

LECTURĂ

ca

REVISTA DE CULTURĂ
Prețul : 15 lei

15

1289
Anul XXVII
1—15.VIII.1992

...e romanescă, integrare europeană

O A ÎMPLINIRILOR SPRE PROFESIONALISM: LICEUL DE ARTĂ "OCTAV BĂNCILĂ" IAȘI

Iulian COPACEL (cls. a XI-a, grafică) :
„Crochiu“

Alexandru SAVIN (cls. a X-a, grafică) :
„Copertă de disc“

Gianu COJAN (cls. a X-a, grafică) :
„Nunta“ — gravură

MARGINE (cls. a XI-a, grafică) :
„Portret“

Frământările unei generații

Expoziția deschisă la Galeria „Cronica“ reprezintă bilanțul unui an de studiu al claselor a X-a și a XI-a, secția de grafică, de la Liceul de artă „O. Băncilă“ Iași — clasa prof. Dragoș Pătrașcu.

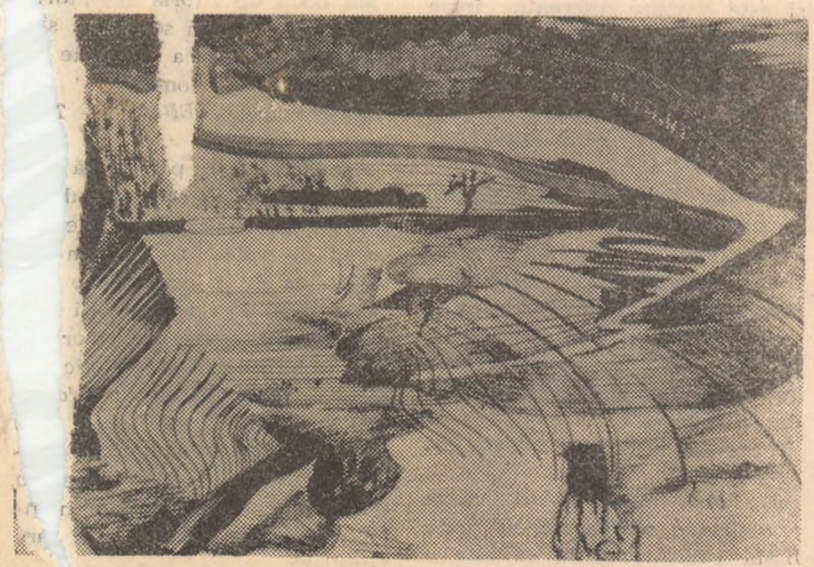
Este o încercare de aprofundare a valențelor artei moderne pe un fundament de meșteșug bine însușit.

Pornind de la conceptul lui Degas privind căruia desenul constituie problema primordială în artă, în această expoziție se observă o atenție deosebită în abordarea celor trei elemente importante ale artelor grafice — punctul, linia și suprafața. Lumea pe care acești tineri nu oferă privirii se încearcă a fi o simbioză între inteligența plastică și meșteșugul, între modernitate și studiu. Alături de frumoase crochiuri, în care valențele liniei sunt bine puse în valoare, vedem copertă de disc și ilustrație de carte în care puterea de sinteză și corelație dintre text și imagine se îmbină fericit. De asemenea compoziția în diverse tehnici, de la creion până la gravură, face din această expoziție o reușită.

Sintem convinși că nu după mulți ani pe simezele expozițiilor profesionale vom reintilni numele prezente în această expoziție : Lodila MARGINE, Marius GANDAC, Iulian COPACEL, Iulia ANTON, Cătălin SOREANU, Vicențiu VINAU, Constantin TRIF, Alexandru SAVIN, Nova SCURTU, Gianu COJAN, Paul GRIBINCEA, Radu RĂILEANU, Ramona CĂNĂNAU, Marisa DORNEANU, Georgeta PAUL.

Paul GRIBINCEA (cls. a X-a, grafică) :
„Copertă de disc“

Gianu COJAN (cls. a X-a, grafică) :
„Peisaj“

sondaj de opinie

Limba română limbă internațională

În perioada 1—20 iulie 1992 s-au organizat, sub oblăduirea Ministerului Învățămîntului și științei, la Universitatea „Al. I. Cuza” din Iași, cursuri de vară — „România, limbă, cultură și civilizație” — destinate persoanelor străine interesate. Directorul cursului a fost d-na Maria Pavel, profesoară la Catedra de franceză a Facultății de Litere. La această ediție, avînd prevăzute două secțiuni — pentru debutanți și pentru avansați — au participat cursanți din mai toate țările Europei și din Statele Unite.

În dorința de a afla motivația și utilitatea parcurgerii acestor cursuri pentru învățacei, revista a inițiat o anchetă care a insistat asupra acestor idei. Greșelile de limbă și de exprimare au fost tacit corectate.

Marie-Pierre STRUMIA —
Toulouse — Franța
Curiozitate. Vreau să cunosc
limba și cultura română, acest-
ta-i singurul scop.

Nattalia TEODORESCO —
Toulouse — Franța

Bunicul meu era român. Sint
aici pentru că vreau să cunosc
țara bunicului meu. Urmînd a-
ceste cursuri pot să comunic cu
bunicul meu în limba lui de o-
rigine. Scopul este foarte perso-
nal.

Goelle THOMAS — Aix-en-
Provence — Franța.

Scopul meu este de a vorbi mai
bine limba română, pentru că eu,
în Franța, studiez limba româ-
nă și limba spaniolă.

Mi-am propus să vorbesc mul-
te limbi, iar limba română este
apropiată de limba franceză.

Marie-Louise STIUP — Am-
sterdam — Olanda.

Vreau să învăț limba română
pentru studiul meu și vreau, în
final, să ajung să o vorbesc mai
bine.

Laurent FUSTIER — Paris —
Franța

Eu am venit, ca după multe
studii teoretice, să-mi îmbogățesc
vocabularul meu și să mă odih-
nesc puțin într-un mediu româ-
nesc.

Urmarea lecțiilor îmi va per-
mite să-mi revizuiască cursurile
teoretice gramaticale pentru a-mi
putea finaliza și susține diplo-
ma de stat în limba română, la
Paris.

Ottor Houvud — Oslo, Norve-
gia

Eu vreau să învăț limba româ-
nă pentru a realiza o lucrare
despre drept. Eu sint student la
drept în Norvegia și vreau să
fac un studiu despre Constituția
României.

Limba română e foarte grea
pentru mine, fiind din Norvegia
și este o mare diferență între
cele două limbi. Am învățat nu-
mai zece ore limba română în
țară, înainte de a pleca în Ro-
mânia.

Steve KREBS — Bloomington,
Indiana, USA

Studiez limba română pentru
că am un proiect arheologic pe
care vreau să-l realizez în Do-
brogea. Peste două săptămîni
merg la Histria să încep, pros-
pectările arheologice pe ruinele
romane. Stau în România zece
luni pentru a efectua acest stu-
diu arheologic.

Federico VICARIO — Udine —
Italia.

Eu învăț limba română pentru
a realiza o comparație cu alte
limbi balcanice. Știu că este o
limbă de origine latină, dar este
o limbă care se vorbește în

peninsula balcanică și vreau să
fac un studiu comparativ cu
limbile ce se vorbesc în țările
vecine României...

Aro FERNANDEZ OCAMPO —
Compostelo (Galicia) — Spania

Am învățat limba română, pu-
țin numai, acum un an la Uni-
versitatea din Spania unde a-
vem un profesor român, dar
acolo este pus accent pe teorie
și nu avem posibilitatea practi-
că de a exersa vorbirea limbii.

Sint aici pentru a compara sis-
temele de învățămînt din cele
două țări: România și Spania;
pentru folclorul românesc — Ro-
mânia este o țară foarte, foarte
interesantă și foarte evoluată sub
acest aspect. Nu-i posibil să faci
ceva serios în douăzeci de zile,
dar important e să ne familiari-
zăm și să ne lărgim cunoașterea
limbii și culturii românești, cît
și în realizarea unor schimburi
de impresii și a unei legături
mai strînse între Universitatea
de unde vin și Universitatea din
Iași.

Eugenia BAJOGA — Chișinău
— R. Moldova

Anul trecut și în 1990 au fost
mai mulți colegi de-ai mei la
cursurile acestea. Să spun sincer
am rămas puțin dezamăgită cînd
n-am văzut pe nimeni dintre ba-
sarabeni; adică eu și cu sora mea
sîntem singurele basarabence.

Sint binevenite pentru basara-
beni, pentru că n-am știut isto-
ria noastră, nu aveam o viziune
integrală despre cultura și civi-
lizația română. La Chișinău nici
cărți nu sint — în linii generale
s-a mai recuperat acest handicap.

Mă ocup de istoria literaturii
române și vă dați seama că sînt
direct interesată a cunoaște
mai bine acest domeniu.

Hélène MAILLEBIAU —
Louse — Franța

Fac acest curs pentru că
foarte interesată de poporul
mîn și de obiceiurile sale
vreau să trăiesc aici și am
sibilitatea de a lucra într-o
șă, la Nord, la Suceava. Și-i
mal că am nevoie să vorbesc
bine pentru a putea comunica
oameni și bineînțeles cu ea.

Am avut impresia cînd
vorbit prima dată limba ro-
mână că era limba naturală pe-
ru mine, că am cunoscut-o din
te, n-o știam, dar îmi era
familiară.

C. M. SPIRIDON

t
le
zia
gînd
lideri
torat
măca
tă de
în pr
cu ț
parte
că ar av
Privelește

a inhăța tot ce...
a înhăța tot ce...
pare „supre-
ma onorabilitate”, ar fi pitoresc-hazoasă, dacă n-ar
fi în joc soarta țării, ce se cufundă precum o co-
rabie ciuruită în marea tuturor marasmelor.

Deci, în paginile cotidienele și săptămînale-
lor noastre se „combate” fără răgaz. Jos cutare,
sus cutărică este — să zic așa — călăuzitoarea
idee a majorității combatanților cu pixuri și ca-
setofoane. Aceleași „argumente” sint transcrise nu
rareori agramat. Aceiași semnatari, care nu de pu-
ține ori aduc aminte, prin fanatismul, agresivitatea
și „originalul” lor stil, de făcătorii primelor ga-
zete bolșevice, tranșează totul în alb și negru, po-
trivînt intereselor din taberele, cărora aparțin. Pen-
tru ei nu există nuanțe între cele două culori și,
evident, își pot prezenta albul ca fiind negru și
invers. În schimb, par ineptizabili în intoleranță
și ură. Țintele vizate sint de acum prea cunoscu-
te, ca și imensa lor poftă de a macula totul. Im-
provizăți peste noapte sau convertiți subit la alte
crezuri, după ce au slujit cu sirg și îndelung un
unic și atît de inuman crez, aceștia sint puși parcă
să nu mai lase nimic în picioare, să demoleze și
să murdărească orice le vine în minte sau li se
comandă. Amatori de doi bani în ale folosirii cu-
vîntului, ei se dovedesc extrem de isteți în căpă-
tuirea prin minciună, calomnie și șantaj.

Una din țintele spre care risipitorii aceștia de
hirtie tot îndreaptă pixurile boante este Biserica
Ortodoxă și slujitorii ei. Toate celelalte biserici din
România — par ei să ne spună — au trăit sub
dictatură numai în curățenie, smerenie și opoziție,
pe cînd cea ortodoxă s-a compromis total. Culpa-
bilizarea asta continuă și nedreaptă nu poate să
nu ne ducă cu gîndul la faptul că Biserica Orto-
doxă trebuie să fie batjocorită tocmai fiindcă este
majoritară și dintotdeauna păstrătoarea unității
naționale. (Oare nu aceiași autori de astfel de
„proze” consideră desuetă, ca atîtea alte valori spi-
rituale ce i-au ținut pe români la un loc, unitatea
națională?). Fiecare gest al ortodoxiei din această
țară este văzut de inșii respectivi prin cei mai
întunecați ochelari. Ultima lor ispravă s-a consu-
mat imediat după canonizarea lui Ștefan cel Mare.

Dreptcredinciosului Voievod i-a fost alcătuit în
grabă un adevărat dosar de cadre, risipit prin mai
multe publicații și îndreptat împotriva hotărîrii

Brize Chestia cu Babele moșul, cu...

Presa pornografică a divulgat — cu bi-
necunoscutu-i ton insidios — că dl. Căm-
peanu, liderul P.N.L., echipat sportiv și
însoțit de un înș cu cravată, a escaladat
nu de mult Babele. Ei, și ce-i cu asta?
Da, dar uite că altă presă, presă răspin-
dacilor, a aflat și motivul secret al esca-
ladării, motiv atît de strașnic ținut acum
sub obroc și administrat homeopatic, în
doze, per os, zilnice, după fiecare masă,
în sfîrșit, motiv care sună așa: unui cio-
bănaș de pe Bucegi, descendent, zice-se
în linie paternă, al lui Petrică Lupu de
la Maglavit, i s-au arătat, într-o aburoa-
să dimineață, după breakfast, două per-
sonaje: se făcea că, de după Babe s-a i-
vit întii Deceneu, marele preot, cu toia-
gu-i consacrat, după care s-a ițit imediat
și regele Burebista, exact așa cum îl știm
noi din Cîntarea României. Ei, și? și?
Stai așa, reia ciobănelul, Deceneu se a-
șează pe o Babă și cu bastonul (consacrat)
îi fa e semn lui Burebista să ia și el loc,
spune: ciobănelul e-a spus moș Deceneu,
uite, a sosit clipa să-ți traduc un vis, vi-
sul de-as'noapte, ce vis? întrebă cam
sperjât Burebista, stai așa, zice Deceneu,
se făcea că un ciobănică (același?) a ve-
nit la mine în prag și, răspicat, mi-a gră-
it: mi s-a arătat Cel de Sus și mi-a ce-
rut să vin să-ți cer să-i ceri marelui
Burebista să renunțe la titlatura de re-
ge... Și cum să se chema? l-am întreat
imediat, preșe... sau așa ceva, n-am înțe-
les prea bine în ce limbă se exprima cio-
bănelul, parcă așa a zis, preșe... prezi...

Mă rog, povestea se lungeste, n-are
rost.

Pe scurt: răspîndicii scornicească rapid
zvonul că așa a fost scopul escaladării
și că după rendezvoul dintre cioby (ace-
lași!) și dl. Cămpeanu, pe Babe, în pre-
zența însoțitorului cu cravată, liderul
P.N.L. a transhumat iute la șes, la Bucu-
rești, a îmbrăcat costum, a convocat ce-
lebra conferință de presă, în care a anun-
țat, cu față iluminată, ce-a anunțat...

Adică...
Da, adică...

Val GHEORGHIU

Insemnări leșene

Obiele de cizme căzăcești

Ceva ciudat se întîmplă cu noi de la o vreme, fără
ne dăm seama: rusificarea Iașilor.

În vreme ce adevărații noștri frați sint măcelăriți
ruși în Transnistria sau trudec din greu pe ogoan
Basarabiei, cine se perindă prin Iași în numele rudeni
O întreață armată de bișnițari, dispuși să vindă orice
de la salopete militare pînă la cremă de ghetă și vin
paharul, tot felul de boarfe care mai de care mai deose-
inclusiv obiele, chiar și... eram să zic sufletul, dar ac-
e niet, pentru că și l-au vindut de mult la talciocu
dirijate de la Kremlin pentru stricarea națiilor. Rar, fo-
rar — doar ca excepție — dacă auzi o vorbă românească
printre acești așa-zisi frați. Iar noi românii ne chin
să învățăm limba lui Stalin pentru a face troc cu
cumpărînd odată cu obielele cizmele căzăcești și o pe-
de rusificare zilnică a noastră. Degradant tablou, jal
situație.

Fără îndoială că există mulți români în Basarabia,
această provincie care întotdeauna a fost românească
românească și astăzi, dar adevărații români de a
trăiesc în marea lor majoritate la țară, iar principal-
nabila lor ocupație e munca — și nu au vreme de biși
Dar aceștia sint ținuți mai departe în întun-
inoculîndu-li-se în suflet sentimente antiromânești, pe
a putea fi păstrați în izolare. Și în loc ca în Basarabi-
se petreacă astăzi un firesc proces de redeșteptare națio-
de re-descoperire a identității istorice, în mod parad-
se întîmplă un bizar — și ilogic — proces de rusifica-
celor din partea dreaptă a Prutului, mai ales la Iaș
inima României. Oare asta nu e istorie pe dos?

Întotdeauna de la Răsărit nu au venit decît pericole
tru Europa, iar pentru noi, cei de la Porțile Eur-
nenorocirile au fost și mai cumplite. Și e bine să nu u-
că fosta URSS nu și-a schimbat decît numele, iar act-
așa-zisă Comunitate a Statelor Independente nu este alt
decît același imperiu în tranziție de la steagul roș
comunismului planetar visat de Lenin și Stalin, la ve-
însemne ale puterii din visul mondial prevăzu
testamentul țarului Petru cel Mare.

Acum tot Iașul miroase a obiele de cizme căzăcești
cînd, Doamne ferește, și cizmele — în marș spre E-
rești?

Vasile CONSTANTINE

Agricultura românească străbate astăzi o criză cu efecte resimțite de întreaga populație. Economia rurală nu-și găsește capacitatea de a asigura hrana locuitorilor țării, obligând guvernul să completeze deficitele prin import. În veacul nostru, oficialitățile statului s-au mai confruntat de câteva ori cu situații similare: prima dată, în 1905, când aproape întreaga recoltă a fost compromisă și când s-a importat porumb din Statele Unite ale Americii; a doua oară, în 1919, în urma secăturii rezervelor de cereale din țară prin jafurile armatelor de ocupație, când oficialitățile de la București au cumpărat din țările apusene grâu și alte alimente pentru a evita foametea; a treia oară, în 1945—1946, când recolta a fost compromisă, datorită secetei, care a afectat cea mai mare parte din teritoriul țării; în fine, a patra, cea actuală, după punerea în aplicare a legii fondului funciar.

Pînă în primul război mondial, România era considerată „grănarul Europei”, pentru cantitățile de cereale furnizate diferitelor state și pentru calitățile lor. După Marea Unire din 1918, în urma schimbării structurii populației prin întregirea unității naționale, care a sporit ponderea consumatorilor de bunuri agricole în dauna producătorilor, a reformei agrare din 1921, care a condus la o scădere cantitativă și calitativă a producției agricole și a invadării piețelor europene cu cereale de peste ocean, mult mai ieftine, România a pierdut pozițiile deținute la începutul veacului. Cu toate acestea, ea a continuat să rămână o țară exportatoare de cereale și de alte produse agricole, din vânzarea lor peste granița acoperindu-și o bună parte din valuta necesară plății mărfurilor importante.

După instaurarea la cîrma statului, comuniștii au operat câteva modificări în structura proprietății funciare rurale. Prima s-a realizat prin reforma agrară din 1945, când au fost confiscate 1 468 000 ha din pământurile marilor proprietari, moșierilor lăsându-li-se cote de cel mult 50 ha. Pe de altă parte, țărani au primit în proprietate individuală 1.109.000 ha, adică circa 75 la sută din suprafața expropriată; a doua, prin decretul nr. 83 din 2 martie 1949, când resturile terenurilor lăsate foștilor moșieri au trecut în patrimoniul statului; a treia, în urma plenei C.C. al P.M.R. din 3—5 martie 1949, care a marcat declanșarea procesului de colectivizare a agriculturii. Din vara lui 1947 a fost inițiat programul comunist de deposedare a proprietarilor agricoli de pământ și de gospodărie, înfăptuit nu pe baza unor legi, ci prin jurnale ale Consiliului de Miniștri, ori prin decizii ale Ministerului Agriculturii și Domeniilor. Toate terenurile confiscate la 2 martie 1949 și în virtutea jurnalelor guvernului ori a deciziilor ministeriale au intrat în patrimoniul fermelor statului. De la 143.290 ha, câte dețineau în 1947, suprafața cultivabilă a fermelor a sporit, în 1949, la 715.014 ha. La 1.328. 018 ha în 1958, și la 2.057.859 ha în 1975. Ca rezultat al deposedărilor de după 1947 și colectivizării micilor proprietăți funciare private s-a asigurat controlul absolut al puterii comuniste asupra cvasitotalității pământului cultivabil al țării.

Pînă în 1962, când conducerea partidului comunist a lansat celebra lozincă „victoria socialismului la sate”, o propagandă exarcebată a fost întreținută împotriva exploatării țărănimii de către moșieri, apoi, după lichidarea acestora, de către chiburi. Gospodăria agricolă colectivă era prezentată ca o instituție ce avea menirea să înlăture exploatarea muncii săteanului și să asigure, datorită introducerii tehnicii moderne de lucru pe terenurile cultivate în comun, bunăstarea materială a tuturor membrilor ei.

În fapt, niciuna din aceste promisiuni nu a devenit realitate. Munca săteanului a început să fie exploatăată de acum înainte de noul patron, statul, iar bunăstarea materială a rămas un deziderat neatins de majoritatea zdrobitoare a țărănilor cooperatori.

In ultimele decenii, în agricultura României s-au înregistrat sporuri substanțiale de producție pe unitatea de suprafață, în raport cu perioada interbelică, dar nivelul de creștere s-a menținut constant cu mult sub media Europei și chiar a statelor socialiste, care au recurs, ca și țara noastră, la exploatarea pământului prin intermediul asociațiilor de producție. Pentru exemplificare, folosim datele statisticilor internaționale privitoare la anul 1989, prin compararea rezultatelor din România cu cele ale Cehoslovaciei și Ungariei.

În 1989, România a cultivat 2 361 607 ha cu grâu, de pe care a recoltat 7 935 000 tone, cu o medie de 33,6 q la ha; Cehoslovacia a însămînțat 1 240 546 ha, realizând 6 364 000 tone, cu o medie de 51,3 q la ha, iar Ungaria 1 270 802 ha, cu o producție globală de 6 559 000 tone de grâu și cu o medie la ha de 52,4 q. Rezultă, așadar, că România a semănat mai mult cu 1 121 061 ha cu grâu decît Cehoslovacia și cu 1 237 482 ha decît Ungaria. Pentru a atinge producția de grâu a Cehoslovaciei, România, cu media ei de 33,6 q la ha, a trebuit să cultive în plus 635 501 ha, iar pentru cea a Ungariei 681 281 ha. Dacă România ar fi realizat producția la ha din cele două țări luate ca unități de comparație, ar fi recoltat o cantitate de grâu în plus față de Cehoslovacia de 5 751 000 tone și de 5 813 000 tone față de Ungaria. Aceste diferențe, socotite la prețul oficial oferit

de an. Pe de altă parte, costul mașinilor agricole neutilizate a trebuit amortizat și el a fost suportat în mod artificial din valoarea producției agricole. La recoltare, statul era cea dintîi instituție care își apropria mari cantități de produse, la cote dinainte stabilite, plătite la prețuri unilaterale fixate de el, care nu țineau cont de costul real al producției. Ceea ce rămînea după predarea coteor la fondul centralizat al statului se împărțea țărănilor cooperatori. Cantitățile erau așa de mici încît nu pot fi comparate măcar cu cele ce le obținuseră în anii precedenți sătenii de pe urma celor mai împovărate invoieți în dijmă realizate cu moșierii sau cu arendașii, deși acum ei contribuiau nu numai cu munca, ci și cu pămîntul. Aceasta explică exodul masiv al țărănimii noastre spre orașe, în căutarea unor venituri cît de cît stabile, și insis-

fără anestezie

Criza agriculturii românești, încotro?

astăzi de organele de colectare, de 25 lei/kg, ne indică o pierdere pentru România, în raport cu Cehoslovacia, de 143,775 miliarde lei, iar în raport cu Ungaria de 145,394 miliarde lei.

Nici comparația cu celelalte state foste socialiste nu apare mai favorabilă țării noastre, căci, în 1989, producția de grâu a fost în Bulgaria de 47,4 q la ha, în Republica Democrată Germană de 44,8 q, în Polonia de 38,5 q, în Iugoslavia de 37,9 q și numai în U.R.S.S. ea a înregistrat un plafon inferior, de 19,4 q. La porumb, România a realizat o recoltă medie la ha de 24,7 q, timp în care în Ungaria ea a fost de 62,2 q, în Cehoslovacia de 53,0 q, în Bulgaria de 42,9 q, în Iugoslavia de 41,3 q, iar în Uniunea Sovietică de 37,4 q. La cartofi, România a avut o medie de 124,0 q, față de 210,6 q în Germania Răsăriteană, de 185,3 q în Ungaria, de 185,0 q în Polonia, de 183,0 q în Cehoslovacia, de 133,0 q în Bulgaria, în urma ei fiind U.R.S.S., cu 120,0 q și Iugoslavia cu 80,2 q. Față de Irlanda, care a obținut cea mai mare producție de grâu din Europa, de 79,1 q la ha, productivitatea culturii acestei cereale în România a fost de numai 42,48 la sută; la porumb, față de Grecia, cu 85,0 q, România a realizat o producție la ha de 29,0 la sută, iar la cartofi față de Belgia-Luxemburg, cu 453,5 q, doar 27,34 la sută. Aceste realități se referă la anul în care întreaga presă comunistă din România anunța recorduri de producție la ha ce puteau stîrni invidie în orice țară din lume.

Dacă în calcule includem și populația activă care participă la realizarea producției, mai numeroasă în România față de celelalte state, am constata că decalajele sînt și mai pronunțate. Este un adevăr recunoscut și de străini că țara noastră posedă pămînturi mănoase, cu capacitate ridicată de producție, cum rar se întîlnesc în alte părți ale Europei. Or, în pofida acestui fapt, rezultatele ei în domeniul producției agricole nu rămas în permanență modeste.

Progresul lent al agriculturii din România a fost determinat de politica economică a partidului comunist care a neglijat acest sector și a nesocotit în mod culpabil interesele lucrătorilor de pămînt. Industria de mașini agricole și cea a îngrășămintelor chimice s-au dezvoltat continuu, dar agricultura nu a tras foloase de pe urma lor. Fabricile au produs un număr din ce în ce mai mare de mașini de recoltat, însă, paradoxal, strînsul recoltei s-a făcut manual, cu elevi, studenți, militari, muncitori, funcționari. „Agricultori” de ocazie, ei nu aveau de ce să manifeste interes față de o muncă pe care erau forțați să o presteze gratuit an

tența cu care, după evenimentele din decembrie 1989, sătenii au cerut desființarea cooperativelor agricole de producție.

Legea fondului funciar din 1991 a restaurat dreptul de proprietate individuală asupra pămînturilor cu care țărani s-au înscriseră în asociații. Legiuitorul a refuzat însă să recunoască aceleași drepturi familiilor ale căror proprietăți fuseseră încorporate, de regulă prin confiscări, în gospodăriile agricole de stat. Dispoziția validează arbitrariul regimului comunist, căci deposedarea sătenilor din această categorie s-a făcut fără nici un temei legal. În plus, păstrarea patrimoniului gospodăriilor agricole de stat stînjește procesul aplicării legii. Cu începere din toamna lui 1949, pămînturile fermelor au fost comasate, astfel că reconstituirea proprietăților individuale pe vechile amplasamente devine imposibilă. Încetineala cu care țărani sînt repuși în drepturi, conflictele inerente ce trebuiau intuite și prevenite de legiuitor în procesul de revenire la regimul de proprietate de acum câteva decenii, au fost urmate de o dereglare a producției agricole a țării. Fenomenul putea fi evitat în bună măsură, dacă s-ar fi ținut seama de experiența aplicării reformei agrare din 1945.

Președintele României, în cele câteva discursuri în care a făcut referiri la situația agriculturii, a acuzat organele executive că nu ar fi luat în considerație spiritul legii fondului funciar. Or, spiritul legii avea în obiectiv tocmai restabilirea vechilor stări de lucruri din societatea noastră rurală. La recenta vizită din jud. Botoșani, dl. Ion Iliescu a făcut câteva afirmații care se cer comentate. La ferma Curtești, domnia sa a apreciat că situația gravă din agricultură este efectul liberalismului economic. Noi nu înțelegem de ce în industrie se poate admite un liberalism economic nelimitat și de ce economia agrară trebuie stînjețită prin perpetuarea politicii intervenționiste a statului. La colectarea produselor agricole s-au fixat prețuri oficiale, unice pe țară, ce nesocotesc elementele componente ale costului de producție. În schimb, importatorului de bunuri agricole nu i se impune nici o îngrădire asupra prețurilor cu care le comercializează. Consumatorul poate fi șocat cînd vede în magazinele alimentare ale statului făină de grâu importată din Olanda care se vinde cu 184 lei/kg, mai ales dacă știe că statul plătește 25 lei/kg grâu de Botoșani și Dorohoi, vestit în Europa pentru calități de patiserie. Oare țărani român care produce făină la fel de bună ca cea olandeză nu merită un preț similar?

Dl. Ion Iliescu și-a exprimat, la întîlnirea de la Curtești, nemulțumirea pentru presiunile permanente exercitate de unii parlamentari pe care i-a numit demagogi, care au condus la elaborarea unei legi a fondului funciar ce a făcut ca dreptul de proprietate să intre în posesia celor ce nu ar fi depus eforturi pentru cultivarea terenului. Aceștia — declara președintele — „nu s-au gîndit decît la redobîndirea proprietăților fără să depună eforturi pentru cultivarea terenului. Haosul creat prin desființarea fostelor C.A.P.-uri, la care se adaugă și imperfecțiunile legii, întîrzierea punerii în posesie au generat situații paradoxale în urma cărora mari suprafețe de terenuri au rămas necultivate. Sub lozincă generală de lichidare a vechilor structuri, demagogii actuali, declara președintele, au reușit să distrugă nu numai fostele C.A.P.-uri, dar și ideea de productivitate”. Or, la baza ideii de productivitate agricolă a gospodăriilor agricole de producție, regimul comunist a pus pe primul plan munca umană, nu tehnica agricolă, ceea ce demonstrează că „demagogii actuali” nu puteau distruge ceva ce nu exista.

Fostele C.A.P.-uri trebuiau desființate chiar numai pentru faptul că au reprezentat instrumentul prin intermediul căruia regimul comunist a ținut țărănimia din România vreme de câteva decenii în stare de robie economică. Lichidarea lor a dat naștere însă la nenumărate abuzuri, favorizate nu numai de lipsa de claritate a instrucțiunilor trimise de minister, ci și de fenomenele de favoritism și de corupție frecvent tolerate de cei împuterniciți să supravegheze respectarea legii. După votarea legii fondului funciar, Parlamentul și-a concentrat atenția asupra altor probleme, iar producătorul rural a ieșit din sfera preocupărilor corpului legislativ. Or, pentru sprijinirea săteanului care obținea pămînt era necesară instituirea unei politici agricole care să preîntîmpine efectele negative ale etapei de tranziție din regimul proprietății. Industria mașinilor agricole trebuia să-și adapteze urgent producția la cerințele micului producător. Un sistem de creditare a sătenilor, cel puțin cu împrumuturi pe termen scurt pentru finanțarea lucrărilor pe terenurile redobîndite, se cerea pus în funcțiune concomitent cu aplicarea legii fondului funciar.

Încetineala cu care s-a realizat transferul pămîntului, precum și lipsa inventarului și a creditului agricol au condus la criza actuală din economia rurală. Cauza ei nu poate fi căutată în trecerea pămîntului în proprietatea unor persoane neinteresate a depune eforturi pentru cultivarea lui. Pămîntul este un mijloc de producție, iar dacă nu este muncit nu creează venituri celui ce îl stăpînește. Au rămas nelucrate mari suprafețe tocmai datorită insuficienței mijloacelor necesare exploatării lui, între acestea o bună parte aparținînd foștilor țărani cooperatori.

Starea de decădere a agriculturii din zilele noastre apare, într-un anumit sens, ca o reeditare a fenomenelor întîlnite după primul și cel de al doilea război mondial. Atunci, țărani au făcut eforturi aproape supraomenești, mulți dintre ei semănînd în terenuri minate și plînd cu viața pentru punerea pămîntului în valoare. Dar noul proprietar rural de astăzi nu mai dispune nici măcar de modestul inventar agricol pe care îl aveau cei de acum o jumătate de veac. Or, ar fi absurd să pretinzi unui țărăn să sape cu hîrlețul un hectar de pămînt pentru a-l însămînța cu grâu.

Acolo unde sătenii nu au depins de un anume inventar, rezultatele muncii lor sînt evidente. Avem aici în vedere sectorul zootehnic, care aprovizionează mulțumitor cu carne și cu produse lactate piața orașelor, adesea la prețuri inferioare celor pretinse de fermele statului. În faza actuală de tranziție de la fosta economie socialistă în cea de piață, agricultura este ramura cu cele mai rapide șanse de adaptare. Dereglările din structura plantelor cultivate, prin diminuarea suprafețelor semăntate cu unele din ele în favoarea altora sînt firești într-o țară cu milioane de proprietari. Or, abia aici este necesară intervenția statului, pentru a stimula pe săteni, prin măsuri de încurajare, să se orienteze spre extinderea culturilor de plante ce nu satisfac nevoile consumului intern. Mai mult, cu o politică agrară bine gîndită și aplicată, agricultura țării poate recîștiga într-o perioadă de numai cîțiva ani pozițiile de pe piețele Europei, pierdute după instaurarea regimului comunist în România.

Dumitru ȘANDRU

O republică mică, dar curajoasă, amenințată de nepăsarea generală

— Scrisoare către un prieten moldovean —

Mă întorc la Chișinău după cinci ani. Nimic sau aproape nimic nu s-a schimbat dar, cu toate acestea, în piața cea mare, în fața arcului de triumf, de o simplitate emoționantă, statuia aceea groznică, ce strivea totul în jur, a fost demontată: soclul de marmură trandafirie a dispărut și el. Impresie de vid. Straturile cu flori sînt mărturia unei noi voințe politice, deocamdată sfioasă și piăpîndă.

În tot orașul, numeroase exemple pe fațada clădirilor din vechiul regim obsedează ochiul — plăci smulse, simboluri sfărîmate ale unui trecut blestemat, care lasă în urmă culele ce ies din soclurile fără statui, noi indicatoare de drumuri susțin panardele cu litere latine, în vitrinele magazinelor, în fața teatrelor, în galantarele micilor prăvălii particulare.

Un secol al XIX-lea de operetă, reprimat și sufocat de ani de oprire lingvistică, apare din dărîmăturile unui socialism real care sugrumă.

Fațadele de pe bulevardul Ștefan cel Mare, eliberate, ne zîmbesc larg, chiar dacă, în toți acești ani, s-au coșcovit.

Populația românească din Basarabia, impestrițată, puternic amestecată cu slavi, greci, turci, ucraineni și bulgari, se vinzolește și se îngheșuie în jurul magazinelor, veșnicele cozi, din păcate, nu sînt, pînă una alta, înlocuite cu o societate de consum ceva mai evoluată.

„Doar ne aflăm la porțile Orientului, îmi șoptește însoțitorul meu invizibil, același lucru îl întilnești la Istanbul sau la Ierusalim”, respir un aer cunoscut, mirosuri trăite, un efort de memorie mă face să mă cufund din nou în scrierile strălucitoare ale unui călător impenitent, încerc sentimentele lui Paul Morand, Ambasadorul Franței la București, în 1943.

„Voi, occidentali naivi, nu puteți pricepe Orientul acesta subtil!”.

Spectacolul întrevăzut la piață, mă liniștește, deși războiul tropăie la vreo 80 de kilometri de aici, o înfruntare rușinoasă, venită pe negîndite, ceva între hărțuială și guerillă se profilează pe Nistru.

Dacă nu am asista la exemplul nefericit al unui război inter-etic în Iugoslavia, care ne adoarme simțurile, și orbește conștiința, ne-am putea gândi mai mult, cutremurîndu-ne de groază, la o încăierare, deocamdată redusă, dar care riscă să degeneze în fiecă clipă. Mai avem oare destul timp să ne dăm seama de ce se petrece?

Un reportaj văzut la televiziunea de la Moscova îmi atrage atenția. Este vorba de orașul Bender, căzut în mîna atacanților, apoi reluat, reporterul biruitor sub un potop de gloanțe declară cu o insistență „de curînd eliberată”. Privirea mea de profan alunecă peste mașinile calcinate, tunurile distruse, tancurile și trupurile făcute zob. Sînt un telespectator conștiincios!

Cine a cîștigat? — Nimeni.

Cine a pierdut? — Toată lumea!

Lupta, pe cit de prostească pe atît de inutilă, nu crută pe nimeni, nici populația locală, nici populația strămutată de Stalin, marele orînduitor al soartei popoarelor colonizate de ferocitatea imperiului.

Imperiul acesta nu mai moare odată, căci tot mai scuipe un venin ucigător, mai curînd din obișnuință decît din răutate.

Pașnicii țărani de pe Nistru, ruși sau români din Basarabia, trebuie oare să plătească cu viața pentru greșelile unui strateg din trecut? Trebuie oare să învinuim suferința și amărăciunea popoarelor?

Și ce caută Franța în toată treaba asta?

Interlocutori francofoni și adesea francofili, termeni din nefericire înjosiți, îmi dau zor cu întrebările. De ce nu se face nimic pentru noi? Lumea ne uită! Nu pot să răspund decît într-un fel tărăgănat și deznădăjduit. Franța, integrată într-un concert european discordant, face și ea ce poate, dar ar putea mai mult, dacă ar voi. Dar oare vrea?

Tradițiile, care-i fac cinstea și puterea, sînt respectate? Zeci de exemple, luate din lumea întreagă, nu dovedesc oare contrariul? Nu cumva imaginea noastră în străinătate s-a stricat atît de mult încît este nevoie s-o explicăm tuturor cu riscul de a ne dezamăgi prietenii? Chișinău intră în convalescență din pricina democrației, își leagă rănile lăsate de patruzeci de ani de comunism obtuz și delirant. Satul acesta mare se reconstruiește în ritm susținut, lăsați-l să respire fără opreliști!

Orașul acesta european, situat la țară în secolul XX, este miraculos de proaspăt și de verde, datorită parcurilor și grădinilor lui. Copacii ascund cu iscusință urîtenia construcțiilor socialiste. Mica republică nu trebuie să dispară din pricina nepăsării noastre: există o mare primejdie care o amenință, mai rea ca oricare alta. Primejdia de moarte care-o pîndește acum este orbirea și surditatea noastră.

Marea casă a Europei trece printr-o criză efemeră, însă convulsiiile unei C.S.I. care a luat-o razna nu trebuie să justifice nici o alunecare către un război colonial, chiar dacă acesta nu va izbucni.

Un zgomot cumplit de șenile răsună pe pămîntul fostei Iugoslavii, lepra se întinde, sub ochii noștri, la alte regiuni ale lumii și noi rămînem prinși în capcana unei uriașe capturi de ostacii.

Oricare ne-ar fi resentimentul și mînia, să rămînem neclintii în fața planurilor de demolare a Europei. Se duce o luptă turbată în Azerbaidjan, în Georgia, în Armenia și, de ce nu, în Ucraina, în Crimeea sau în Kazahstan.

Ce caută între toate acestea mica republică Moldova cu populația ei românească? Cine n-are loc de ea? Am călătorit săptămîna aceasta într-o țară prietenă cu Franța. Am întilnit scriitori, profesori, traducători, jurnaliști, deputați, funcționari, un ministru; toți și-au exprimat aceleași temeri și aceleași dorințe. Fără conflict, fără slăbiciune! Am lăsat în urmă păreri de rău și prieteni, atunci cînd am părăsit țara aceasta, la volanul navei mele, aseptică și bine ocrotită. Elanul de generozitate și de frumusețe nu trebuie să dispară. La frontieră, mă aștepta o surpriză, un vames tinăr, văzînd pasaportul meu francez, uită că trebuie să fie reținut, îmi pune tot felul de întrebări indiscrete. Cum e Franța? Este frumoasă? Ce este? Dar Parisul? Este frumos? Este mai bine ca la noi? Ocolesc răspunsul, stînjinit. Își răspunde singur, fără să-mi lăseze răgazul să spun ceva, zîmbește cu gura pînă la urechi, se pleacă adînc, așa cum se face în Moldova. La revedere!

27 iunie

ANACHARSIS

Numele de locuri fac parte din nucleul esențial al tezaurului nostru național, ele constituindu-se în probe de prim ordin în a dovedi continuitatea poporului și limbii române pe teritoriul vechilor daci.

Problema continuității a devenit la românii din Dacia una fundamentală de cînd urmașii migratorilor stabiliți din întimplare în Panonia au îndrăzneala să afirme — de două secole încoace — că românii au migrat din sudul în nordul Dunării și că aceasta s-ar fi întimplat după ce triburile maghiare au ocupat unele teritorii din părțile de nord-vest ale Transilvaniei.

Aducînd argumente dintre cele mai serioase, — istorice, arheologice, lingvistice, etnografice etc., — învățații români și unii străini au reușit să pună în evidență adevăratul resort al apostolilor minciunii, să le compromită demonstrația vinovată de falsuri.

Contestări ale continuității noastre apar, de o vreme încoace, și în teritoriul ocupat al Bucovinei, dar contestatarii de aici nu au nici măcar argumentele de care s-au folosit și se mai folosesc maghiarii. Straturile vechi ale limbii, etnografia, istoria și arheologia demonstrează vechimea elementului românesc și forța acestuia. Pe de altă parte, ne sînt proaspete în minte împrejurările care au rupt acest teritoriu de Țara-Mamă, în 1940, cînd hoardele sovietice s-au năpustit asupra pămîntului românesc. Știm prea bine, apoi, cum s-au petrecut evenimentele din 1775, care au dus la prima răpire a părții de nord a Moldovei, numită ulterior Bucovina.

O caracteristică a numelor de locuri este că au o mare stabilitate sau suferă înlocuiri cu altele în împrejurări cu totul a parte. Aici trebuie să facem distincție între numele de provincii, de regiuni întinse, de ape mari, de masive muntoase și numele unor ape de mai mică im-

O caracteristică a anexărilor teritoriale o constituie schimbarea numelor de localități, recunoscîndu-se, indirect, că acestea depun mărturie împotriva ocupantului. De obicei, se traduc numele sau se adaptează la limba noilor stăpînitari. Dar de multe ori numele vechi sînt înlocuite pur și simplu cu altele, fără nici o motivație. Și tocmai această lipsă de motivație ne vorbește despre interesul ocupantului de a șterge din memoria oamenilor și a timpului tot ce ar aminti de stăpînii adevărați ai locurilor. Și nu numai atît. Sînt pingărite obiceiurile, credințele, portul, felul de a se numi băști-

Asia Centrală sau Orientală, nu vorbește nimic despre desființarea școlilor și bibliotecilor și bisericilor românești, nu vorbește despre teroarea și prigoana care s-au abătut asupra românilor din Bucovina ocupată. Ni se poate spune că autorul nu putea vorbi despre soarta românilor din acest teritoriu și aceasta este o realitate. Dar nimeni nu-l obliga pe autor să mintă în legătură cu romanizarea ucrainenilor din satele cercetate pentru întocmirea acestui Atlas.

Trecute prin foc și prin sabie, cum spune poetul, satele și-au păstrat, totuși, numele vechi.

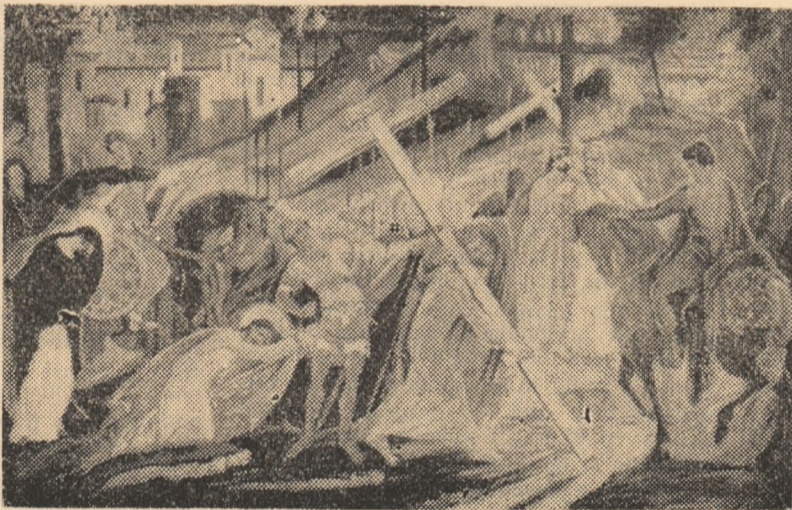
Toponimia — tezaur național

nașii, limba lor literară și graiul de fiecare zi. Se lovește în tezaurul național, adică în limba și istoria localnicilor, cu scopul vădit de a-i deznaționaliza.

Care este situația în Bucovina ocupată?

La 7 sept. 1946, Prezidiul Sovietului Suprem al RSS Ucrainene a publicat un decret intitulat **Despre păstrarea denumirilor istorice, precizarea și reglementarea denumirilor existente ale sovietelor satești și localităților din raioanele Vijnița, Ierța, Hliboca, Zastavna, Kelmenți, Cozmeni, Noua Sulîța, Putila, Sadagura, Securenii, Storojineț, Cernauiți**. Aplicat de la 4 iulie 1947, pe baza acestui document s-au schimbat numele a 130 de localități, între acestea fiind 60 de sate cu populație exclusiv românească, iar multe altele cu populație mixtă, predominant românească (vezi P. Grior, **O pro-**

Astfel, localitatea Sucevenii, numită **Tominți** sau **Tomești** în vechi documente, atestat mai întîi la 1431, la data anchetei avînd 300 de gospodării, a fost numită oficial **Șirokaia Poliana**, dar oamenii i-au spus întotdeauna **Suceveni**, sfidînd parcă autoritatea invadatorului. Să se poată justifica procesul de deznaționalizare, în **Atlasul** citat se precizează: „Mulți is ucraineni românizați”. Localitatea Crasna din fostul județ Storojineț, numită Crasna lui Ilșchi, cu 1400 de gospodării de țărani români, atestată mai întîi la 1431, apoi menționată mereu în documente, este numită, oficial, **Krasno Ilșcoe**, specificîndu-se: „O parte din populație e originară din Transilvania și Moldova”; mulți sînt ucraineni românizați”. Localitatea Ciudei, atestată documentar la 1701, dar cu mult mai veche, cu 590 de gospodării, dintre care 390 românești, 140 ucrainene, 60 rusești, poloneze, evreiești etc., are oficial numele **Mejrecie**, pronunțat **Mejduricia** sau **Mejdoricia**. Se menționează: „După spusele informatorilor, locuitorii acestui sat vechi sînt urmașii bejenarilor din Transilvania. Mulți sînt ucraineni românizați”. Localitatea Broscăuții Vechi se numește oficial **Starie Broscăuți**, prin traducere. Satul, de 280 de gospodării, este locuit de români, urmași de răzăș. A fost atestat la 1448 și menționat în documente ulterioare. La data anchetei, exista o școală de 7 ani cu limba de predare ucraineană. Localitatea **Pătrăuți** (de la numele unui **Pătru**), numită în graiul local **Pătrăuț di Jos** (sau **Zos**), atestat la 1737, cu siguranță mult mai vechi, azi cu 800 de gospodării, dintre care 650 românești, 50 poloneze, 100 ucrainene, țigănești, slovace și altele, se numește oficial **Nijnie Patrauți**. Se precizează în **Atlas**: „O parte din populație e originară din Transilvania, din Bucovina de Sud și din Moldova”. Localitatea **Tețina** sau **Cecina**, cu atestare din 1395, 1401, 1404, are 320 de gospodării și este populată de români. Există o școală de 8 ani moldovenească și una de 8 ani ucraineană! Satul **Stănești** de Jos, numit oficial **Nijnie Staniivți**, are circa 600 de gospodării românești. A fost atestat la 1746. Se menționează: „După spusele informatorilor, satul are o vechime de 300 de ani. Satul Stănești de Sus s-a unit cu Stănești de Jos. O parte din populație sînt urmașii unor ucraineni din Galîția, care au fost românizați”. Satul **Tereblecea**, numit în documente **Tereblești** și **Telebecinți** sau și **Greci**, azi **Tereblecea** și **Porubna**, este numit oficial **Porubnoe**. Are circa 650 gospodării, 600 românești, 50 poloneze, ucrainene, slovace, evreiești. Locuitorii sînt țărani. A fost atestat la 1446, 1464. Are o școală medie moldovenească și o școală ucraineană. Se spune că o parte din populație este originară din Transilvania. Schimbarea numelui din **Tereblecea** în **Porubnoe** nu are altă justificare decît voința o-

Eugen Ștefan BOUȘCA :

„Golgota”

portanță, ale unor sate sau părți de hotar, care se schimbă uneori după numele proprietarului. Reținem, însă, faptul că numele de locuri devin importante puncte de orientare ori de delimitare a unor proprietăți și schimbarea lor poate duce la tulburări în documentele doveditoare a apartenenței. În deceniile din urmă au dispărut unele toponime prin pierderea proprietății particulare asupra pămîntului, dar cele mai multe încă se păstrează și constituie o mare bogăție a limbii noastre.

Dacă Diktatul de la Viena din 1940 în genocidul produs de ocupații maghiari în Ardealul de Nord au fost recunoscute oficial, nu s-a vorbit în anii trecuți nimic despre ceea ce am numit într-un articol **Diktatul de la Moscova** din iunie 1940 și despre genocidul din teritoriile ocupate de sovietici. Cu cinismul și nerușinarea caracteristice, acest genocid a fost numit eliberare, sfidîndu-se cele mai elementare legi scrise și nescrise.

blemă ce-și așteaptă rezolvarea. În „Zorile Bucovinei”, 12 aug. 1990; Vasile Levîțchi, **Sate românești din Bucovina, cărora li s-a schimbat numele după 1946**, în „Basarabia”, 1991, nr. 8, p. 175—176).

Atlasul lingvistic moldovenesc, vol. I, în broșura intitulată **Articole introductive, Anexe**, Chișinău, 1968, prezintă ceva din istoria tragică a satelor Bucovinei de Nord. Prin datele consemnate în lucrarea citată, p. 34—75, cititorul se poate informa în legătură cu atitudinea autorităților ocupate față de numele vechi românești. Tendințios și în acord cu ocupații, anchetatorul precizează în unele cazuri că mulți dintre locuitorii satelor sînt **ucraineni românizați**, vrînd să justifice politica de deznaționalizare a românilor căzuți sub stăpînire străină. El, însă, nu vorbește defel despre românii siliți să-și părăsească limba și să adopte ucraineana sau rusa, nu vorbește nimic despre galițienii aduși în satele românești din care românii au fost deportați în Siberia și în

Dacă, vorbind despre G. Bacovia, însușirea și utilizarea sintagmelor călinesciene „manierism poetic” și „re-cuzită simbolistă” se impun cu necesitate, a pătrunde în universul creației sale presupune și evaluarea prozodică exactă, capabilă să explice sau numai să nuanțeze numeroasele aprecieri critice făcute de-a lungul vremii.

Ceea ce reușește în primul rînd autorul poeziei **Plumb** este crearea atmosferei — o atmosferă dezolantă, specifică unui suflăt bîntuit continuu de neliniști existențiale.

Am fi tentați să comparăm sufletul poetului cu o casă părăsită, cu geamurile sparte, prin care pătrunde nestingherit vîntul, dacă Bacovia însuși n-ar fi supralicitat această imagine. Îngroșîndu-i contururile și surpîndu-i temeliele, el o transformă în cavoul visurilor și iubirii sale.

O viziune poetică axată pe tragismul existenței umane determină așadar sentimentul apăsător care emană din întreaga sa creație.

Dar, în multe poezii, impresia de tern și apăsare existențială apare bine definită chiar din primul vers. Ea este produsă fie prin repetarea unui cuvînt: „Singur, singur, singur”, ca în poezia **Rar**, fie prin cumulara unor simboluri aflate însă într-o gradație atent studiată, ca în versul de început al celebrei **Plumb**: „Dormeau adînc sicriele de plumb”.

Din punct de vedere gramatical, versul citat se constituie într-o propoziție dezvoltată, în care atributul și complementul se află în imediata apropiere a părților principale pe care de fapt le determină. Numai topica este schimbată. În cele două emistihuri (A și B) ale versului, predicatul (urmat de complement) devansează pozițional subiectul însoțit de atributul său. Dar ce efecte extraordinare obține Bacovia prin mutațiile efectuate în structura acestei propoziții! Căci verbul („Dormeau”) nu evocă mișcarea, ci opusul ei. Totuși, starea ca atare se poate modifica oricînd, deoarece somnul nu exclude schimbarea poziției corpului aflat în repaus. De aceea somnul este profund: „Dormeau adînc”. Primul emistih creează așadar impresia de nemiscare, pe care celălalt o va accentua.

Prin însăși destinația lor, „sicriele” simbolizează prelungirea în veșnicie a nemiscării. Totuși, ele sînt „de plumb”, adică imposibil de clintit: Opțiunea poetului pentru acele cuvinte care sugerează somnul veșnic, precum și topica menționată determină versul: „Dormeau adînc sicriele de plumb”, a cărui expresie prozodică este: dipodie iambică + peon II + iamb (v—v— / v—vv—v—).

Dacă Bacovia ar fi menținut topica normală (subiect — atribut/predicat — complement), grupurile ritmice și-ar fi păstrat identitatea (v—vv—v— / v—v—) dar creșterea progresivă a impresiei de nemiscare n-ar mai fi existat. Căci „Sicriele de plumb dormeau adînc” păstrează nealterată valoarea informațională a versului bacovian, dar nu și expresivitatea sa.

Correspondențele prozodice existente în versurile care ocupă poziții similare în cele două strofe sînt absolut riguroase, cu o singură excepție. Ea se întîlnește în primul vers al celor două strofe care compun poezia de față:

„Dormeau adînc sicriele de plumb
v— v— / v—vv—v—
Și flori de plumb și funerar vestmint —
v— v— / vvv— v—
Stam singur în cavou... și era vînt...
— v— vv— / vvv—
Și scîrțiau coroanele de plumb.
vvv— / v—vv—v—
Dormea întors amorul meu de plumb
v— v— / v—v—v—
Pe flori de plumb... și-am început
să-l strig —
v— v— / vvv— v—

ESEU

Valori prozodice în poezia **PLUMB** de G. Bacovia

Stam singur lingă mort... și era frig —
— v— vv— / vvv—

Și-i atîrnau aripile de plumb”.

vvv— v—vv v—
Cuvîntul „sicriele” se află pe aceeași poziție silabică (în cadrul versului și strofei respective) cu sintagma „amorul meu”, constituind excepția amintită. Primul cuvînt menționat determină un peon II (v—vv), iar sintagma respectivă este exprimată prozodic printr-o dipodie iambică legată (v—v—). Cele două realități lingvistice (și poetice) ar putea sugera contrastul moarte/viață. Dar cuvîntul „amor” are el însuși o rezonanță îndepărtată, care-l apropie mai mult de trecut (decî de ceva mort) decît de prezent. Adjectivul posesiv „meu”, contribuind la dipodia iambică legată (v—v—), accentuează această neliniște existențială atît de pregnantă în poezia de față.

Și totuși, senzația de viață nu lipsește. Însă ea nu este aici proprie ființei umane, ci vîntului — element al naturii nevăzut dar simțit — care provoacă acel scîrțîit lugubru specific coroanelor mortuare.

Prozodic, sintagmele care formează imaginea respective evidențiază un peon IV: „și era vînt...” (vvv—), „Și scîrțiau” (vvv—).

Avînd în vedere poziția similară în versurile situate simetric în cele două strofe, precum și sugestiile pe care le pot genera, unele cuvinte trebuie neapărat menționate.

Deși schema lor ritmică este identică, perechile se află de obicei în contrast: „Și scîrțiau” / „Și-i atîrnau” sau „coroanele” / „aripile” dar de fiecare dată perechile menționate determină structuri peonice. În cazul primelor exemple, zgomotul și liniștea sînt sugerate ritmic de un peon IV (vvv—), iar în privința celeilaltei perechi, atracția exercitată de solul rece este opusă dorinței de zbor, determinînd un peon II (v—vv).

Dacă prototipul ritmic se dovedește a fi iambul, nu este mai puțin adevărat că Bacovia preferă, în **Plumb**, combinația

peon (II sau IV) + iamb, plasînd-o, de fiecare dată, în emistihul B:

„sicriele de plumb” (v—vv v—)
„și funerar vestmint” (vvv—v—)
„coroanele de plumb” (v—vv v—)
„și-am început să-l strig” (vvv—v—)
„aripile de plumb” (v—vv v—)

Singura abatere ritmică întîlnită în poezia de față este specifică formei verbale din emistihul A, existentă în versul al treilea al ambelor strofe. Ea este exprimată prozodic printr-o silabă independentă accentuată:

„Stam singur în cavou... și era vînt...”
— v— vv— / vvv—

Schema întregului vers din această primă strofă (cu abaterea menționată și despărțirea în emistihuri) se regăsește întocmai în versul ocupînd o poziție similară în strofa a doua:

„Stam singur lingă mort... și era frig”
— v— vv— / vvv—

Comparativ, emistihul A este mai lung decît emistihul B (6 silabe, față de 4). El începe („Stau”) și se termină („mor”) cu un cuvînt care arată nemiscarea. E drept, atitudinea menționată de verb aparține unei ființe vii, dar viața ca atare lipsește. Aprecierea acestei realități este făcută în emistihul B. Prin urmare, așteptarea zadarnică este încremenită și rece, ostilă căldurii pe care-o presupune viața.

De altfel, Bacovia recurge la un vocabular în care multe cuvinte pot accepta calificativul rece, dacă nu cumva îl con-

țin: „sicriele”, „funerar”, „cavou”, „coroanele”, „mort”, „frig”.

Un singur cuvînt — „flori” — ar putea lumina peisajul dezolant creat de autor, prin culorile pe care ni le propune propria imaginație. Bacovia adaugă însă imediat un determinant care anulează orice nuanță, orice tresărire de culoare. El se referă la niște flori fanate, integrate perfect peisajului. Prin intermediul unei conjuncții, el apropie și mai mult elementele care, în acest context, se armonizează deplin: „Și flori **DE PLUMB** și **FUNERAR vestmint**” (v—v— / vvv—v—).

Ca și în alte poezii, (**Decor**, **Lacustră**, **Gri**, **Negru** etc.), tonurile mohorite sînt evidențiate de rimă. Cuvîntul „plumb” apare de patru ori în finalul versurilor, iar „vînt” și „frig” ocupă o poziție similară, mărînd impresia de cenușiu și rece.

Plumb este fără îndoială o excepție în cadrul simbolismului românesc. Pe un spațiu restrîns, recurența unor imagini — sau nuanțarea lor — avînd ca efect similitudini în privința schemelor ritmice contribuie la crearea acelei atmosfere dezolante care ucide orice vis, orice iubire.

Dacă se poate vorbi despre influența simbolismului francez asupra viziunii sale poetice (în special Maurice Rollinat și Jules Laforgue), autorul volumului **Plumb** rămîne în literatura noastră prin originalitatea scriiturii. Aceasta nu exclude lapidaritatea, ci face din ea mijlocul ideal în conturarea unor tablouri împregnate de atmosfera unică, mohorîtă, adesea bizară pe care ne-am obișnuit s-o numim prin sintagma „tipic bacoviană”.

În acest context, realizarea ritmică urmează îndeaproape gîndurile poetului transpuse în versuri de o mare simplitate dar generatoare de simboluri pregnante.

Adrian VOICA

Glissando

Un nostalgic vegheat de o dilematică luciditate sau, poate, un lucid furat de nostalgii este autorul romanului **S.O.S.** — o carte în care realul și imaginarul se întrepîtrund, într-un învălîitor balans. Între experiența imediată, neliniștitoare și frustrantă totodată, și himerele iscate de evaziunea în trecut, narațiunea plămîuită de Ion Gheție pendulează într-un *skepsis* de continuu revelatoare glisări.

Speriat de aberația crescîndă a unui prezent ostil (sintem în anii negri ai sinistrelor persecuții comuniste), personajul-narator, care își întrevode cu-fundat în incertitudinii și viitorul, se refugiază în Bucureștii sfîrșitului de veac. Imaginația lui de om de carte configurează în acel segment de timp un spațiu al chietudinii, în care euforia bunăstării și a nepăsării se manifestă prin voioase petreceri, boieroașe plimbări la Șosea, copilăresc-nebunatică bătăi cu flori. Realul sumbru, și primejdios și detestabil, provoacă deci alunecarea în fantasmatic. Edificiul din Strada Pictorul Șirato, cu mănunchiul lui de „umbre” ce par a se fi reîntrupat (în vreme ce „intrusul” însuși, în relație cu aburoasele fâpturi, se decorporalizează), e un loc aparte,

în care s-ar părea că libertatea își recapătă sensul.

Și-l recapătă, dar numai aparent. În fond, „strania aventură” — că e delir oniric, proiecție halucinatorie ori bizară sminteală — pecetluiește tocmai pierderea libertății, înveșnicirea într-un claustru mai dezesperant, mai înnebunitor decît fractura de destin de care, mai mult ca sigur, Ovidiu Șesan n-ar fi scăpat în lumea aievea.

Și în romanul *Skepsis*, semnat tot de Ion Gheție, eroul se trezește (sau, dimpotrivă, adoarme și se visează) într-o altă ordine a realității, „prizonier într-o existență paralelă, neautentică”. Un „joc ireal și neverosimil”, dar camuflat, într-un chip derutant, de semnele unei iluzorii concretitudini — efect, de o stranie coerență, al strategiei insondabile a nu se știe cui. „Cineva”, o forță de o incontrollabilă esență, decide, între a fi și a părea, destinele fiecăruia.

Dincoace, în *S.O.S.*, protagonistul, incitat de ciudatul halo al unui *déjà vu*, *déjà connu* își alege singur, într-un ritual febril al resuscitării, soluția adăpostirii în palatul cu năluci. Prin urmare, sustragerea din social. Purtîndu-și valențele unui destin în curs de desfașurare în paralel cu *textul* unor istorii care s-au întimplat cîndva și în care, printr-o lege ineluctabilă, nimic nu mai poate interveni, fugarul se condamnă, firesc, la un naufragiu — din care cine l-ar putea salva?

Florin FAIFER

(continuare în pag. 15)

Toponimia — tezaur național

cupantului de a da aspectul dorit numelor de locuri românești.

Satul **Mogoșești**, numit și **Moșoșești**, poartă numele oficial **Bairchi**. Are circa 400 de gospodării românești, locuitorii fiind razeși și țărani, după propria lor mărturie. Localitatea ar avea o vechime de vreo 300 de ani. Deși locuitorii se declară români, în sat funcționează o școală medie moldovencască. Satul Boian, atestat în documente și ca **Marele Boian**, se numește oficial **Boiani** după sistemul de ucrainizare a numelor românești. Are circa 2 400 de gospodării, dintre care 2 290 moldovenești (nu românești!), 110 fiind ucrainene, poloneze și/

alte. Se menționează că dintre locuitori „mulți sînt ucraineni moldovenizați”, ceea ce este, ca și în alte cazuri, o minciună. Același este situația cu satul **Sahanău/Sanihău**, numit și **Ihorbova**, oficial numit **Gorbovo**, în care, de asemenea, „o parte din populație sînt ucraineni români-zați”!

Prezentăm și alte cazuri de schimbări de nume ale unor localități din Bucovina ocupată.

Buda Mică a devenit **Malaia Buda**; **Bahrinești** este **Bagrinivka**; **Birzenj** — **Berezivka**; **Bălcăuți** — **Balkivți**; **Banița Moldovenească** — **Baniliv-Pidgornii**; **Corcești** — **Korcivți**; **Culiceni** — **Kulikova**; **Cotu Boian** — **Boianiv-**

ka; **Cernaucă** — **Ciornivka**; **Comărești** — **Komarivți**. Aș mai putea adăuga încă multe, foarte multe exemple de mutilare a vechilor nume românești, unele cu atestare de peste cinci sute de ani. Fiecare localitate are o istorie multiseculară. Astfel, Tereblecea, sat atestat, cum am spus, la 1446, era în secolul al XV-lea sub ascultarea Mănăstirii Neamțului. Se mai numea **Tereblești** și, ca nume slavizat în documente, **Terebeciști**, dar și **Greci**, după numele unui sat din apropiere, care în 1464 devenise seliște. **Tețina** sau **Cecina** era cetate (dar și sat, la 1401, 1403, cînd este amintit Hotco sau Hodco de la Tețina). La 1440 cetatea era condusă de Șteful. La 1442 se vorbește de Șteful al lui Jumătate și fratele lui Mindrea. La 1435 Tețina era ținut. **Mamornița**, care face parte din ținutul Hertei, este localitate atestată la 1428 cu numele în forma **Mamurînți** din-

tr-o formă **Marmurești/Marmurînți**, pentru că în documentele de cancelarie sufuxul **-ești** a fost înlocuit cu cel slav **-inți**. În **Catagrafia Moldovei** la 1838 numele apare în forma **Mamorînța**, prin care se și explică forma actuală, sunetele **i** și **n** schimbîndu-și locul, adică **Mamornița** în loc de **Mamorînța** (din **Marmor**, cu suf **-inț-** + a).

Avînd în vedere exemplele date, oricine își poate pune întrebarea: **Ce fel de păstrare a denumirilor istorice s-a realizat prin decretul din 1946?** Cînsimul ocupantului a depășit orice margini, minciuna luînd locul adevărului, ca în toată politica sovietică, agresivă și sîngeroasă.

Revenirea la numele vechi ale localităților este o obligație a vremurilor noastre. Dar nu numai atît. Este necesar să fie adunate științific toate numele de locuri (localități, forme de relief, cursuri de ape, părți de hotar etc.) din teritoriile ocupate

(mă refer la Bucovina de Nord, ținutul Hertei, județul Hotin și sudul Basarabiei) și de alcătuit dicționare toponimice, adevărate archive ale limbii și istoriei acestor locuri. Deși multe nume vechi sînt pierdute pentru totdeauna, prin distrugerea proprietății țărânești și constituirea colhozurilor, este sigur că se va recolta un material de o mare bogăție și valoare lingvistică și istorică.

Memoria limbii române păstrează informații care pot contribui în bună măsură la realizarea unei mari monografii lingvistice privind continuitatea românilor în Dacia. Se cere, însă, detașarea elementului aluvionar de straturile vechi și interpretarea cu bună credință și cu multă știință a informațiilor documentare și ale celor culese de pe teren.

Ion POPESCU SIRETEANU

Un nume aproape complet uitat

Printre profesorii de seamă ai Universității de la Iași a fost și Vasile Dimitriu. El este astăzi aproape complet uitat. Mai zilele trecute, într-o convorbire cu un profesor al Facultății de Drept de la Iași, am rostit numele lui Vasile Dimitriu. Interlocutorul meu mi-a mărturisit că nu știa cine a fost Vasile Dimitriu. Firește, i-am dat lămuririle necesare.

Rindurile care urmează au menirea de a înlătura vâul uitării care așa de nedrept s-a așternut peste Vasile Dimitriu. Se cuvine să fie amintite marile lui merite din decursul activității pe care a desfășurat-o ca profesor la Facultatea de Drept de la Iași, apoi ca profesor și decan al Facultății juridice de la Cluj, în sfârșit ca profesor la Universitatea de la București.

Vasile Dimitriu s-a născut la Tecuci, la 1 februarie 1859. Studiile liceale le-a făcut la Iași. În 1873-1874, el era elev la Institutul Academic din capitala Moldovei. Precum este indeobște știut, Institutul Academic a fost o școală particulară, înființată în 1866 de un grup de profesori, printre care a fost Titu Maiorescu. A funcționat într-o spațioasă clădire din strada Muzelor, clădire care, în 1907, a fost cumpărată de Stat și unde a fost instalat Liceul Oltea Doamna, denumit astăzi Liceul Mihai Eminescu.

Institutul Academic a dobândit foarte curând reputația, pe deplin meritată, de a fi o foarte bună instituție de învățământ, cu profesori remarcabili care depuneau mult zel ca elevii să obțină rezultate cât mai bune. Menționăm că, printre cadrele didactice ale acestei școli, se aflau profesori universitari, ca N. Culișanu, Petre Poni, Grigore Cobălcescu, Ștefan Vărgolici, A. D. Xenopol. Însuși Mihai Eminescu a fost profesor de limba germană la Institutul Academic din Iași, în 1875.

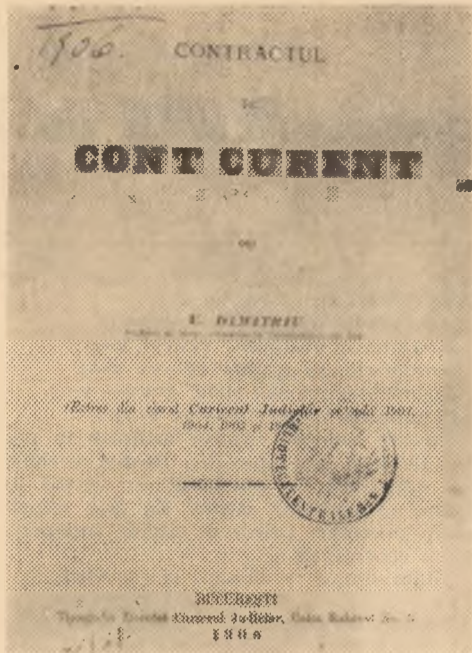
În 1873-1874, Vasile Dimitriu a fost elev în clasa a treia din secția I (cursul inferior) al Institutului Academic. În anul următor, 1874-1875, el a fost elev în clasa I din secția a II-a (cursul superior) care corespundea clasei a IX-a din învățământul de astăzi. Vasile Dimitriu a fost șeful clasei. El se deosebea deja, în generația sa, prin marile sale însușiri.

Am dat aceste amănunte, pentru că, în 1875, a avut loc un regretabil incident între Mihai Eminescu și Vasile Dimitriu. După cum se știe, Mihai Eminescu fusese numit, la 23 august 1874, la Biblioteca Centrală din Iași, într-un post care astăzi ar echivala cu cel de director. Pentru a-i da posibilitatea să trăiască în bune condiții, prietenii lui junimiști l-au numit și profesor de limba germană la Institutul Academic, în locul lui Samson Bodnărescu cărui i-a fost încredințată direcția Școlii Preparandiale „Vasile Lupu” de la Trei Ierarhi.

Mihai Eminescu, la Institutul Academic, a fost un foarte sever profesor. Așa ni-l descrie un fost elev al său, Eugeniu E. Vincler. Acesta afirmă că Eminescu avea „un temperament cam nervos” și pune note mici elevilor, încât aceștia se considerau „nedreptățiți”. În atmosfera astfel creată, s-a petrecut, în mai 1875, incidentul cu Vasile Dimitriu, pe atunci șeful clasei I din secția a II-a, adică din cursul superior.

Pălmuț de Eminescu. Grevă la Institutul Academic

Iată în ce a constat acest incident: Mihai Eminescu chemase, la tablă, un grup de patru elevi, pentru a verifica cunoștințele lor cu privire la materia care făcea obiectul lecției. Elevii trebuiau să traducă în limba română un text german. Printre cei interogați atunci era și Vasile Dimitriu. El a tradus un pasaj din textul german folosind termeni pe care Eminescu i-a con-

siderat necorespunzători. La observația pe care i-a făcut-o Eminescu, Vasile Dimitriu, în loc de a recunoaște că greșise, a susținut că el a repetat cele ce învățase de la Samson Bodnărescu, predecesorul lui Eminescu la catedra de limba germană. Fie că tonul folosit de Vasile Dimitriu l-a indispus, fie că alte motive au contribuit la supărarea lui Eminescu, el a pălmuit atunci pe acest îndrăzneț elev.

Colegii lui Vasile Dimitriu au fost rău impresionați de acest penibil incident. După terminarea orei de limba germană, ei s-au constătuț și au hotărât să manifeste în ziua următoare reprobația lor. În acea zi, în prima oră, adică de la 8 la 9, materia care era predată era limba germană. Cei 37 elevi care făceau parte din aceeași clasă cu Vasile Dimitriu, au refuzat să intre în sala de curs și s-au refugiat în hala de gimnastică, unde s-au bari-cadat. Ei s-au pus deci în grevă. Când Eminescu a intrat în clasă, sala era goală. În ora următoare, adică de la 9 și un sfert la 10 și un sfert, toți elevii s-au înapoiat în clasă pentru lecția de algebră, predată de profesorul Culișanu. Cum era și firesc, Eminescu a raportat cele întâmplate directorului Institutului Academic, I. M. Melik, care a procedat de îndată la ancheta convenită. Au urmat sancțiunile. Fără să intru în amănunte, mă mărginesc a menționa că au fost eliminați din acest liceu elevii Vasile Dimitriu, C. Tatovici, Al. Stamatiaș, Eugen Vincler și Desilă. Ceilalți 32 elevi au fost pedepsiți ușor, fiind reținuți în internatul Institutului Academic în zilele de sărbătoare și duminicile până la vacanța cea mare. Intrucît incidentul avusese loc în luna mai și vacanța începea în iunie, sancțiunea ce le-a fost aplicată nu a fost severă. Cît despre cei cinci elevi, în frunte cu Vasile Dimitriu, care fuseseră eliminați din Institutul Academic, ei au fost în curând reprimiți în Institut, înainte de încheierea anului școlar, în urma stăruinței părinților lor.

În ceea ce privește pe Mihai Eminescu, el a încetat de a mai fi profesor la Institutul Academic în luna următoare, fiind numit revizor școlar al județelor Iași și Vaslui, la 1 iulie 1875. Dificila și absorbanta sarcină de revizor școlar nu-i mai lăsa răgazul de a fi și profesor de liceu. În locul lui, la Institutul Academic a fost numit profesor de limba germană junimistul P. Paicu, la 1 septembrie 1875.

Revenind printre elevii acestui Institut, Vasile Dimitriu a absolvit clasa I din cursul superior în iunie 1875, ca premiant al clasei sale. A absolvit clasa următoare tot ca premiant, în iunie 1876. În sfârșit, în iunie 1877, a terminat liceul, fiind admis la bacalaureat cu cea mai mare medie dintre toți candidații, deci a fost primul din promoția sa. Precizez că bacalaureatul se trecea la Universitate, președintele comisiei fiind un profesor universitar, iar examenul de bacalaureat era considerat ca un examen foarte greu.

După absolvirea liceului, Vasile Dimitriu s-a înscris, în toamna anului 1877, ca student, la Facultatea de Drept de la Iași și Conservatorul ieșan. El a fost un eminent elev al Conservatorului și anume al clasei de declamație, unde l-a avut profesor pe celebrul Mihail Galino. Studiile la Conservator, Vasile Dimitriu le-a încheiat în 1879, cu un așa de mare succes, încât a fost îndată angajat la Teatrul Național din Iași. În următorii trei ani, adică până la 1882, el a jucat adesea pe scena Teatrului de la Copou, devenind, după câte afirmă ziaristul Dan (Kaufman), „copilul răsfațat al publicului ieșan și al marilor artiști dramatici de atunci Constantin Bălănescu, Luchian și Galino”. După câte precizează același zi-

Restituiri necesare

Din istoria învățământului românesc : Profesorul VASILE DIMITRIU

arist, Vasile Dimitriu, în curind „a interpretat primele roluri. Vocea sa dulce, pasiunea ce pune în joc, inteligența și conștiințiozitatea cu care compunea rolurile atrăgeau simpatia și aplauzele publicului ieșan”.

În același timp, Vasile Dimitriu și-a continuat studiile la Facultatea juridică din Iași, unde a avut profesori pe Vasile Conta și pe Iacob Negruzzi, care, după cum însuși recunoștea, au exercitat asupra lui o puternică influență. Obținând diploma de licență în drept, Vasile Dimitriu a demisionat de la Teatrul Național și a renunțat la cariera de artist dramatic, în 1883. Teza sa de licență este o lucrare tipărită de 80 de pagini despre „adopțiune în dreptul roman și român”. Este o lucrare bine scrisă, foarte clară, bine documentată.

Pe temeiul diplomei de licență în drept, Vasile Dimitriu a intrat în magistratură. El a fost numit supleant la Tribunalul Iași. Făceau parte atunci din acest tribunal câțiva tineri care, în curind, prin marile lor merite, prin vastele lor cunoștințe în diferitele ramuri ale dreptului, prin inteligența și prin talentul lor, aveau să devină cei mai de seamă juristi ai generației lor. Astfel, în septembrie 1886, erau judecători de ședință la Tribunalul Iași Toma Stelian, Ioan Tanoviceanu și Matei Cantacuzino. A fost o pleiadă strălucită, care a înălțat mult prestigiul justiției ieșene.

Ca magistrat, Vasile Dimitriu a fost impecabil. De o conștiințiozitate exemplară, de o imparțialitate desăvârșită, el și-a făcut datoria în mod exemplar. N-a șovăit niciodată de a se comporta ca un judecător de o corectitudine desăvârșită care aplica textul legii, călăuzit numai de dreptate. De aceea a și primit lovituri care l-au determinat să demisioneze din magistratură și să îmbrățișeze profesiunea de avocat.

Iată cum a fost el silit să facă acest pas hotărîtor în viața sa.

Regele Carol I primit cu huiduieli la Iași

În 1886, s-a terminat restaurarea catedralei Mitropoliei din Iași. Se știe că, în 1833, din inițiativa Mitropolitului Veniamin Costachi, a început clădirea catedralei. În 1839, construcția era aproape terminată, cînd marea boltă din mijlocul catedralei s-a prăbușit, pricinuind mari avarii acoperișului. Accidentul survenit a fost consecința unor grave greșeli săvîrșite la construcția acestui mare edificiu. Din lipsă din fonduri bănești, nu s-au putut lua măsuri de îndreptare decît după 1880, cînd arhitectul Alexandru Orăscu a primit însărcinarea de a face reparațiile necesare și de a termina clădirea catedralei mitropolitane din Iași. El a procedat cu multă chibzuială, a efectuat consolidările indispensabile și, în 1886, a izbit să ducă pînă la capăt sarcina ce-i fusese încredințată. După terminarea lucrărilor de restaurare, Mitropolitul Moldovei Iosif Naniescu, prin străduințele cărui acest important rezultat fusese realizat, a hotărît ca, la 23 aprilie 1887, să aibă loc sfințirea catedralei. La această ceremonie aveau să fie de față regele Carol I și membrii guvernului.

La 1887, se afla de unsprezece ani la conducerea treburilor publice un guvern al partidului național liberal, președinte al consiliului de miniștri fiind Ion C. Brătianu. Această lungă guvernare exasperase pe unii adversari ai liberalilor, îndeosebi pe fruntașii partidului conservator. Ei au decis să organizeze manifestații ostile guvernului pe străzile din Iași pe care avea să le parcurgă cortegiul regal, la 22 aprilie 1887, în ajunul sfințirii catedralei mitropolitane, manifestații în decursul cărora avea să fie exprimată nemulțumirea „opozității unite” împotriva regelui care menținea la cirna statului pe Ion C. Brătianu.

În ziua de 22 aprilie 1887, la ora 13 și 25 minute, trenul regal a sosit în gara Iași. După îndeplinirea tradiționalelor formalități pe peronul gării, s-a format cortegiul regal, Carol I luînd loc în trăsură deschisă, denumită trăsură de gală, înhamată cu patru cai albi. Precedată de un detașament de jandarmi călări, trăsură de gală era escortată de ofițerii superiori din Iași. În trăsura de gală ședeau Carol I și ministrul Instrucțiunii Publice și Cultelor, Dimitrie A. Sturdza.

Pe străzile ce aveau să fie parcurse de cortegiul regal erau înșirați, de-a lungul trotuarelor, soldați din unitățile militare locale. Firește, se aflau și numeroși agenți de poliție, amestecați printre privitori.

Cortegiul a parcurs strada Gării și strada Arcu, primit nu numai cu urale — desigur organizate de autoritățile ieșene — dar și cu fluierături și huiduieli. Ajuns în dreptul hotelului Traian, cortegiul regal a fost întîmpinat cu huiduieli și fluierături deosebit de puternice.

Fără oprire, cortegiul a mers la destinație, adică la Mitropolie, unde a avut loc un Te Deum. Apoi, Carol I a fost condus la casa lui Matei Gane, prefectul județului, unde a fost găzduit. Între timp, poliția a arestat trei tineri învinuți că le pe peronul hotelului Traian au huiduit și fluierat cortegiul regal. Acești trei tineri au fost: Costea Balș, Gheorghe Șendrea și Constantin Penescu.

A doua zi, la 23 aprilie 1887, s-a desfășurat, în prezența lui Carol I, ceremonia sfințirii catedralei mitropolitane, fără nici un incident.

Cei arestați în ajun, adică la 22 aprilie 1887, au fost anchetați la poliție. Din actele încheiate cu acel prilej, rezultă că unul singur dintre ei, anume: Costea Balș, a recunoscut că a fluierat cortegiul regal. În consecință, el a fost trimis în judecată, fiind lăsat în libertate. Celelalte persoane arestate au fost eliberate, fără a mai fi deferite justiției.

În iunie 1887, procesul lui Costea Balș a venit spre judecare la Tribunalul Iași. Costea Balș nu s-a prezentat în instanță. Judecată în lipsă, el a fost condamnat la un an închisoare.

Împotriva acestei condamnări, Costea Balș a făcut opoziție. Această opoziție a fost judecată de Tribunalul Iași, secția întâi, în septembrie 1887. Din conținutul de judecată au făcut parte Theodosie Petroni, președintele secției întâi, precum și judecătorii Matei Cantacuzino și Vasile Dimitriu.

De astă dată, Costea Balș a fost prezent la proces. La interogatoriul ce i s-a luat în instanță, el a retractat tot ce recunoscuse în cursul anchetei poliției. În acea ședință a Tribunalului, el a declarat că nu fluierase cortegiul regal și că, pe peronul hotelului Traian, s-a aflat din întâmplare. Cît despre mărturisirile făcute la poliție, el a spus că i-au fost smulse prin terorizare. A afirmat că a fost crunt bătut și schingiuit în localul poliției și că, în asemenea condiții a iscat procesele-verbale redactate de zbirii ce-l terorizau. Intrucît acuzarea nu s-a întemeiat decît pe aceste procese-verbale și intrucît procurorul n-a citat în instanță nici un martor și nu a adus nici o altă dovadă a vinovăției lui Costea Balș, majoritatea magistraților completului de judecată, majoritate alcătuită din Matei Cantacuzino și Vasile Dimitriu, a considerat că nu existau suficiente dovezi de culpabilitate și, în consecință, Costea Balș a fost achitat. Președintele instanței, Theodosie Petroni, a făcut opinie separată, fiind pentru condamnare.

Această achitare a avut un mare răsunet. Partidul conservator, al cărui aderent era Costea Balș, a înțeles atacurile sale împotriva guvernului și a invocat sentința Tribunalului Iași pentru a susține că regimul liberal teroriza pe adversari. Îi aresta în mod arbitrar și îi schingiua în beciurile poliției. Cît despre guvern, el a fost pus într-o dificilă situație, căci sentința Tribunalului Iași constituia o dezaprobară a măsurilor luate cu prilejul manifestației opoziției din Iași, la 22 aprilie 1887.

Urmarea a fost că, din ordinul ministrului justiției, procuratura a făcut apel împotriva achitării lui Costea Balș. Apelul a fost admis de Curtea de Apel din Iași, la 13 octombrie 1887, sentința Tribunalului a fost reformată și Costea Balș a fost condamnat la patru luni închisoare și trei mii lei amendă.

Cînd curajul actului justițiar e sancționat

Îndată după decizia Curții de Apel, ministrul justiției a sancționat pe cei doi magistrați care avuseseră curajul să achite pe Costea Balș. Matei Cantacuzino a fost transferat la Tribunalul Huși. El n-a acceptat această transferare și a demisionat din magistratură. S-a înscris apoi în baroul avocaților, unde, în curînd, prin talentul său, prin inteligența sa și prin cunoștințele sale juridice, a ocupat un loc de frunte. Vasile Dimitriu, judecător supleant la Tribunalul Iași, a fost transferat la Parchet — așa era denumită atunci procuratura. În noul său post, ca procuror, Vasile Dimitriu era sub ordinele primului-procuror de la tribunalul Iași. Astfel, ministrul justiției nu se mai temeă că Vasile Dimitriu, în acțiunile săvîrșite în exercițiul funcției, își va manifesta independența. Cu această situație, Vasile Dimitriu nu s-a putut împăca. La 1 septembrie 1889, el a demisionat și s-a înscris și el în baroul avocaților.

A fost Vasile Dimitriu un mare avocat. De o conștiințiozitate exemplară, de o desăvîrșită corectitudine, înzestrat cu o admirabilă inteligență, cu o memorie foarte bună, cu o cultură juridică remarcabilă, el a dobîndit în curînd o mare notorietate. A pledat nu numai în multe și mari procese supuse judecării Tribunalului și Curții de Apel de la Iași. A pledat deseori și la instanțele judecătorești din alte orașe. A pledat și la Curtea de Casație. În exercițiul profesiei sale, el s-a bucurat de un prestigiu deosebit. A fost avocatul unor mari întreprinderi și instituții. Astfel, el a fost avocatul succursalei din Iași a Băncii Naționale.

Precum am amintit deja, Vasile Dimitriu, pe cînd era în magistratură, a fost coleg cu Toma Stelian. Acesta, la 1 februarie 1886, fusese numit judecător la Tribunalul Iași. Funcționînd la această instanță, Toma Stelian l-a cunoscut pe Vasile Dimitriu și a avut deseori prilejul să constate că de mari erau însușirile mai tînărului său coleg. Atunci s-a încheiat între Toma Stelian și Vasile Dimitriu o strînsă prietenie care a dăinuit neturburată aproape 40 de ani, adică pînă în octombrie 1925, cînd Toma Stelian a încetat din viață.

Din îndemnul și cu sprijinul lui Toma Stelian a fost numit Vasile Dimitriu profesor universitar. Iată în ce împrejurări: la 1 septembrie 1887, Toma Stelian a demisionat din magistratură și apoi s-a înscris într-un partid politic, anume: în partidul național-liberal. Candidînd în alegerile pentru parlament, el a fost ales deputat în 1895. Pentru a exercita mandatul de deputat și deci pentru a participa la ședințele Camerei care aveau loc la București, Toma Stelian a obținut un concediu de la catedra sa din Iași. La recomandarea sa, a fost numit Vasile Dimitriu suplinitor al acelei catedre. Astfel, la 1895, a intrat Vasile Dimitriu în învătămîntul universitar.

Catedra de drept comercial de la Facultatea juridică din Iași a fost suplinită de Vasile Dimitriu pînă în 1901, cînd el a fost numit titular al ei, după ce Toma Stelian fusese transferat, în aprilie 1897, la Universitatea din București. La această catedră Vasile Dimitriu a funcționat pînă în 1919, cînd, cu consimțămîntul său, el a fost încadrat la Facultatea juridică din Cluj.

Un regătean pleacă în Ardeal

Se cunosc împrejurările în care, după ce Transilvania s-a unit cu patria mamă la 1 decembrie 1918, Universitatea din Cluj a fost reorganizată și corpul ei profesoral a fost reinnoit. S-a considerat atunci că era necesar, pentru desăvîrșirea unirii sufletești, ca, pe lîngă profesorii originari din Ardeal și din Banat, să fie numiți și profesori originari din vechiul Regat. Pentru acest motiv, s-a făcut apel și la Vasile Dimitriu. Patriotismul, de care era însoțit, l-a determinat să accepte îndată chemarea ce i s-a adresat.

În vîrstă de 60 de ani și după ce fusese 24 de ani profesor a Universității din Iași, e a plecat din orașul de care era așa de legat sufletește și s-a instalat la Cluj. A renunțat de a mai profesa avocatura, deși ea îi aducea venituri importante și situația sa materială era destul de modestă, avea doar o casă la Copou, în fața grădinii publice, și o vie la Valea

Adîncă. Mutîndu-se la Cluj, Vasile Dimitriu a vîndut și casa și via la prețul pe care le aveau în 1919—1920. Plata i s-a făcut în numerar, adică în lei, care însă s-au devalorizat cu o rapiditate uimitoare, așa încît, după trei-patru ani, suma primită de Vasile Dimitriu abia reprezintă o zecime din valoarea proprietăților vîndute. Cu resemnare, el a îndurat această lovitură, căci principala lui preocupare era atunci, ca și în tot cursul vieții sale, să-și facă pe deplin datoria de român și de profesor în postul de onoare ce i se încredințase la Cluj.

La Universitatea din capitala Transilvaniei, Vasile Dimitriu a fost titularul catedrei de drept comercial român. A predat această materie, în cinci ore de curs în fiecare săptămînă. Menționăm că, la acea Facultate juridică mai era profesor de drept comercial și Petru Poruțiu care preda dreptul comercial maghiar, pe atunci încă în vigoare în Ardeal. Misiunea lui Vasile Dimitriu era de a contribui la unificarea legislației întregii Români. În acest scop, studenții transilvăneni învățau din lecțiile sale să cunoască principiile de drept aplicate în țara noastră dincoace de Carpați.

Pe lîngă această importantă misiune, Vasile Dimitriu a avut și alte însărcinări. Astfel, în 1919, el a fost ales decan al Facultății juridice din Cluj. El a fost primul decan român al acestei Facultăți. Conform legii aplicate atunci Universității din Cluj, decanii erau aleși pe termen de numai un an. La expirarea termenului de un an, așadar în 1920, Vasile Dimitriu a fost ales rector al Universității din Cluj. El a fost al doilea rector român al acestei Universități, primul rector român fiind Sextil Pușcariu. După un an, adică în 1921, Vasile Dimitriu a

funcționat ca pro-rector al Universității din Cluj. În această calitate, el a continuat a face parte din senatul universitar pînă în 1922.

În toate aceste sarcini, Vasile Dimitriu a desfășurat o activitate remarcabilă atît prin rezultatele realizate, cît și prin comportarea sa față de colegii săi, precum și față de studenți. Anii 1919—1922 au fost la Universitatea din Cluj o perioadă de muncă încordată și foarte rodnică, într-o atmosferă prielnică, în care a domnit buna înțelegere între profesori și studenți.

În acea perioadă, Vasile Dimitriu n-a activat numai în cadrul universitar. El a participat intens și la viața culturală din capitala Ardealului. A fost înființată, la Cluj, în 1921, o societate denumită „Cultura poporului”. Președintele ei a fost Vasile Dimitriu. Societatea „Cultura poporului” a organizat sezători, conferințe, serbări etc., în orașele și mai ales în satele din Transilvania. Ea a publicat și un ziar săptămînal la Cluj, avînd titlul „Cultura poporului”. Acest ziar a fost tipărit în 50.000 exemplare, cifră impresionantă pe atunci. El a fost foarte răspîndit în mediul rural. În coloanele lui au fost inserate 15 articole ale lui Vasile Dimitriu, foarte frumos scrise, inspirate numai de iubirea de patrie și călăuzite de gîndul consolidării României Mari.

În 1923 a încetat din viață C.C. Arion care, printre alte îndeletniciri, a avut-o și pe aceea de profesor de drept comercial la Facultatea juridică din București. Arion a fost un distins profesor, prelegerile lui fiind audiate cu mult interes nu numai de studenți, dar și de juristi cu studiile terminate, dar totuși dornici să-și completeze cunoștințele. Consiliul profesoral al Facultății de Drept din București, dorînd ca lui C.C. Arion să-i urmeze la catedra de drept comercial un bun profesor din aceeași specialitate, a chemat la această catedră pe Vasile Dimitriu. Pe temeiul votului Facultății juridice din București, Vasile Dimitriu, în 1924, prin decret regal, a fost transferat la Universitatea din capitala României.

Am fost elevul lui Vasile Dimitriu

Primul an universitar în care Vasile Dimitriu a funcționat, ca profesor, la Facultatea de Drept din București, a fost 1924—1925. În anul următor, 1925—1926, fiind eu însumi student în anul III la această Facultate, am audiat cursul lui Vasile Dimitriu. Chiar de la primele prelegeri audiate, m-am convins că el era cel mai de seamă dintre profesorii Facultății juridice din București. Pe cit de anoste, de plicticoase și lipsite de originalitate erau cursurile profesorilor Plastara, Meitani, N. Basilescu, pe atît de interesante erau prelegerile lui Vasile Dimitriu. Chiar profesorii cei mai buni din această Facultate, ca G. Tașcă, C. Stoicescu, Ion Peretz, chiar acești profesori erau inferiori lui Vasile Dimitriu.

În ce consta superioritatea lui Vasile Dimitriu? Care au fost marile lui însușiri didactice?

Prima din aceste însușiri a fost conștiințiozitatea. Conform programului stabilit, el ținea săptămînal, în trei zile diferite, trei ore de curs de la 9 la 10 dimineața. Cel mai tirziu, la 9 și 5 minute el era la catedră și nu cobora decît după împlinirea orei. Cîtă deosebire de alți profesori care, abuzînd de autonomia universitară, procedau cu totul altfel! De exemplu, G. Plastara al cărui curs era programat de la ora 16 la ora 17. De obicei, el intra în sală de curs pe la ora 16 și 45 de minute și pleca la ora 17, cînd alt profesor trebuia să-i urmeze. Durata prelegerilor era deci de 15 minute. Vă puteți lesne da seama ce fel de prelegeri erau acestea! Plastara nu era singurul care proceda astfel. Ion Peretz și-a deschis cursul la sfîrșitul lunii noiembrie 1925, și-a îndeplinit, cu aproximație, îndatoririle în decembrie 1925, însă a absentat de numeroase ori în ianuarie, februarie și martie 1926, apoi, el și-a făcut cursul aproape normal în aprilie și mai 1926. Ca Peretz și ca Plastara au mai procedat și alți profesori, cu toleranța decanului Facultății, care nu se încumeta să le facă vreo observație, fiindcă decanul se alesese cu votul lor și avea nevoie de aceste voturi spre a-și asigura realegerea.

Ce contrast deci între conștiințiozitatea lui Vasile Dimitriu și comportarea multora dintre colegii lui!

Pe lîngă conștiințiozitatea sa exemplară, Vasile Dimitriu a mai avut și alte mari calități. Metoda pe care a folosit-o la expunerea problemelor ce au făcut obiectul prelegerilor sale, a fost cea mai potrivită pentru studenți. Cu multă claritate, el indica, într-o scurtă introducere, chestiunea ce va fi examinată în acea prelegere. Analiza dispozițiile din legile aplicabile în speță. Arăta interpretarea ce le fusese dată de doctrină și de jurisprudență, adică de juristi care au comentat dispozițiile acelor legi și de instanțele judecătorești care le-au interpretat și aplicat. În concluzie, el indica soluția care i se părea a fi cea justă, precizînd argumentele pe care se întemeia. Expunerea se baza deci pe un plan bine întocmit, de o claritate desăvîrșită.

Înzestrat cu o voce simpatică, cu un ușor accent moldovenesc, cu o dicțiune care te vrăjea, Vasile Dimitriu cucerea de îndată auditoriul. El își trăia prelegerea, îi conferea multă viață, prin exemple evocate, prin deciziile judecătorești comentate. El nu se mărginea să citeze o jurisprudență, ci îi înfățișa întregul proces în tot cursul desfășurării lui înaintea instanțelor judecătorești. Cîta numele părților în proces, numele avocaților, numele magistraților, argumentele invocate de fiecare din părți în cursul dezbaterilor, soluția adoptată de tribunal sau de Curte; încheia arătînd motivele pentru care aproba sau dezaproba acea soluție. Retraia astfel diferitele faze ale întregului proces. Impresia cu care rămînea era așa de puternică, încît astăzi, după atîtea decenii de la acele prelegeri ale lui Vasile Dimitriu, îmi amintesc încă explicațiile sale și exemplele pe care le-a citat.

Aceste explicații el le dădea cu un glas liniștit și prietenos. Nu l-am auzit nici umflînd vocea, nici rostînd fraze bombastice. Vorbea cu un calm desăvîrșit. Cursul ce-l ținea și pe care l-am audiat l-am asemuit adesea cu o convorbire prietenească între profesor și studenți.

O bună amintire o păstrez și de la examenul de la sfîrșitul anului universitar. Vasile Dimitriu n-a fost un examinator sever, ci înțelegător și foarte răbdător. Începea prin a pune o întrebare generală. Apoi, după ce candidatul dădea un răspuns satisfăcător la această întrebare, Vasile Dimitriu discuta cu acel candidat o problemă desprinsă din cadrul general care fusese obiectul primei întrebări. Aveai și atunci impresia unei convorbiri prietenești între profesorul de drept comercial și candidatul la examen.

Dacă n-a fost sever, Vasile Dimitriu a fost însă un examinator imparțial și foarte drept. La el, intervențiile de orice fel, de exemplu: scrisorile de recomandare, n-au avut nici un rezultat. Dacă, la examenul ce avea loc, Vasile Dimitriu se convingea că avea cunoștințe suficiente candidatul interogat, el îi dădea nota corespunzătoare. Dacă însă constata că cunoștințele acestuia erau insuficiente, el îl respingea la examen, oricine ar fi fost acel candidat.

Un deputat vrea să-și completeze studiile

Un exemplu la care am asistat este elocvent. Un personaj din județul Romanați, personaj foarte influent, căci se alesese și deputat prin 1922, s-a gîndit că ar fi bine să-și completeze studiile cu o licență în drept. Avea, la acea dată, doar bacalaureatul. În consecință, s-a înscris ca student la Facultatea de Drept din București, în toamna anului 1922, convins fiind că nu-i va fi greu să obțină mult rîvnita diplomă de licențiat al acestei Facultăți, de vreme ce unul din profesorii ei era și el deputat de Romanați. Ianculescu, așa se numea acest bătrîn student, a izbutit, din 1922 la 1926, să treacă examenele din anii I și II. În iunie 1926, el s-a prezentat la examenele din anul III. Întimplarea a făcut să asist, în acea sesiune, la examenul lui de drept comercial. Ianculescu a fost interogat, împreună cu candidații din aceeași serie, de către Vasile Dimitriu care, ca și la toți ceilalți candidați, i-a pus trei întrebări din trei părți diferite ale cursului. La două din aceste întrebări, Ianculescu a dat răspunsuri insuficiente; la a treia întrebare a tăcut molcom. În consecință, Ianculescu a fost respins la examenul de drept comercial. Iată o dovadă că Vasile Dimitriu nu putea fi influențat, în comportarea sa, nici de titularul unui mandat parlamentar, nici de stăruințele unui coleg, deputat de Romanați, ca și Ianculescu.

Acesta a fost profesorul Vasile Dimitriu, profesor de o rară conștiințiozitate și de o corectitudine desăvîrșită.

El a murit în vîrstă de aproape șaptezeci de ani. A încetat din viață la București, la 8 septembrie 1928, într-o cameră de hotel. Vasile Dimitriu a fost așadar profesor universitar de-a lungul a 33 de ani și anume: 24 de ani la Iași, 5 ani la Cluj și 4 ani la București.

De Iași el a rămas legat sufletește pînă la sfîrșitul vieții. În conformitate cu ultima sa dorință, el a fost înmormîntat la Iași, la 11 septembrie 1928. Mormîntul său se află la cimitirul Eternitatea. Întrucît urmașii lui s-au stîns, datoria morală a Universității din Iași este să nu lase acest mormînt în părăsire.

Vasile Dimitriu a fost nu numai un excelent profesor și un mare avocat. El a fost și autorul unor lucrări științifice valoroase. A colaborat, cu interesante contribuții, la revistele „Curierul judiciar” și „Pandectele române”. Cea mai de seamă dintre lucrările pe care le-a publicat, este intitulată **Contractul de cont curent**. Este cel mai bun studiu apărut, pînă astăzi, la noi, asupra acestui subiect. Într-un volum tipărit în 1906, cuprinzînd 324 pagini, sînt examinate, în mod aprofundat, problemele juridice privitoare la contractul de cont curent. Bazată pe un bogat material, scrisă cu talent și cu multă claritate, această lucrare se citește și astăzi cu folos. O altă lucrare a lui Vasile Dimitriu, deosebit de interesantă, este comunicarea sa la ședința de comemorare a lui Toma Stelian, comemorare ce a avut loc la Facultatea de Drept din București, în noiembrie 1925. Vasile Dimitriu descrie magistral viața și activitatea marelui jurist și profesor care a fost Toma Stelian. Sînt pagini mult mai frumoase decît cele consacrate lui Toma Stelian de profesorii G. G. Mironescu și Ștefan Longinescu.

Pe lîngă lucrările lui Vasile Dimitriu care au fost tipărite, se cuvine să cităm cursul lui de drept comercial care a fost numai litografiat. Au apărut două ediții ale acestui curs. Prima ediție a ieșit la Iași, înainte de primul război mondial. A doua ediție a fost litografiată la București, prin 1925—1926, de către Al. Doicescu, licențiat în drept, care se îndeletnicea cu litografierea cursurilor universitare. Folosînd această ediție, mi-am pregătit examenul la Vasile Dimitriu. Pe cit îmi amintesc, textul litografiat reproduce corect prelegerile pe care le audiasem.

Avem datoria ca, aici, în Iași, unde moldoveanul Vasile Dimitriu a trăit anii tinereții și ai maturității și unde a fost un distins profesor al Universității timp de 24 de ani, să adunăm la Biblioteca Centrală toate lucrările lui tipărite sau litografiate. Avem datoria să înlăturăm uitarea care s-a întins peste amintirea lui.

Constantin C. ANGELESCU

Cvartet

În agitata, demonizată noastră presă de după enigmaticul Decembrie, în care mult prea multe întrebări au rămas fără răspuns, iar individualitatea risca să fie acoperită de vacarm, interviurile lui Dorin Popa s-au impus, dintr-odată, prin accentul lor de personalitate. Cu un ascuțit instinct al valorii, publicistul a știut să abordeze vocile proeminente și a făcut-o cu o neostoită rivnă de a capta vibrația specială a timbrului fiecăruia.

Poetul ieșean are, se poate intui, o complexiune dublă, care, multora dintre cei ce (pretind că) îl cunosc, le scapă. „Ursul” cu mers de plantigrad e un om de tensiionată interiorizare. Muncit, până la primejdioase istoviri, de un chin fără nume, el exhibă în exterioritatea imediată o conduită lipsită de orice complexe, citeodată de-a dreptul abuzivă. Ca gazetar, e insistent și nesimandicos, preferind unei rigori denaturante firescul, fie și mai slobod, al unor convorbiri în care turnura caleidoscopică păstrează o penetrantă rotunjime. De o selectivitate inatacabilă aceste dialoguri au o substanță generată și de talentul său de a incita, dar, într-o măsură, și de implicarea repofierului în schimbul de replici.

Așa, și în aceste *Convorbiri euharistice*, care aduc la rampă patru — doar patru, din păcate! — soliști de o inconfundabilă virtuozitate a ideii. E, mai întâi, Petre Țuțea. Obosit (sub povara vârstei) și trist (ca „om neîmplinit” — de geniu...), cu scurte încheșări ale memoriei, dar cu străfulgerări de agerime ce desfid orice senescență. Luciditatea, jonglind cu spirituale paradoxuri, și elanul ca și adolescentin al candorilor se împletesc într-o fermecătoare oralitate. Discursul lui Petre Țuțea, fie că atinge tema religioasă (omul adevărat nu poate fi decât o „făptură religioasă” — altminteri e un fel de „animal”), tema politică (simpatizantul de odinioară al ideologiei de stînga s-a lecutit de mult: „Comunismul e o demență, nu-i o ordine”) sau orice altă chestiune, e subjugat prin acuitățile mereu surprinzătoare și prin darul de a face accesibile complicatele noime, trăsături pe care nu știu dacă le regăsim în scrișul său. Fără a se converti la „tuțism” sau „tuțianism” (mai ales că o asemenea doctrină, o recunoaște melancolic Țuțea însuși, nu s-a infiripat). Dorin Popa nu se lasă până nu-l stîrnește pe sapiențitul longeviv întru rostirea, tranșantă, sarcastică sau entuziasată, a unor formulări de esență — despre „Dumnezeu din noi”, „sofismele” marxismului, dictatorii „benefici” și „malefici”, conceptul aberant al „egalității” și despre altele încă. Vocea ostentivă a gânditorului are, din cînd în cînd, o percutanță extraordinară.

Competența lui Neagu Djuvara respiră un impecabil aer de civilitate și distincție intelectuală. Profesorul se mișcă în istorie — și prin zonele umbrite, și prin zonele de risc — cu o înlesnire în care se

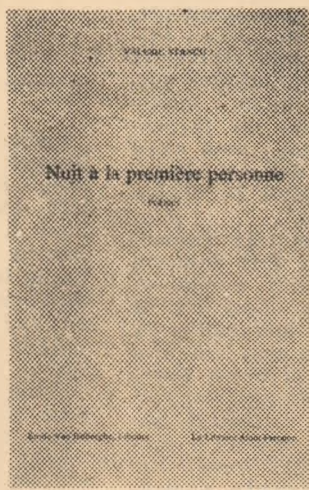
manifesta exercițiul continuu al libertății de gândire. Al libertății interioare. Nici o ambiguitate „strategică”, nici măcar umbra unui clișeu. Încît, suita de argumente demistificatoare, clarificatoare emise cu atîta limpezime a nuanței ar putea să contrarieze pe cei deprinși cu jumătăți de adevăruri. Regimul fanariot și masoneria (cu valențele lor pozitive), „puritatea rasei” (improductivă în plan cultural) și (non) influența mediului geografic, „fraternitatea” (o vorbă în vînt...), „libertatea”, care, în exces, dereglează mecanismul social), „egalitatea” (principiu, în fond, împotriva naturii, ducînd la instaurarea mediocrității) sînt probleme luate în discuție, cu o autoritate lipsită de orice afectare, de un cărturar pentru care preeminența intelectualului este un adevăr de netăgăduit.

Între revelații fosforescente și fervori lucide, Sorin Dumitrescu e stăpînit, pînă la exaltarea mistică, de „tema credinței”. Propovăduind, cu o subtilă voluptate a tilcuiirii, virtuțile creștine (iubirea, răbdarea ș.c.l.) prea-credinciosul cîntărește totul, și cele văzute și cele nevăzute, cu inefabila balanță a unui ethos impregnate de un duh de sfințenie. Interpretările sale sînt, adesea, ingenioase și, mai mult, perfect coerente în ingeniozitatea lor. De pildă, întîmplările atroce din zilele de 13—15 iunie sînt explicate prin irupția întunecată a „satanismului agresiv”, ce a pus în lumină „calitatea religioasă a fenomenului Piața Universității”. Verva formidabilă a artistului (izbuicînd într-un logos enorm: „înfricoșător”, „grandios”, „extraordinar”), care tatonează cu ochi dilatați misterele acestei lumi de miracol și de năpastă, nu se rostogolește în delir, grație unei aptitudini aparte de a scruta pînă și inscrutabilul. Fanaticul care putea să fie mult înzestratul pictor își filtrează energiile în jocul de fantasmă al unui hermeneut cu vocație teologală.

Îngăduitor cu cei de la putere, sastisit de mitînguri, care i se pare că au căpătat, de la o vreme, o alură „mondenă” (!), Andrei Pleșu nu înțelege de ce, peste tot, atîta cirteală!... Ce motive ar fi pentru o asemenea „îngrijorare”? Din cabinetul său cu izolare fonică, cochetînd cu „ispita puterii” (Sorin Dumitrescu), ministrul ironizează fin pe intelectualii intrați „în agitațiune”. Il plictisește „nemăsura”, il crispează „atmosfera de incriminare generală”. Ar vrea să simtă în juru-i mai multă destindere. În loc de „încruntătură”, zîmbete. O Țară a Surisului, care va să zică, unde să se reverse „concilierea, cordialitatea, toleranța”. Dar pentru a se obține acest idilic consens, opoziției circoțase i se cere, cam ca într-un joc de societate, o „politică cordială”! Iar confrății mai bine „să-și vadă de treabă”, să nu mai „tulbure” revistele de cultură. Politica e o treabă strictamente a politicienilor... Cum a putut, oare, Doina Cornea să vadă în Andrei Pleșu un viitor prim-ministru? Pe atunci îl indispunea chiar și ideea de a se înscrie într-un partid. Între timp se pare că s-a mai răzgîndit. Oricum, „lectura” pe care o face rafinatul eseist vieții noastre politice e, cu suficiența și prețiozitățile ei, dezamăgitoare.

Altfel, mai toate răspunsurile lui Andrei Pleșu sînt, cum era de așteptat, de o scilpitoare pregnanță. Limpezi, în profunditatea lor, cu o iradiantă putere de seducție stilistică. De fapt, în întregul ei, cartea de interviuri a lui Dorin Popa, *Convorbiri euharistice*, e recitalul unui cvartet de o scînteietoare inteligență și de un farmec pătrunzător.

Florin FAIFER

Noapte la persoana întâi

A apărut în acest an, tipărit în Belgia la Casa de Editură condusă de Émile Van Balberghe, volumul *Nuit à la première personne*, reunind poeme în proză și versuri semnate de poetul ieșean Valeriu Stancu. Întîmplarea, excepțională, aș spune, în peisajul literelor noastre, apăsate de obsesia provincialismului, a ex-centricității, comportă două aspecte, vizînd, pe de o parte, dinamica internă a scrișului lui Valeriu Stancu (în care această carte marchează o schimbare de tonalitate și concept ce se poate dovedi importantă în viitor) și, pe de altă parte, soarta scriitorului român contemporan confruntat cu amintita obsesie ce domină cîmpul nostru literar de multă vreme. Cum se știe, în absența unei instituții specializate (profesioniste!) și a unui cadru care să permită contactul direct cu valorile occidentale, difuzarea cărții românești în străinătate a fost, timp de aproape jumătate de veac, o... carte în mina culturnicilor și a aparatului de partid (comunist); în aceste condiții, cultura română și literatura în mod special s-au arătat cui a vrut să ne cunoască într-un mod complet deformat, impunînd o ierarhie valorică departe de realitate (conform unui „clasament” al mediatizării scriitorilor români în străinătate, în vremea comunismului, pe primul loc, la mare distanță, se plasează, în deceniile șase — șapte, Zaharia Stancu, tradus în aproape toate limbile vorbite pe glob, iar în deceniile opt — nouă, conduce detașat Marin Sorescu). Lăsînd deoparte excepțiile, datorate unor circumstanțe favorizante la un moment dat (dintre ele: A.E. Baconsky, Nichita Stănescu, Adrian Marino), s-a făcut totul pentru a fi reprezentați, și la acest nivel, cît mai prost cu putință; s-au ales, parca intenționat, scriitori (neo)proletcultiști (Dinu Săraru, Paul Everac) sau cărți slabe ale unor prozatori altfel valoroși (Marin Preda, Constantin Toiu). O relativă învioreare a acestui peisaj cenușiu s-a petrecut după ce unii dintre scriitorii noștri importanți au intrat în opoziție deschisă cu sistemul totalitar; în acest fel, în urmă cu patru—cinci ani au pătruns în circuitul valorilor din Occident Mircea Dinescu, Ana Blandiana, Ștefan Aug. Doinaș. După decembrie '89, s-a deschis, în sfîrșit, competiția, în sensul liberalizării contactelor directe; implicit, au crescut și șansele scriitorului român de a fi cunoscut și tradus. De acest cadru a beneficiat, primul dintre poeții importanți ai Iașului, Valeriu Stancu care sparge gheața, depășește simplul cadru al unui „grupaj” de versuri și tipărește o plachetă în Belgia.

Apariția acestui volum coincide cu schimbarea la față a poeziei lui Valeriu Stancu. Făcînd parte, probabil, din ceea ce am numit altădată cărți amîinate, scrise mai demult dar fără acces la tipar, textele publicate în versiunea franceză a autorului însuși delimitează un teritoriu liric nou și o modalitate literară (poemul în proză),

deosebită față de volumele precedente. Astfel, *poezia din Infringerea somnului* (1981), *Soarele — Lup* (1984) și *Ființa de Vis* (1989) a porces de la mirajul unor semne și al unor nume aparținînd unei mitologii personale. Soarele — Lup, Magul Nimeni, Lastheria, Ființa de Somn constituie structura acestei mitologii, elementele de focalizare a mesajului liric. Figura centrală era aedul, poetul al cărui reprezentant „istoric” este Homer însuși, o „realitate” postmitică pe care o recuperează poezia modernă, dîndu-i înțelesuri noi, proiectînd sensurile atît de actualei cugetări despre poezie în chiar textul poetic. Așadar, în primele trei cărți, o poezie despre poezie, cumulîndu-și sensurile majore în somn și orbire. Ochiul e opac, lumina e orbire, ochiul caută expresivitatea „privirii statuilor”, soarele e orb, ochiul este canonic, „normat”, privind după reguli precise, ale unor „tipare de cenușă”, orb și el pentru că lumina sa nu este (nu poate fi) niciodată vedere și, cu atît mai puțin, viziune, stalactitele sînt oarbe; mai mult încă, luna, simbol al luminii cunoașterii în atîtea poetici care ne-au precedat, e acum „ornic searbăd”, iar cerul, alt element prin tradiție cuprins în sfera de înțeles a luminii și transparenței, e „orb”, „mim”, „clown”, simbol al unui univers carnavalesc. Ar fi ceva de spus despre „obscurizarea” poemelor, despre aerul lor ermetic; această obscurizare e deliberată și privește cadrul poemului, intenția fiind luminarea încă mai intensă a „miezului”, a sintagmei care afirmă sensul, semnificația textului: „ochiului canonic”, motiv poetic central, îi corespunde în planul construcției lirice un poem canonic a cărui structură se adună în jurul unui canon (care înseamnă „normă”, tipic, dar și suferință ori pedeapsă pentru încălcarea unui canon): rana iluziei, luntrea ochiului, robul luminii, ochiul canonic — acestea sînt sintagmele care intră în compoziția poemelor canonice ale lui Valeriu Stancu din primele trei cărți.

Intuind faptul că, prin mitologia personală, poate (re)descoperi poezia, Valeriu Stancu face în *Noapte la persoana întâi* un pas decisiv, în direcția lirismului, cu intenția declarată a recuperării știutelor și neștiutelor prifunzimi ale ființei. Pentru a face vizibilă această schimbare de ton și de concepere a valorii actului poetic în ordinea existenței ineseși e suficientă compararea oricărui poem din, să zicem, *Ființa de Vis* cu cele din ultima carte. Iată, de pildă, în *absentia*, poezie din volumul anului 1989: „iertarea — ultimă stare — / leevînd la intrire / săgetată de somn / creșterea formelor goale spre orizonturi / spre orizonturi rostuite de ceață / frustrați / redescoperim exaltarea / surșul abscons / carnea cuvîntului / ochiul Lastheriei / erotismul / nisipul statuilor / creioanele ascuțite — n rostire / trupul de somn / somnul Magului Nimeni / și mai ales ciclul trăiri / de la mine / etern / pînă la ming / în absentia / iertarea — măcinată culoare în formele vechi / cu trup de-ntuneric / tablouri măcinate de somn trupul imaginației / și rana stilizînd cîmpurile / cuvîntului / ca o pilduitoare / și arsă / renunțare la sine / hic et nuc...”. Și alte poeme, din *Noapte la persoana întâi*: „înveninarea apelor / peceti / cuvîntul, ornîcar nevolnic / păcatul trecerii — / pelerin de cenușă” (carantină); „patimă temnița gîndului / confesiune / canonul ochilor / și rugul petalelor / încătușate” (altar); „scorbutul amintirii / menestrel famelic / portret refuzat de perfecțiune / tăcerii” (palimpsest). Poemele din *Noapte la persoana întâi* sînt — ca să folosesc o sintagmă a poetului însuși — niște „eliptice interiorități” care structurează un lirism acroșant, atent studiat — o poezie a lucidității, a suferinței de a fi lucid pînă la capăt în tovărășia unei himere care e propriul „eu”. Editorul belgian a făcut o bună alegere, iar lirica noastră actuală cîștigă un titlu competitiv pe piața valorilor poeziei europene.

IOAN HOLBAN

Despre ocultări mai vechi și mai noi

Scriînd în 1990 despre a doua carte (pe atunci) publicată a lui Vasile Lovinescu, *Creangă și Creanga de aur* (1989), semnalam în trecut, fără o prea mare siguranță din cauza complexității analizelor din volum, o posibilă legătură cu celebra, ba chiar vulgarizator populara de acum, „critică arhetipală” a lui Northrop Frye din a *Anatomy of Criticism*. Bineînțeles, la timpul respectiv, nu puteam ști de existența altor eseuri semnate de Vasile Lovinescu care aveau să-mi confirme total ipoteza. Prin strădania absolut lăudabilă a lui Petru Bejan de la Catedra de Filosofie a Universității ieșene, dar și a doamnei Alexandrina Lovinescu, verișoara autorului, o parte din aceste studii inedite au fost făcute în sfîrșit publice (*Monarhul ascuns*, 1992) sub tutela receptivului Institut European (pentru cooperare cultural științifică) din Iași, tot mai activ și mai redutabil editorial în ultima vreme (mă gîndesc și la excelenta revistă (*Echidistanțe*). Eseurile sînt complementare tematic și au fost în bună măsură reconstituite de către cei doi îngrijitori ai ediției din fragmente dispartate lăsate de scriitor, dar fără a le altera coerența și cursivitatea stilistică. Cartea se deschide cu o prefață memorialistică a lui Ștefan S. Gorovei, interesantă mai ales prin sensul discret paideic pe care îl implică.

Aminteam pe Northrop Frye. Este știut că acesta vedea literatura în special dar, prin iradiere, cultura și orice formă de spiritualitate într-o organicitate absolută cu variantele de exis-

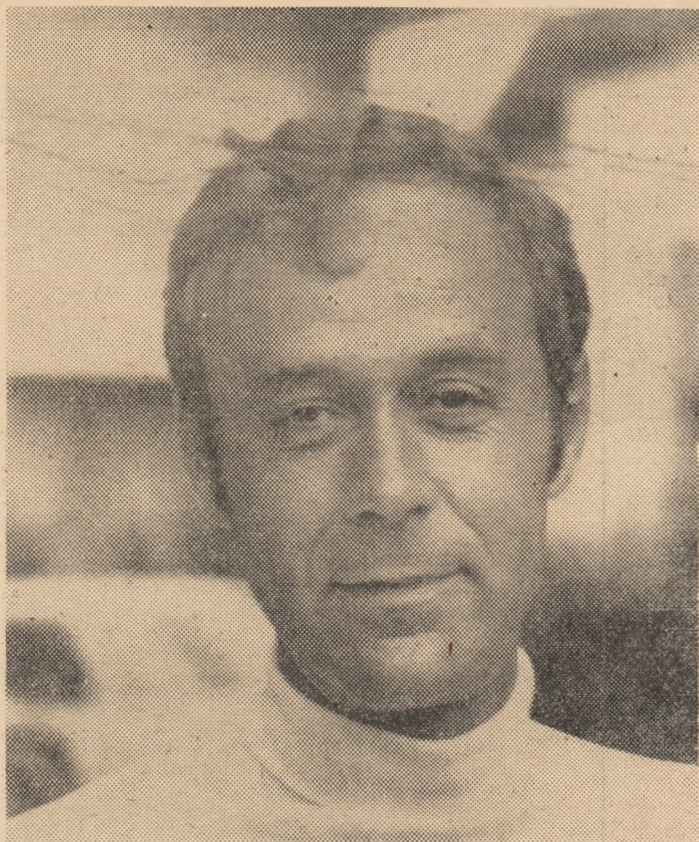
Codrin Liviu CĂTĂRARU

(continuare în pag. 15)

CORNELIU ȘTEFANACHE

Cum și unde am ajuns la spovedanie

În soarele dimineții, sint dilatați la maximum și cuprind în ei mulțimi de brazi împovărați de zăpadă și uriașe stînci cu nimburi de ceturi. Dacă aș avea un binoclu, cred că aș vedea și cerbi, și câprioare, mistreți și lupi, iepuri, leverețe sau chiar cocoși de munte. Bănuind acolo fauna asta mișcătoare în natura ei libertate, încep să-mi pierd capul și sint gata să urlu ca o fiară. De aceea stau mai mult întins pe canapea sau, ca acum, așezat la masă, de unde văd prin lucarne doar cerul. Asupra mesei se adună o lumină tăioasă ce apasă parcă lucrurile din jur și le sporește incremenirea. La fel ca ele, cea mai mare parte din zi sint și eu incremenit. Mă mișc cit mai puțin posibil, fiindcă fiecare pas îmi este însoțit de scîrțitul dușumelei și de teama că nenorocitele ei scinduri ar putea astfel semnala undeva prezența mea aici. Nu știu de ce, dar dintre toate lucrurile din încăperea numai masa îmi dă oarecare senzație de siguranță. Este lată și lungă încît să încapă în jurul ei pe puțin zece oameni. Culorile lemnului arată cu prisosință vechimea, iar alcătuirea ei, că meșterul care a lucrat stejarul s-a gîndit numai la trăinicie. Mîna lui, cu dalta ori cu briceagul, și-a permis s-o împodobască doar cu atît, săpînd de-a lungul tăbliței, lustruită apoi de cine știe cite generații de palme și de coate, următoarele cuvinte: **Afară ciinii și vrăjitorii și curvarii și ucigașii și închinătorii de idoli și toți cei ce lucrează și iubesc minciuna.** În primele zile ele mi-au sporit frica, apoi, tot recitîndu-le, mi le-am însușit ca pe un fel de rugăciune a așezărilor la această masă și uneori m-am trezit întrebîndu-mă care dintre cei numiți prin respectivele cuvinte ar putea să mă revindice cel mai tare. Oricum, după cele înfăptuite de mine, — care vor fi dezvăluite pe rînd și la vremea potrivită — fiecare dintre ei ar avea destule motive să mă socotească unul de-al lor. Aici spun doar că spre toate scopurile mele am pornit însoțit de ură și răzbunare, amin-două, poate, incolțite în mine încă de cînd am început să învăț a merge. Cred că de aceea acum, oricît aș vrea, nu pot să văd în ochii gălbui-uleioși ai lui Hristos răstignit pe peretele din fața mea, într-o mare icoană afumată și ciuruită pe la margini de cari, decît amenințări apocaliptice și nu iubirea creștină, proslăvită

în biserică. Sub icoană, un dreptunghi de oglindă, lung aproape cit masa și prins într-o subțire ramă de metal pătat de rugină, cuprinde în apele lui verzui teracota stacojie a unei sobe, un dulap cu furnirul scorjit, o nișă cu trei rafturi pe care zac prăfuite niște cărți de cult, canapeaua ce ține loc de pat, două uși cu ferecături grosolană, ducînd la closet și spre scara coboritoare la parter, și o parte din restul pereților, pe albul cărora se decupează fotografii sub sticlă, înfățișînd înalți prelați sau călugări de rînd. În prim-planul oglinzii un bărbat ține în mîna stîngă o pipă stînsă, iar în dreapta, așezată peste un caiet deschis, un toc pentru scris. Omul poartă o rasă jigărită, este înfundat în negrul ei spălăcit pînă la gît, de unde părul sur, în smocuri zburlite, stă parcă gata să-i năpădească și ceea ce a mai rămas la vedere din figura lui — nasul ușor cîrn, ochii pleoștiți ca de o boală și o frunte însemnată de citeva cute. Totuși bătrînețea încă nu prea i-a atins fața, însă frica pare să se fi lipit temeinic de ea. Îl văd de aproape trei luni așa, infricșat și nepuținios și, uneori, numai fiindcă îl simt imitîndu-mi mișcărilor, încep să vorbesc cu el. Nu-l mai înjur ca la început, s-a mai potolit în mine revolta pentru idioțenia care l-a adus aici, iar imaginea unor țări, unde și-ar fi putut acum purta la voie pașii, a devenit fără rost. Însă nu cred să ajung vreodată să-mi fie milă de el.

Ce-ar mai fi de adăugat? Pînă aici, cum m-am priceput, am descris chilia unei minăstiri, de fapt o mansardă din casa starețului. Ultimii ei locatari au fost, pe rînd, un călugăr sinucigaș și un scriitor mai fîcnit decît restul tagmei sale. Pe călugăr l-a lovit un fel de amoc al umbatului, pe scriitor cel al înjurăturilor îndreptate spre stăpînire. Omul în rasă, după ce a colindat mai toate minăstirile din țară și a încheiat un pelerinaj la Ierusalim și la Sfîntul Munte, și-a găsit, prin mila starețului de la cea vreme, adăpost între acești pereți, însă boala de ducă nu i s-a potolit, într-o noapte și-a făcut din cingătoare laț pentru gît și a pornit-o așa pe drumul fără de întorcere. Celălalt, slujitor al condeaului, a scuipat, spre mirarea întregii stă-

In loc de obișnuita fișă bio-bibliografică, doar aceste cuvinte: m-am născut într-o familie de învățători și, cînd am început să mă țin binișor pe picioare și să-mi dau cit de cit seama că ei adunaseră în jurul lor cărți cit să încapă într-un sac și proiecte să umple mai multe care, moartea îi despărțise deja. Am acum aproape de două ori vîrsta tatălui meu, cînd el a fost secerat de schijele unui brand, în fața Odesei și într-o inserare cu care s-a intrat în toamna lui '41. Pentru „neinspirata” lui moarte de acolo și nu, de exemplu, în Ungaria sau Cehoslovacia, învingătorii i-au sancționat urmașii, lăsîndu-i fără nici un ajutor material. Cred că dispariția tatălui meu și umilînțele care au urmat, datorate ei — cele ce mi-au întunecat cerul copilăriei și al adolescenței — m-au „împins” spre literatură. Toate cărțile mi le-am scris cu neghioaba speranță că m-aș putea elibera de amintiri. Acum continui să scriu doar ca să pot conviețui cu ele. Această încercare, a clipei de față, se numește Spovedania valetului — valetul unui dictator care poate fi și Ceaușescu. La solicitarea redacției revistei CRONICA, am desprins un fragment din cartea respectivă, singurul care s-a lăsat desprins — adică începutul ei...

piniri de atunci, pe onoruri și pe bani cu o greață care se ridică numai în gîtlejurile unor ființe ca el, apoi a început să împrăștie cele mai teribile injurături. Nu putea fi iertat și, silit să-și aleagă un loc de tăcere cit mai departe de capitală, și-a adus aminte de vechiul său prieten, răposatul stareț care l-a precedat în post pe fratele meu. Dar indivizi ca el, odată puși pe gilceavă, nu se mai opresc. Gura lui spurcată nu l-a mai scos din dobitoac pe Mintuitorul patriei și Ctitor al fericirii ei, pe ministrii și consilierii săi i-a înfățișat ca pe o hoardă de handicapați, amenințîndu-i pe toți cu niște cărți necrise, cum le numea el, cărți născute pur și simplu din faptul că un om cu harul său era surghiunit, aruncat după gratii sau ucis — și care, fără obișnuitul lor trup de hîrtie, ar pluti peste lume ca o ceată ori s-ar transforma în vijelii și uragane răscolitoare de omenire, pentru că puterea cuvintelor cuprinse în ele ar fi incomparabil mai mare decît a acelora încremenite în pagini. Cu aiureli de astea și cu injurături, omul a devenit un caz, poate cel mai dăunător pentru tihna Mintuitorului patriei și Ctitor al fericirii ei, și trebuia, nu-i așa, să i se închidă gura definitiv. A locuit aici nu mai mult de un an și probabil că, în zilele cînd se îmbăta, avea lungi discuții cu fostul locatar al chiliei. Doar este știut, în mintea lor, a scriitorilor, se petrec cele mai ciudate lucruri și numai Dumnezeu le mai poate ține seama. Bolnăvicioasele lor închipuiri nu mai au margini și de aceea îmi vine să cred că el, stînd și bînd la această masă, îl vedea uneori pe călugăr și-i pune la briu, drept cingătoare, o lungă funie, cu care acesta se spinzura de fiecare dată, după ce interlocutorul său își termina țuica sau vinul din sticlă. Fiindcă altfel n-ar fi bombănit atîta prin curtea minăstirii și în auzul vizitatorilor ei despre o anume funie — invizibilă ca și cărțile acelea — pe care stăpînirea i-ar fi aruncat de gît ca pe un laț.

Cei doi își pot continua acum la nesfîrșit taifasurile, mormintele lor, dincolo de zidurile minăstirii, sint așezate unul lîngă altul, în vreme ce eu, silit de soartă să le iau locul, îmi încălzesc trupul în rasa călugărului, am picioarele băgate în papucii scriitorului, sug din pipa lui fără de tutun și mă folosesc de caietele sale pe care n-a lăsat nici un cuvînt. Într-un fel, s-ar putea spune că am intrat în pielea lor și, n-ar fi exclus, să mă aștepte aceeași soartă. Cînd aud amenințările starețului — singura rudă cunoscută la viața mea — nu pot să nu mă gîndesc și la asta, că lîngă mormintele lor este destul loc pentru alte îngropări.

Fratele meu îmi aduce de două ori pe zi un castron cu borș, o zeamă lungă, un calup de mămăligă, citeva lemne pentru foc și o ploaie de amenințări ce încep invariabil cu aceleași cuvinte, ca și cum le-ar avea înregistrate undeva, în cap, ca pe o bandă de casetofon: Doamne, cum s-a despărțit ca un rîu singele nostru, o parte să curgă numai către Tine, iar cealaltă numai către diavol?...

Nu bănuiesc în ce miini vor ajunge caietele astea, pe care am să le umplu cu spovedania mea, și dacă ele vor folosi cuiva. Nu am în mine nici urmă din plăcerea aceea, despre care tot trîncănesc cei ce se indelețnesc cu astfel de lucruri, și nici nu mă încearcă vreun gînd din cele ale atîtor ticăloși care, scriîndu-și memoriile, s-au umplut de bani și de glorie. Eu pur și simplu, fac ceea ce fac fiindcă sint forțat de propriul meu frate, în miinile căruia am ajuns captiv numai datorită imbecilității mele. Așadar, depun mărturie ca în fața celui mai necruțător tribunal, căruia fratele meu îi zice Dumnezeu.

Dacă o încep cu bețiile insingurate ale Mintuitorului patriei și Ctitor al traiului ei fericit este pentru că, dintre toate amintirile așezate în mine ca straturile pămîntului, ele se află acum la suprafață. Un necunosător sau un prea grăbit să dea verdicte ar zice că ele i-au grăbit pierzania. Dar citi dintre stăpînii lumii, rămași în cărțile de istorie, nu s-au îmbăt zilnic ca niște porci și au stat neclințiți în jilturile puterii pînă la naturala lor moarte, venită cu bătrînețea?... Eu sint printre puținii slujitori ai răposatului Mintuitor al patriei și Ctitor al traiului ei fericit, dacă nu singurul, care ar putea vorbi despre acele beții în cunoștință de cauză. Ele erau pentru el, cîl puțin la început, momentele în care se clarifica absolut, cu mîntea limpede asupra stării țării, a dușmanilor săi și a decretelor ce trebuiau emanate. Însă este tot atît de adevărat că, în ultimii ani și pe măsură ce serviciile secrete înălțau pe biroul său munți de dosare doldora de vești urite, insinguratele sale beții se înmulțeau nepermis de mult și își pierdeau rosturile inițiale, devenind tot mai mult stări de demență. În zadar Mama țării, căreia, în cele mai porcoase bancuri ajunse pînă la palat, i se zicea Muma pădurii, bătea cu pumnii în ușa vastului cabinet ori făcea să zbirnie toate telefoanele de pe birou, Stăpînul rămînea turd. De obicei el trecea prin astfel de beții într-o tăcere absolută, punctată doar de citeva oftaturi, rigide și pîrturi. În asemenea clipe, cînd eu îi turnam vinul preferat exact în momentul în care paharul său trebuia să fie umplut, cred că își dădea seama că ajunsesem să-i implinesc dorințele pînă și după felul cum începea să-și miște buzele sau să clipească. De aceea mă prețuia mai presus de toți slujitorii săi, măturători sau miniștri. Uneori se întîmpla ca, după înfulecarea a citorva linguri de caviar și golirea a două-trei pahare de țarie, să aibă chef de vorbă, semn că veștile din dosarele de pe birou nu erau chiar atît de urite sau le găsize deja rezolvarea. Atunci bătea ușor din palme spre haita sa de ciini-lupi, perfect dresați să stea pe lîngă pereți ore în șir, ca niște statui de abanos, sau să sară asupra oricărei ființe ce s-ar fi apropiat de stăpînul lor fără îngăduința acestuia. Îi mingia pe rînd, pe toți șapte, le vorbea ca unor copii, apoi îi respingea, împungîndu-le burțile cu virful papucilor și numindu-i javre ordinare, ca să ajungă repede la mărturisirea că numai dresajul oamenilor conta, că numai prin lucrarea asta se putea schimba omenirea, pentru care, din cînd în cînd, se nășteau inși ca el. Fiindcă toate celelalte ființe omenestii naufragiau încă de la naștere, se îndepărtau mereu bezmetice de adevărata fericire și de aceea trebuiau ținute stranic în friu sau distruse, strivite ca niște păduchi, dacă se opuneau. Cam cu asemenea vorbe începea de obicei tocarea miniștrilor și generalilor săi, niște idioti fără fantezie, sau a intelectualilor, scriboasele ploșnițe care la lumina zilei îi lîngeau mîna, iar noaptea, pe ascuns, urzeau comploturi și mincau căcat cu lîngura despre drepturile omului... Toată povestea asta era de fapt un monolog, nu vorbeam decît atunci cînd eram întrebat și, rareori, tolănit pe canapeaua lui, îmi făcea semn să stau pe vreun scaun. În asemenea momente îmi spunea să beau și eu și mă așeza deasupra ciinilor săi, numindu-mă panteră iubită — adică tot un animal dresat, căruia stăpînul i-ar fi putut îndeplini multe dorințe. Nu-i ceream nimic, mă mulțumeam doar să-i strecor în ureche citeva vorbulețe, care, după astfel de chiolhanuri de unul singur, făceau să dispară personaje din an-turajul său sau să apară altele, dorite de mine. Așa îmi netezeam calea spre scopurile mele și atunci, în nebulia mea, nu mă mai îndoiam de venirea clipei în care eu aș fi avut în mîna toate sfurile, iar el nu ar fi fost decît o marionetă...

Ce-a mai rămas din acea felină? Oricum ar putea începe încă de pe acum răspunsul, dacă i-ar vedea cușca în care a intrat de bună voie, crezînd că în ea se afla salvarea. Spre răsărit, două lucarne țin locul ferestrelor și sint în așa fel alungite pe orizontală încît asemănarea cu ochii vine de la sine. Globii lor se măresc, se micșorează, se umplu de lumină sau se cufundă în întuneric, după cum se mișcă orele zilelor și ale nopților. Acum,

Farmecul miraculos al Crăciunului

Liturgia creștină, pe tot parcursul anului bisericesc, celebrează „Memoria lucrărilor minunate ale lui Dumnezeu”, a faptelor minunate din istoria mântuirii.

Orice fapt miraculos depășește sfera normalului și generează respect și admirație.

Crăciunul sau Nașterea Domnului aparține într-un mod cu totul special seriei faptelor minunate ale lui Dumnezeu și se bucură pe drept de cea mai mare admirație și prețuire.

Crăciunul este intervenția directă a lui Dumnezeu în istoria omenirii pentru ca omul să se poată integra în istoria lui Dumnezeu și să fie vrednic de a se înălța până la demnitatea de fiu al lui Dumnezeu.

Crăciunul care ni-l aduce între noi pe Emanuel rupe monotonia apăsătoare a vieții și în mijlocul atîtor preocupări și dureri se aprinde o nouă rază de speranță, o nouă lumină însoțită de cîntecul mesagerilor cerești care poartă pe pămînt ecoul unei mari minuni.

Istoria omului se schimbă. Dumnezeu se naște, preamăriți-l! „Mărire întru cei de sus lui Dumnezeu și pace pe pămînt oamenilor de bunăvoință” (LC 2, 14).

La Crăciun două drumuri se întîlnesc: Drumul lui Dumnezeu și drumul Omului, două lumini se îngemănează și se înfrățesc în Pruncul din Betleem, o lumină din ceruri care luminează pămîntul și o rază de lumină pămînteană ce pătrunde în misterul Cerului.

Această nouă lumină se transmite fiecărui om care vine în lume și este menită să îndepărteze întunericul păcatului și al morții.

Evangheliile dau mărturie despre acest lucru extraordinar și notează marea admirație care i-a cuprins pe toți.

Drumurile spre Betleem străluceau de lumină cînd ingerii cîntau și toți care îi auzeau se mirau de cele spuse lor de către păstori, afirmă Evanghelistul Luca (cfr. LC 2, 9 și 18).

Maria, Mama lui, cuprinsă de emoție profundă, „medita toate acestea în inima ei” (LC 2, 19), iar atunci cînd l-au prezentat pe Isus la Templu, Iosif și Maria se mirau de ceea ce se vorbea despre Prunc (Cfr. LC 2, 33).

La vîrsta de 12 ani cînd se afla în mijlocul doctorilor și învățătorilor Legii în același Templu „toți care îl auzeau se mirau de priceperea și răspunsurile lui” (LC 2, 47).

Mai tîrziu nu numai ucenicii lui „erau mirați” (Mt 21, 20) dar însăși „mulțimea întreagă se bucura de faptele strălucite săvîrșite de El” (LC 13, 17).

La sfîrșitul vieții sale pămîntești cînd se afla pe Cruce, sutașul care era în fața lui a putut să afirme plin de admirație și respect, „cu adevărat, acesta era Fiul lui Dumnezeu” (Mc 15, 39).

Toți se mirau și-l admirau pentru că Istoria lui Dumnezeu a intrat în istoria omului și omul a intrat în Istoria lui Dumnezeu.

Lumea trăiește neîncetat istoria Crăciunului și admiră și cîntă gestul minunat al lui Dumnezeu.

Dacă n-ar fi fost Crăciunul, lumea ar fi rămas în monotonia ei, într-un întuneric apăsător și într-o confuzie totală: pămîntul ar fi fost transformat într-o scenă inundată de păiațe, de măști, de egoism, de risete și cîntece bolnave și de oameni întunecați.

Oriunde și oricînd s-a încercat să se scoată sau să se schimbe Crăciunul, acolo și atunci, omenirea s-a zbatut într-un întuneric apăsător și deplorant, cea mai frumoasă lumină s-a întunecat, iar razele speranței s-au împrăștiat.

Lăsați oamenilor Crăciunul cu marea sa minune prezentă în cel mai fermecător Copil — Pruncul Isus.

Dați oamenilor din nou farmecul și bucuria luminii care a coborît din Cer peste umbrele pămîntului și se va reinstaura încrederea și curajul.

Lăsați lumii darul cel mai frumos al Cerului — Surisul fermecător și minunat al Pruncului divin — și va înceta egoismul, ura și monotonia, va răsună din nou glasul mesagerilor cerești: „Mărire întru cei de sus lui Dumnezeu și pace pe pămînt oamenilor de bunăvoință” (LC 2, 14).

Crăciun fericit!

Petru GHERGHEL
Episcop de Iași

Lumina luminează în întuneric

De-a lungul parcursului său istoric, poporul israelit a cunoscut momente întunecate și extrem de dificile (căderea Regatului de Nord în 721 î.C., distrugerea Ierusalimului și a Templului și deportarea poporului în Babilon, profanarea celui de-al doilea Templu de către greci, etc.). În dezolarea acestor încercări, speranța poporului se îndreaptă spre venirea lui Mesia, Salvatorul și Eliberatorul pe care l-a promis Domnul prin gura profeților. Și iată că în noaptea de la Betleem se petrece minunea: Insuși Fiul lui Dumnezeu s-a făcut trup și a locuit între noi. Cuvîntul care era la început, care era la Dumnezeu, care era Dumnezeu, prin care toate au luat ființă și în care era viața (vezi Ioan 1,1-4) a venit în lume pentru a-i fi lumină și mîntuire. Poporul care se afla

Pr. Alois BULAI

(Continuare în pag. 14)

În Cristos devine real orice ideal

Sfîntul Irineu ne spune că „Fiind imposibil omului să-l cunoască pe Dumnezeu fără Dumnezeu, Acesta a binevoit să i învețe pe oameni să-l cunoască prin Cuvîntul său”. Cunoașterea lui Dumnezeu a devenit reală prin Întruparea Cuvîntului numai din Fecioara Maria. În acest mister salvific, în timp ce Cuvîntul întrupat ne relevă chipul lui Dumnezeu, ne descoperă simultan și chipul adevărat al omului în El însuși. Crăciunul, așadar, ca moment celebrativ al misterului lui Cristos ne ajută să cunoaștem și să căutăm Fața lui Dumnezeu, s-o contemplăm cu venerație și cu iubire, și să ne cunoaștem și pe noi înșine.

A) CUVÎNTUL DIVIN ȘI SALVIFIC AL ÎNTRUPĂRII CUVÎNTULUI

În lumina Întrupării Logosului vedem că Creatorul omului devine om. Legislatorul se supune legilor, Pontiful devine victimă, iar Păstorul oaie. A fost făcut în sinul Fecioarei El, Creatorul a tot ceea ce se naște; s-a întrupat Cel lipsit de carne; s-a născut în timp El, care se naște din veșnicie. A trăit în sfințenie și a învățat cu autoritate; a eliberat oamenii de orice maladie și de orice infirmitate; în mijlocul poporului a săvîrșit semne și fapte minunate. A fugărit ignoranța, a invigorat pietatea, a împlinit „economia” pe care i-o încredințase Tatăl său. Cînd a terminat aceste geste salvifice, a fost trădat de cel torturat de răutate, a îndurat multe chinuri acceptînd cu suflet kenotic orice umilire: Judecătorul s-a lăsat judecat, Salvatorul condamnat. Răstignit pe cruce El, care nu putea suferi, iar Cel a cărui fire este imortală a murit. Autorul vieții a fost îngropat pentru a frînge cătușele diavolului și pentru a elibera pe oameni din sclăvia lui. A înviat a treia zi din morții conform dinamicii economice a Scripturilor și stă la dreapta lui Dumnezeu.

Trăirea kenotică a acestor contrarii ne-a mîntuit. În Cristos, lumina a devenit viață, iar viața iubire mîntuitoare. Astfel, în Cuvîntul întrupat pentru învățarea și mîntuirea noastră, mort și înviat pentru sfințirea noastră, orice ideal uman devine real. El este Universalul — concret — în re — care, dăruindu-ni-se ne-a transmis orice noutate: „*Omnem novitatem attulit semetipsum afferens*”, spune același Irineu. El este Figura Frumosului, Icoana Binelui și Imaginea Celui ce este. Cristos este Universalul — concret care, în timp ce ne-o revelează, ne și comunică iubirea lui Dumnezeu, realizînd astfel mîntuirea noastră.

Isus este „sinteza” reală a istoriei mîntuirii: în Persoana Cuvîntului, cele două naturi, divină și umană, se unesc onto-

logic, hipostatic, „fără amestec, fără schimbare, fără divizare, fără separare”. Asemenea unui unghi drept în care se întîlnesc două linii drepte, în Persoana Cuvîntului se întîlnește pe verticală dumnezeirea, iar pe orizontală omenitatea. Persoana care le asumă este de aceea Persoană sintetică: în Cuvîntul întrupat viața orice valoare creaturală. Numai în El omul poate recunoaște originalul său așa cum l-a conceput Creatorul.

B) MENIREA OMULUI ÎN LUMINA ÎNTRUPĂRII CUVÎNTULUI

Dar în Întruparea Cuvîntului, în al doilea rînd, omul se cunoaște și pe sine. Din ea reiese că omul este atît subiectul cît și obiectul iubirii divine. El există pentru că este cunoscut și iubit de Dumnezeu. Cristologia înlocuiește astfel acel: „*Cogito ergo sum*” al lui Descartes cu „*cogitor et diligor a Christo, ergo sum*”: sint cunoscut și iubit de Cristos, de aceea există cu adevărat. Trăinicia existenței mele antropologice e condiționată, așadar, de deschiderea obedițială față de Cristos. Coborîrii sale kenotice spre mine trebuie să-i corespundă înălțarea mea creștină spre Dînsul.

Această înălțare prin credință și caritate este de fapt un alt dar eminent al iubirii lui Dumnezeu față de om. Creatorul însuși preia — *potentia oboedientialis* — pe care a sădit-o în firea umană și o transformă într-o colaborare activă și responsabilă a omului însuși prin harul lui Cristos.

Întruparea Cuvîntului ne interpelează permanent: provoacă răspunsul nostru la inițiativa iubirii divine, după cum surisul mamei trezește iubirea în inima copilului. Altfel spus, ne comunică Iubirea pentru a-I putea răspunde cu iubire. Iubirii revelate, întrupate și răstignite pentru noi îi putem astfel răspunde cu aceeași iubire.

CONCLUZIE

La începutul acestui articol spuneam cu sfîntul Irineu că „omului i-a fost imposibil să-l cunoască pe Dumnezeu fără Dumnezeu”. Aci conchidem că așa precum un copil nu se trezește la iubire dacă nu este cunoscut și iubit de mamă, la fel e și cu noi. Nu putem ajunge la înțelegerea lui Dumnezeu, nu putem deveni conștienți nici de conținutul credinței noastre nici de menirea noastră fără comunicarea harului divin și prin Cristos. Întruparea sa nu este numai poarta prin care trece la noi orice har, dar este și împlinirea omului. În El devine real idealul nostru: participarea vieții divine prin ascultarea credinței. Cristos a devenit purtătorul omului pentru ca omul să devină purtătorul lui Dumnezeu. De fapt menirea noastră e să perseverăm în slujirea lui Dumnezeu, iar gloria lui Dumnezeu este omul viu.

Pr. Prof. Dr. Eduard FERENT,
INSTITUTUL TEOLOGIC
ROMANO-CATOLIC UNIVERSITAR
IAȘI

Dumnezeu s-a făcut om

Sfîntii Părinți din primele veacuri creștine au exprimat cu vigoare susținută un gînd teologic fundamental legat de sensul profund al Crăciunului: **Dumnezeu s-a făcut om, pentru ca omul să devină Dumnezeu!** Rod al unei meditari îndelungate asupra Sf. Scripturi, Părinții de atunci au văzut în nașterea lui Isus la Betleem o șansă pentru om, dar și posibilitatea ca el să recupereze ceea ce pierduse odinioară în paradisul pămîntesc. La acest lucru se referea de fapt Apostolul Paul, cînd scria: „la împlinirea timpurilor, Dumnezeu l-a trimis pe Fiul Său, născut din femeie... pentru ca noi să primim înfierea. Do-vadă că voi sînteți fii, e faptul că Dumnezeu a trimis în inimile noastre duhul Fiului Său, duhul care (asemenea lui Isus) strigă: Abba, Tată!” (Gal 4,4-7).

În societatea de azi, secularizată și înstrăinată de Dumnezeu, în care actul credinței a devenit mai degrabă un ritual extern, de circumstanță și nu o preocupare de esență la nivelul profund și tainic al ființei umane, expresia **omul trebuie să devină Dumnezeu** este cel puțin improprie preocupărilor religioase ale omului modern. El este mai curînd aplecat să-și exteriorizeze simțămîntele sale religioase prin gesturi și printr-o mentalitate care-l situează pe planul unei religii umaniste după principiul: **important în viață este să fii om, la ideea de a deveni Dumnezeu se poate renunța.** Enunțarea unui astfel de principiu de trăire religioasă, chiar dacă prezintă un fond antropologic seducător, trebuie însă raportat la faptul, de care erau și Sfîntii Părinți conștienți, conform cărui este absolut necesar ca mai întîi să devii Dumnezeu, pentru a deveni apoi cu adevărat om. Singur creștinismul are această forță interioară capabilă de schimbare lăuntrică a omului, de divinizare a sa, prin aceea că Fiul unic al lui Dumnezeu a devenit om asemenea nouă în persoana lui Isus din Nazaret. Logica creștină enunțată cu atîta îndrăzneală de Sfîntii Părinți are motivația în faptul că ceea ce Isus este din însăși natura lui, noi oamenii devenim prin harul său. Este un adevăr dă-tător de speranță și mîngiere pentru omul care se angajează cu toată ființa sa de a redeveni ceea ce a fost dintru început. „Cuvîntul s-a făcut trup și a locuit între noi” (Ioan 1, 14) — în această frază evanghelică se află motivul pentru care noi sărbătorim Crăciunul, nu ca o simplă aniversare a unui eveniment istoric de altădată, ci ca o amintire în prezent al unui moment concret din istoria credinței prin care se oferă omului o șansă unică de a se autodepăși. „Isus s-a golit pe sine, a luat chip de rob, făcîndu-se oamenilor asemenea iar la înfățișare dovedindu-se ca un om” (Filipeni 2, 7). Prin aceste cuvinte Apostolul Paul arată cît de mult s-a coborît Isus acceptînd condiția umană fără nici o rezervă. Isus — noul Adam — pe care cerurile nu-l cuprind, egal cu Tatăl în glorie și atotputernicie, prin venirea sa în lume ca Fiul al Mariei, a împărțit de bună

voie aceeași istorie și aceeași soartă a omului, pentru ca prin aceasta omul să-și recapete demnitatea pierdută prin vechiul Adam. Nașterea lui Cristos la Betleem rămîne un moment de credință pierdut, atîta vreme cît nu duce la renașterea noastră spirituală, adică la îndumnezeirea noastră. Ținînd cont de toate acestea, putem afirma cu toată certitudinea că Sfîntii Părinți au înțeles cu mult realism teologic sensul profund al Crăciunului raportat la aspirația firească a omului de a deveni asemenea lui Dumnezeu. Din nou Apostolul Paul, cu autoritatea sa necontestată, a exprimat acest gînd teologic în cuvintele care rezumă sensul profund al reflecțiilor noastre: „Isus, bogat fiind, s-a făcut pentru voi sărac pentru ca voi prin sărăcia lui să deveniți bogăți” (2 Corintieni 8, 9).

Pr. Prof. Dr. Vladimir PETERCA

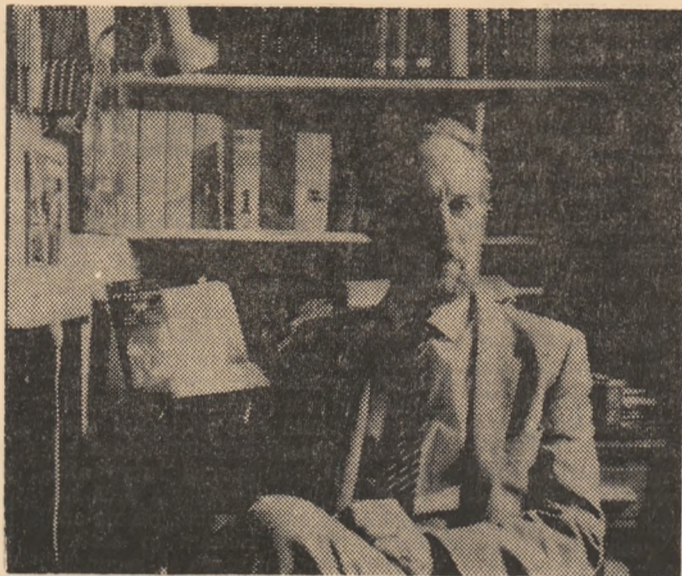

Bogdan Mihai Mandache: Secolul nostru este traversat de o nemaîntîlnită diversitate a manifestărilor în domeniul vieții religioase. Sint semne ale rennoirii sau ale epuizării adevăratului cîmp religios?

Jean-Pierre Manigne: Fără îndoială, nici una nici alta. Din punctul meu de vedere (și cit se poate exprima cu o anumită certitudine într-un domeniu atât de dificil) ceea ce dumneavoastră numiți cîmpul religios are o forță constantă, mai ales atunci cînd ne referim la perioade atît de lungi, de cîteva decenii. Ceea ce variază sînt orientările în interiorul acestui cîmp. Să luăm imaginea unui cîmp magnetic, un cîmp vizualizat cu ajutorul pilurii de fier. Influxul acestui cîmp magnetic variind după orientare, nu grupează pilura în același mod, nu oferă același desen. Noi asistăm astăzi la evenimente care s-au mai petrecut. Să nu numim deci nici epuizarea, nici rennoirea cîmpului religios, ci să vorbim de variațiile sale. Observăm, de fapt, o redistribuire a forțelor în interiorul aceluiași cîmp: această redistribuire se face în detrimentul Bisericilor tradiționale și în profitul unei religiozități mai greu de repertoriat, de încadrat, o „religiozitate de contrabandă”. Nu cred că sensul sacralului și al misterului ar fi mai puțin viu astăzi decît ieri.

— **In acest context al redistribuirii liniilor de forță, cum dovedesc astăzi practicile Bisericii universalitatea mesajului lui Isus Cristos? Cum se manifestă pluralismul teologic și unitatea credinței?**

— Practicile Bisericii pun în evidență o profundă disfuncționalitate atunci cînd este vorba de a exprima universalitatea mesajului creștin. Afirm această pentru că nu s-a insistat suficient asupra esențialului, asupra unei poezii a salvării; în vreme ce poezia grupează, opiniile, teoriile se pară. Or Bisericile acționează aproape totdeauna ca și cum opiniile ar trebui să grupeze și că poezia poate fi lăsată la liberă alegere a fanteziilor personale. Apărarea pluralismului teologic nu poate fi absolută, dar adevărata unitate nu se stabilește doctrinal, ci simbolic. Nu ne putem imagina, de exemplu, că s-ar putea accepta în cult și imaginarul creștin o simbolică a urii. Purita-

JEAN-PIERRE MANIGNE

Adevărata unitate nu se stabilește doctrinal, ci simbolic

Jean-Pierre Manigne (n. 1935 Paris), cunoscut teolog dominican și redactor al publicației „L'Actualité religieuse dans la monde”, este autorul cărților: *Pour une poétique de la foi* (1969), *Le Maître des signes* (1987) și *Les figures du temps* (1991), toate trei apărute la Editions du Cerf, Paris. Demersul său nu urmărește recuperarea unui mesaj spiritual sau doctrinar, ci să surprindă raportul între viziunea asupra lumii și imaginarul auditoriului. Poetica credinței este calea regală a reconcilierii care, în viziunea lui J.-P. Manigne, presupune o poetică somatică o poetică cosmică și o strategie a parabolii; poezia somatică în centrul căreia se află corpul real, sursă a oricărei simbolice, se prelungește într-o poetică cristică, teologul francez accentuează legătura între judecată și parabolă, parabola văzută nu ca ornament în marginea textului evanghelic, ci fiind însăși inima mesajului evanghelic. Originalitatea demersului întreprins de Jean-Pierre Manigne, ideile echilibrate exprimate printr-o claritate desăvîrșită, dovedesc că adevărata creștinism nu-și este fidel lui însuși decît depășindu-se fără încetare.

tea semnelor, a simbolurilor este cea care trebuie să determine unitatea și nu rigoarea formulilor doctrinale care nu sînt decît interpretare.

— **Rigoarea formulilor să fie la baza crizei care caracterizează astăzi relațiile între ortodocși și catolici?**

— Criza care traversează astăzi relațiile între ortodocși și catolici este în mod sigur mult mai accentuată în România decît în Franța, unde nu există nici un contencios religios. După părerea mea, unitatea între Biserici nu este cu adevărat dorită decît de un foarte mic număr de oameni. Conflictele locale servesc drept pretext pentru a tempera mersul spre unitate; acest parcurs spre unitate este făcut extrem de lent...

— **In aceste împrejurări, fundamentalismul ar avea mai mari șanse de izbîndă?**

— Secolul nostru a accentuat riscul fundamentalismului care nu a fost niciodată atît de mare. Este un proces al regresiei și, în fața provocărilor politice și teologice actuale, tentația regresiei este mai vie ca oricînd. Sper că Bisericile vor găsi adevărata cale între modernismul fără fundament și un fundamentalism fără modernitate, fără toleranță și dialog, o cale între permisivitate și exclusivitate, între agresivitate și lipsă de rigoare.

— **Trilogia dumneavoastră „Poétique de la foi”, din care au apărut primele două volume, răspunde unor imperative ale teologiei în pragul mileniului al treilea?**

— Cum deja ați sesizat în notațiile consacrate cărților mele, propun o lectură existențială a marilor simboluri biblice, a gesturilor, cuvintelor și imaginilor orînduite într-o adevărată poetică a credinței.

Demersul meu se constituie ca o triplă poetică: o poetică a omului, avînd ca axă viziunea lui Dumnezeu asupra omului, o poetică a lui Dumnezeu pentru om și, în sfîrșit, spațiul simbolic și social al întîlnirii lor, adică poezia sacramentală și comunională, acest ultim aspect face obiectul celui de al treilea volum la care lucrez în prezent. Completez astfel poezia antropologică și teologică cu o poetică eclesială care să nu se întemeieze pe triumfalismul și certitudinile dogmatice sau disciplinare, ci pe o epifanie sacramentală și comunională.

Prezentare și interviu realizate de

Bogdan M. MANDACHE

În slujba idealului unității românești

Biserica Greco-Catolică (II)

Puțini cunosc însă ce s-a întimplat cu ierarhii uniți care au refuzat compromisul cu regimul comunist. Astfel, la 10 mai 1950, în închisoarea subterană a M.I. din București, s-a stins din viață episcopul greco-catolic VASILE AFTENIE, vicar general al Mitropoliei Blajului, înhumat la Cimitirul Belu catolic. La 11 iulie 1952, la SIGHET, s-a stins în condiții dramatice episcopul greco-catolic de Oradea VALERIU TRAIAN TRENTIU, cu mormînt necunoscut. A fost urmat la 27 iulie 1953 de către episcopul ION SUCIU, administrator apostolic al Mitropoliei Blajului, decedat în urma torturilor sâlbaticelor la care l-au supus călăii comunisti.

Un fapt memorabil s-a petrecut la 22 aprilie 1956, cînd episcopii au înaintat guvernului comunist un memorandum în care declarau anticonstituțional decretul privind suprimarea Bi-

sericii greco-catolice. Urmare acestei acțiuni de curaj, episcopii semnatori, eliberați în 1955, după Conferința de la Geneva, au fost din nou arestați și condamnați la ani grei de muncă silnică.

În 1956 s-a stins din viață aproape orb, la Mănăstirea Ciorogirla, episcopul de Lugoj ION BALAN. În condiții neelucidate încă a murit și episcopul de Baia Mare, ALEXANDRU RUSU, la penitenciarul Gherla (1963). Aflat cu domiciliu forțat la mănăstirea ortodoxă Căldărușani, episcopul IULIU HOSSU a fost numit cardinal de către Papa Paul VI, fapt ce a deranjat la maximum autoritățile regimului Ceaușescu.

Desigur, istoria bisericii unite în anii de martiriu ai regimului comunist așteaptă să fie scrisă, însemnările de față nefăcînd altceva decît să sugereze ceva din dramatismul existenței acesteia în acești ani grei.

Nu putem încheia fără a face referire la un fapt petrecut la 14 martie 1990, și anume numirea de către Papa Ioan Paul II a celor 10 episcopi de rit catolic, inclusiv a celor 5 episcopi uniți, după cum urmează: arhiepiscop ALEXANDRU TODEA (Făgăraș — Alba Iulia), Episcop ION PLOSCARU (Iugoj), Episcop GHEORGHE GUȚIU (Cluj), episcop VASILE HOSSU (Oradea), episcop LUCIAN MUREȘAN (Maramureș).

Problemele bisericii catolice de rit oriental nu au încetat să existe. O demostrează fără echivoc declarația intitulată „Poziția noastră, din nr. 11-1990 a publicației „Viața creștină”, editată de Biserica greco-catolică din România, unde se arată, printre altele, faptul că: „...Așa-zisa libertate (a bisericii unite, n.n.) ce i s-a restituit prin Decretul 9/31.12.1989 și confirmată prin Decretul din 24.05.1990 rămîne inoperantă cîtă vreme cultul greco-catolic este privat în continuare de cadrul fizic general practicii „libertății” ce i s-a acordat, cîtă vreme Biserica Ortodoxă Română refuză să-i restituie bisericile, mănăstirile și casele parohiale, înțelegînd să beneficieze în continuare de privilegiile dobîndite prin regimul stalinist din trecut...”.

Prof. Dănuț DOBOȘ
Arhivele Statului Iași

Biblion

Serie „Morales”, dirijee par
Nicole Czechowski, vol. 1—7, 1991—1992,
éditions Autrement, Paris

Intr-un secol care a pus de multe ori în discuție valorile morale fundamentale lăsînd loc indiferenței și dezamăgirii, în momentul cînd asistăm la o revenire a fenomenului religios uneori sub formele cele mai dogmatice, fanatice sau fundamentaliste, cînd sint exaltate false valori este necesar să încercăm resituirea valorilor morale, regăsirea reperelor individuale și colective. Urgenta actualitate a unui astfel de demers a fost sesizată de editura pariziană „Autrement” care a încredințat lui Nicole Czechowski coordonarea unei noi colecții care să ofere, sub forma unor ample lucrări de reflecție, răspunsuri la inevitabilele probleme privind valorile morale și implicațiile lor în viața privată ca și în viața cetății. Din această amplă serie aflată în plină desfășurare au apărut șapte volume „pe marginea cărora vom face scurte notații.

La fidelité (coord. Cecile Wajsbrot) este volumul care inaugurează seria; fidelitatea este privită ca un parcurs cu obstacole unde este necesar un spirit combativ pentru ca depășirea fiecărui obstacol să însemne apropierea de scopul propus. Fidelitatea presupune existența a doi termeni, doi indivizi, sau individ-societate, instituție și o relație între acești doi termeni. Înainte de a fi o valoare morală, fidelitatea este o necesitate socială care se organizează și se constituie în jurul unui pact guvernat de reguli fixe, dincolo de diversitatea epocilor, locurilor și domeniilor, fidelitatea este privită ca un pact constitutiv al organizării umane și sociale, ca un garant al continuității.

Régine Dhoquois coordonează volumul *La politesse* (printre alți autori, Guy Bedos, Julia Kristeva și româncă Maria Mailat, exilată din '86 în Franța), demarcînd net politetea de artificial, compromis, ipocrizie cultivată sau civilizată și redîndu-i adevăratul statut de virtute care „apare la fel de neînlocuit ca și democrația”. Studiile și eseurile pe această temă surprind istoria politeteii confruntată cu această eternă ambivalență între sociabilitate și spontaneitate, minciună și autenticitate, „buna” și „reaua” educație care operează clasamente sociale definitive. Concluzia lucrării dedusă din imperativul kantian: nici absolută, nici perfidă, politetea caută să stabilească o agreabilă coexistență în cadrul comunității umane.

Onoarea, dar nu numai ca ideal cavaleresc medieval, este subiectul volumului *L'honneur* (coord. Marie Gautheron, autori: André Green, Tzvetan Todorov, Jean-Pierre Vernant...); sînt șapuse atenției reprezentările multiple și contradictorii ale onoarei, sînt analizate istoria sa, sursele sale pentru a pune în evidență evoluția sensului și impactului onoarei asupra societăților moderne. În ciuda unui anumit recul al unor valori sociale, onoarea este o etapă necesară în aflarea și păstrarea identității și integrității morale.

Pornind de la ideea că iertarea nu se confundă niciodată cu uitarea, ci dimpotrivă se afirmă ca o deschidere, ca o privire nouă asupra unor situații, Olivier Abel coordonează dosarul *Le pardon* care beneficiază de contribuția unor autori prestigioși: Jean Beaudrillard, J. Kristeva, Stanislas Breton, Jacques Ellul, Armand Abecassis. Secolul nostru, profund marcat de fascism și comunism, actualizează mai mult ca oricînd principiul responsabilității etice, demonstrînd existența deopotrivă a unei „responsabilități structurale” ca și a unei „responsabilități singularizate”.

Departate de ideile amăgitoare ale consensului și concordiei, *La tolerance* (coord. Claude Sahel) este o amplă interogație asupra raportului cu „celălalt”, a posturilor intelectuale care presupun o disimetrie fundamentală care decurge din respectul, admiterea, tolerarea unei opțiuni, a unei maniere de a gîndi sau de a acționa. Principalele probleme abordate: cine este în postura de a tolera, „dreptul la eroare” este o impostură, toleranța nu este sinonimă cu relativismul moral, cu permisivismul excesiv, măsura unei convingeri este gradul de intensitate subiectivă, nu certitudinea obiectivă, tolerarea unei opinii nu a fost niciodată un principiu filosofic sau epistemologic, coexistența convingerilor religioase divergente necesită garanția statului laic. Concluzia este transantă: legea morală este imperativă — dacă discuția este utilă, disputa trebuie purtată asupra unei singure propoziții bine fundamentate, altfel dispare orice relație autentică cu ceilalți.

Volumul *Le courage* (coord. Pierre Michel Klein) trasează parcursul acestei virtuți cardinale, întreaga viață morală gravitînd în jurul acestui pivot alături de alte trei determinări fundamentale: înțelepciunea, temperanța, dreptatea. De la Socrate la Nietzsche, curajul a făcut obiectul a numeroase problematizări filosofice; curajul este privit ca virtute a începutului, ca virtute inaugurată: a lupta, a rezista pentru a fonda reperatele unei societăți în care curajul se opune dogmei, spiritului gregar, mitismului.

Catherine Chalier asigură coordonarea volumului *La patience* în care diversele articole conturează caracteristicile esențiale ale unei virtuți care permite de a înfrunta adversitățile, care nu trebuie confundată cu pasivitatea.

Pe măsură ce această colecție și-a adăugat noi apariții, s-a dovedit ca ne aflăm în fața unui remarcabil demers de reapropiere a valorilor morale.

Bogdan Mihai MANDACHE

Centrul nu are pretenția că fără el s-ar prăbuși viața culturală a Iașului

Valeriu Stancu — Intrucit nu mi-ați răspuns decât la prima parte a întrebării, am să insist rugându-vă să-mi spuneți cum colaborați cu Centrul Cultural Francez și care e opinia dumneavoastră privitoare la rolul și la necesitatea existenței unui asemenea centru?

Nicolas Lormeau — Privitor la rolul Centrului Cultural Francez pot afirma fără nici o rețineră că este enorm, colaborarea mea cu directorul C.C.F. fiind excelentă. De când am sosit aici îi urmăresc activitatea domnului Georges Diener și, cred că ați sesizat și dumneavoastră, faptul că este foarte activ, se oglindește și în recunoașterea ce există din partea populației față de calitatea muncii sale, cum a fost de exemplu pentru grandioasa Sărbătoare a Muzicii pe care am trăit-o împreună și care a reunit atâtea personalități ale vieții muzicale românești și franceze. Așadar, oamenii sînt mereu alături de C.C.F., știu ce se întâmplă aici, ce activități are, iar domnul Georges Diener a impus în relațiile de muncă un nivel de exigență bipolară, care, deci, nu e nici condescendent, nici de asistență.

— Vă rog să fiți mai explicit! Ce înțelegeți prin existența unor relații de asistență?

— E foarte simplu. Centrul nu pune în nici un fel problema salvării culturii române, nu are pretenția că fără el s-ar prăbuși viața culturală a Iașului. Așadar, domnul Diener n-o face în nici un caz pe-a salvatorul națiunii și culturii române. Termenii sînt ai unei colaborări, exigența de care aminteam definește o cooperare, să-i zicem, europeană, ce pune accent pe necesitatea unei cunoașteri reciproce. E o muncă împreună, în echipă, nu lucrează unul în slujba altuia. Deci, Centrul creează acest spațiu francofon la Iași, dar nu o face de manieră autoritară, nu vrea să impună nimic cu de-a sila, toată activitatea sa fiind în funcție de cererea culturală a orașului. Și pot afirma că am constatat aici o cerere veritabilă, o dorință de a munci împreună în domeniile vieții culturale. Iar această colaborare este posibilă întrucît cultura este universală. Știu că e un loc comun ceea ce spun, dar cultura, sportul, oricît de banală ar părea afirmația mea, apropie oamenii, în ciuda oricărui diferențier. Arta le permite să se întâlnească, să-și vorbească, să se cunoască. De exemplu, trebuie să recunosc faptul că actorii de aici sînt actori înainte de orice altceva, chiar înainte de a fi români, aparțin universalității prin faptul că sînt oameni de teatru. Cum eu însumi socot că înainte de a fi francez, sînt cineva care aparține teatrului, avem un teren comun pe care să ne înțelegem, pe care să discutăm, să colaborăm, teren care e, probabil, mai puternic decît naționalitatea noastră.

— Doriți să transmiteți câteva cuvinte cititorilor ieșeni prin intermediul revistei „Cronica”?

— I-aș ruga să vină să vadă spectacolul. Dacă nu acum, cînd stagiunea e închisă și oamenii sînt în concedii, măcar în toamnă, după reîntoarcerea noastră de la Avignon. E drept că începînd cu 16 iulie, cei pasionați cu adevărat de teatru ne-au putut vedea la treabă în cadrul repetițiilor generale ce au avut loc în sala „Studio”, dar spectacolul în forma lui definitivă va fi jucat în luna octombrie. Cum noi facem teatru pentru oameni, pentru public, rămînem interesați, înainte de toate, de modul în care publicul de aici va primi spectacolul nostru.

— Ce-ați dori să știți de la acest public? I-ați adresa, eventual, o întrebare?

— Din momentul în care spectacolul va fi jucat, mi-aș dori să mă întîlnesc cu publicul pentru a discuta împreună, pentru a mă confrunta cu opiniile ieșenilor care sînt atît de cunoscători în teatru și care, în final, se vor pronunța dacă ceea ce am făcut noi aici la Iași corespunde cît de cît dorințelor și problemelor adevărate ale românilor, problemelor ce se regăsesc în momentul actual în România. Oricum, în Franța relația cu teatru îi preocupă foarte mult pe oameni, iar eu sînt interesat de chestiunile pe care le ridică o astfel de relație, întrucît am deja un trecut artistic și o activitate teatrală destul de interesantă. Însă aș vrea să știu dacă și în România aceste chestiuni capătă o realitate concretă. Asta mă interesează. Așa încît, dacă ar fi să adresez o întrebare publicului; aceasta ar fi „Ce gîndiți despre spectacolul *Reves dans l'obscurité*?”

pentru că teatrul nu intră în categoria lucrurilor indispensabile existențial, sînt destul de mulți cei care se lipsesc de el. Să mă explic: eu cred foarte mult în tot ceea ce nu servește la nimic. Cel puțin aparent. Adică eu cred că atunci cînd nu posezi nimic, cînd ai decis că bunurile materiale nu te interesează, cînd te regăsești complet gol în propria-ți oglindă, abia din acel moment te poți împogăți prin activitățile specifice omului, spirituale, deci. Iar teatrul, cu siguranță, face parte din aceste activități. El reprezintă o manieră de a reflecta, de a medita asupra lumii dintr-un punct de vedere ce nu va fi niciodată materialist, nu se va subordona niciodată materialității simțurilor. Nu vreau să-mi restring afirmațiile la teatrul religios, dar, ceea ce căutăm la biserică, dacă într-adevăr căutăm ceva acolo, se apropie foarte mult de ceea ce căutăm la teatru. Nu se materializează în același mod, nu obținem aceleași răspunsuri de la biserică și de la teatru, dar aceste două instituții spirituale au aceeași esență (de altfel, să nu uităm că la începuturile sale teatrul avea o pronunțată semnificație religioasă), ceea ce nu este un hazard, pentru că teatrul nu servește în chip profund la nimic, ba mai mult, el își permite acest lux fantastic de a nu exista decît în clipa în care există. El nu e nici înainte de reprezentare și nu va mai fi niciodată după sfîrșitul acesteia. Nu rămîne nici o urmă din teatru. E singura artă care nu supraviețuiește, care nu lasă nimic în urmă. Pentru că atunci cînd e scris, cînd e o piesă, nu e teatru, e un text, e literatură, deci; cînd e filmat, înregistrat video, televizat, nu e teatru, ci film, video sau televiziune; o fotografie din timpul unui spectacol teatral nu e teatru, ci o bucată de carton lucios, nu-i decît o imagine pe un petec de hîrtie. Spre deosebire de alte arte mijloace în real de suporturi materiale (pinză, piatră, hîrtie etc.) teatrul nu există decît în nonintermediar și

Nu vreau să fac afirmații complezente despre români

— Așadar colaborarea cu ieșenii a fost o idee bună, de vreme ce s-a adresat „umanistului” Nicolas Lormeau...

— Da, repet, e o idee excelentă, sînt foarte mulțumit de ea. Evident, există încă greutăți, speranțe de îmbogățire spirituală — am afirmat deja că teatrul îmbogățește — dar încă o dată vă spun că nu vreau să arunc acum o privire din exterior asupra modului în care această experiență mă poate îmbogăți. Voi șoca făcînd această afirmație, însă eu încerc să fac același lucru aici ca și la Paris. Problema e că nu vorbim aceeași limbă, nu ne-am format și nu lucrăm în același mediu, dar îmi place să recunosc faptul că indiferent în ce țară, în ce oraș aș lucra, nu mă aflu decît în teatru, în piesă. Altfelva nu mai contează pentru mine. E drept că mediul ne condiționează, de vreme ce ne mișcăm în lăuntru sau, dar nu ne influențează în mod direct, pentru că nimic nu seamănă mai mult în lume cu un teatru, ca un alt teatru. Deci, te regăsești în interiorul său, indiferent de țară în care s-ar afla acesta. Chiar de aș fi în Africa, în Asia, în cuprinsul unor culturi care ar fi cu adevărat complet diferite de cea în care m-am format, șocul ar fi foarte violent, dar n-ar fi mult prea complicat să fac teatru chiar și cu africanii. Ar fi realizabil un astfel de proiect. Nu uitați că eu am urmat Conservatorul Național Superior de Artă Dramatică din Paris, am fost la cursuri, am vizionat și am regizat spectacole, am jucat pe multe scene și pot afirma că în teatru francezii și românii vorbim aproape despre aceleași lucruri. N-avem același trecut, n-avem aceiași autori, aceeași viziune teatrală și existențială, deci sînt diferențe între noi, dar ideea de a face teatru împreună e foarte profitabilă, foarte bună, putînd să ne îmbogățească tuturor experiența teatrală. Cînd voi termina spectacolul, detașîndu-mă de ceea ce fac acum, voi putea analiza, probabil, tot ce am făcut, dar acum prea sînt legat de această colaborare, prea sînt din interiorul spectacolului pentru a avea un recul suficient, pentru

retractili. Aici, în România, oamenii sînt liniștiți, disponibili, interesați de cultură. Nu vreau să dau un răspuns de complezență, înțelegeți-mă. Știu, e condescendent să zici „da, da!” dar la ce să revin? Cred că trebuie să ne ferim de generalizări, pentru că întodeauna complezența începe atunci cînd generalizezi.

Pentru teatru aș reveni cu plăcere în România

Eu am întîlnit români foarte simpatici, dar și mai puțin simpatici. Am întîlnit deja români mai inteligenți decît alții, dar e normal, cred că pretutindeni există oameni mai generoși, mai inteligenți, dar să generalizezi după cîteva săptămîni asupra poporului român e puțin hazardat. De altfel, în cazul oricărui popor e periculos să-i generalizezi trăsăturile pentru că demersul care consistă în denigrarea sa — adică să zici „arabi? nici nu vreau să aud de ei!” — e la fel de inexact și de dăunător ca și cel prin care-l lauzi („arabi, da, îi iubesc profund!”) și ambele provin dintr-un același mod de gîndire, care asimilează în grup. Tu îmi ești prieten, ne-am plimbat împreună prin pădure, vin pe la tine, deci ești un român simpatic. Șoferul de taxi care mi-a umflat banii, m-a escrocat profitînd de neștiința mea, e un român care nu e simpatic. Și-atunci cum să generalizezi? Fiecare are problemele lui.

Eu găsesc că printre români se află oameni foarte interesați, alții mai puțin interesați, actori de mare talent și alții mai puțin talentați, ca pretutindeni. Nu e o situație prea diferită de cea de la noi în această privință și sînt chiar frapat de asta. Cu sinceritate vă pot, deci, spune că sinteți o țară europeană nu prea diferită de a noastră, diferența e doar de ordin material.

— Cînd v-am pus întrebarea referitoare la revenire, l-am avut în vedere pe regizorul și actorul francez DANIEL DUPONT, care a venit aici mai întîi cu o piesă de Marivaux și-apoi, la invitația Centrului Cultural Francez, a revenit pentru a ține o conferință despre teatru.

— De fapt, după cum v-am spus, pentru a face ceva legat de teatru aș reveni cu plăcere; dar, cum nu eu sînt cel care va decide dacă să revin sau nu, nu mă pot pronunța. Dacă domnul Georges Diener va fi mulțumit de mine și-mi va cere să mai fac cutare sau cutare lucru, eu voi fi încîntat să revin. Problema e că eu am doi copii mici, i-am părăsit acum pentru multă vreme și mi-e foarte greu să trăiesc departe de ei. Cu toate astea mă aflu în România și muncesc aici, ceea ce demonstrează că mă interesează foarte mult munca asta, întîlnirea cu actorii și prietenii ieșeni. Cu atît mai mult, cu cît aici am întîlnit o adevărată disponibilitate în relațiile cu arta, în relațiile de muncă etc. Chiar și timpul pe care mi-l afectează un ziarist e o dovadă a atenției pe care o acordați vieții culturale. Dar poate mai tirziu vom putea discuta detașat despre toate astea.

— Vă mulțumesc și aștept cu nerăbdare ca în toamnă să aflu vești despre felul în care a fost primit spectacolul cu piesa *Reves dans l'obscurité* la Festivalul Internațional de Teatru de la Avignon.

Realizat de: Valeriu STANCU

Du Théâtre? Pourquoi faire?! (III)

— interviu cu actorul și regizorul francez NICOLAS LORMEAU —

Teatrul e singura artă care nu supraviețuiește

— Intuiesc faptul că dacă ar fi să adresați o întrebare și regizorului, Nicola: Lormeau, aceasta ar suna cam așa: „Ce înseamnă, domnule, să faci teatru?” Adică în ce mod îl faci, de ce îl faci, cu ce scop, din ce necesități, nu-i așa?

— Intuiți exact! De altfel, cred că spre aceste probleme se îndreaptă chiar discuția noastră. Pentru că, dacă îmi pun în mod frecvent aceste întrebări în Franța, atunci cînd văd aici atîtea suferințe, atîtea dificultăți financiare, existențiale, cînd văd necazurile oamenilor de pe stradă, problemele întregii societăți, ei bine, atunci mă întreb: „De ce să mai faci teatru? La ce bun?”

— Și ce vă răspundeți?

— Răspunsul ar putea fi, să zicem, egoist: „Pentru că îmi place să fac teatru!”. Toamă

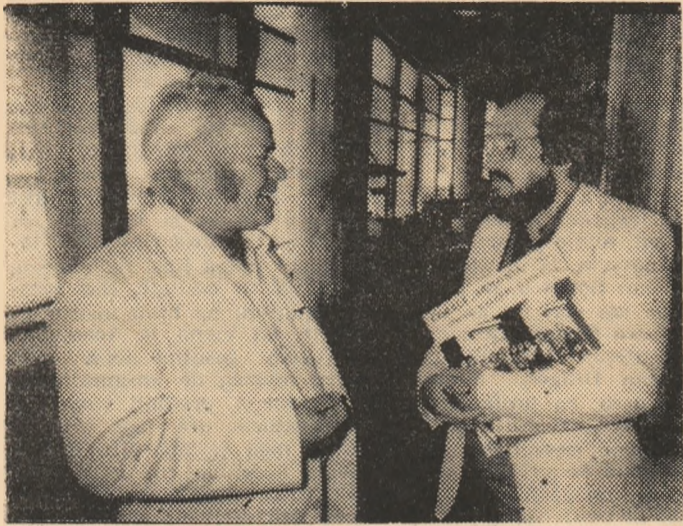
moare tot atît de repede pe cît se naște. E singura artă realizată în direct și chiar acest absurd al condiției sale existențiale, această nonperpetuitate, această efemeritate îl împiedică să slujească la orice altceva. De exemplu, un tablou poate servi și altor scopuri decît celor pentru care a fost creat: poți da cuiva în cap cu el, poți disimula cu el o ascunzătoare în perete, poate fi obiect de licitație, dar teatrul nu servește niciodată la nimic altceva decît teatrului. Toamă din această cauză este indispensabil. Prin însăși menirea sa de a nu servi cu adevărat la nimic. Ca să conchid, întrebările pe care mi le pun vor să însemne „Care e realitatea faptului că faci teatru? De ce faci teatru?” Iar răspunsul are esența pe care am explicat-o deja: „pentru nimic!”... Și acest „pentru nimic” e cel ce dă realitatea lucrurilor. De asta iubesc teatrul, pentru că în fond, neservind la nimic, în acel moment este profund uman. Un vin bun, o țigară bună nu servește la nimic. Să te îmbraci bine nu servește la nimic. Dar toate astea, emoționîndu-mă, mă fac mai uman. Deci, dacă fac teatru, e ca să fiu ceva mai uman.

a avea detașarea necesară unei analize obiective. Dar, repet, e o idee bună. De n-ar fi fost așa, n-aș fi venit în România, aș fi refuzat oferta, de aș fi pășit ideea rea.

— Deci, dacă domnul Georges Diener, Centrul Cultural Francez vă vor invita să reveniți la Iași, o veți face?

— Cu plăcere, dar totul depinde de motivul invitației. Mie mi s-ar putea cere o mulțime de lucruri: să montez o altă piesă, să predau, să lucrez în învățămîntul teatral pentru a forma actori și chiar pe formatorii acestora, aș putea chiar desfășura o activitate de animație, în fond de ce nu?, dar să acceptîm dintr-o dată o ofertă pentru că ți s-a sugerat să spui „da!” e o prostie. Eu nu pot răspunde decît în funcție de ceea ce mi se cere. Pentru că, dacă s-ar încerca să mi se impună o piesă și aceasta nu mi-ar plăcea, aș zice „Nu, mulțumesc!”. Bineînțeles, pentru mine este esențial să fac teatru și mi-ar face plăcere să revin, mai ales că aici găsesc o ambianță foarte liniștită, oamenii nu sînt ca în Franța, unde mie mi se par mult mai agresivi, cu nervii mult mai încordați, mai

**În felul de a simți,
de a mă exprima
eu am rămas român**

Al. Pascu: A întreba cine este Sabin Pautza ar fi complet inutil pentru că nu numai cititorii revistei CRONICA, dar și majoritatea românilor te cunosc, mai ales de când au început să se cinte piesele muzicale pe care le-ai scris înainte de a pleca. Pe mine mă interesează cine este „americanul” care apare pe afiș: Sabin Pautza, S.U.A.

Sabin PAUTZA: Asta înseamnă că sînt cetățean american acum. Dar mi-am păstrat și cetățenia română, deci sînt și cetățean român. Acum este posibil. Acum zece ani nu era posibil. Pentru că a fost posibil, eu mi-am păstrat cetățenia română, atunci cînd am apelat pentru cetățenia americană. Atît. Pentru că nu sînt mai mult. Eu sînt tot român. Dacă ascultați muzica mea, scrisă anul trecut, sau acum cinci ani, ea sună tot românește. Aveam 42 de ani cînd am plecat de aici. Eram compozitor, dirijor, creator, deci eram format aici. Și nu poți să te schimbi așa, peste noapte. Izvoarele tot alea sînt. Concepția este aceeași. Ne schimbăm în alt sens, sperăm, evoluăm. Imi spune unul pe stradă: „Băi, nu te-ai schimbat deloc”. Sună ca o insultă. Eu cred că m-am schimbat în opt ani; sînt mai înțelept, cel puțin.

Al. P.: Sigur se referea la tinerețea timpurilor tale.

S. P.: Sigur că da. E sigur că, în timpul asta, am învățat ceva mai mult, am evoluat, sper eu. Dar din punctul acesta de vedere nu cred că trebuie ca cititorul român să se aștepte la ceva extraordinar de schimbat la ceea ce ar auzi acum de la mine, pentru că eu am rămas tot român în felul de a simți, de a mă exprima.

Al. P.: Întrebarea mea se referă la cine este acum S. P. americanul, ca să spun așa.

S. P.: Este un compozitor român care s-a stabilit în străinătate. — s-a stabilit în S.U.A. — și care, la vremea aceea, n-a găsit altă soluție pentru copiii lui decît să ceară azil politic și să se instrăineze. N-am fost singurul care am făcut-o. Au fost alții. Nume mari sau anonime... Azilul, cum spunea cineva, nu mi l-am ales eu, ci mi-a fost impus. Eu am făcut-o mai mult pentru copiii mei decît pentru mine. Din acest punct de vedere, copiii mei sînt 99% americani, vorbește din ce în ce mai greu limba română, și mă chină, mă lupt cu ei să nu uite limba română. Le dau să citească cărți românești ș.a.m.d. Dar pentru ei sigur că America înseamnă mult mai mult decît pentru mine.

Al. P.: Întrebarea mea se referea la ceea ce faci acum, adică la ce nivel ai ajuns.

S. P.: Răspunsul e simplu. În acest moment, deci după opt ani de cînd am plecat, sînt director muzical și dirijorul celei mai vechi orchestre filarmonice din New Jersey. Sînt apoi directorul muzical al unei mari biserici catolice din alt oraș din New Jersey și cînd spun asta înseamnă mult mai mult decît știm noi, aici, adică această biserică — vorbesc de această parohie — are două biserici mari și eu am un asistent care este la rîndul lui organist special la biserică; am un cor mare acolo și un dirijor care se ocupă de acest cor, și eu de fapt sînt răspunzător de întreaga activitate muzicală a acestei biserici. În această biserică se dau recitaluri sau concerte, nu sînt numai slujbe religioase, nu sînt numai serbările special pregătite pentru Paști sau Crăciun, acolo facem concerte, concerte-lectii pentru tineret ș.a.m.d. Este o activitate muzicală

Cînd vin aici, am senzația că toți românii sînt în concediu

interview cu Sabin PAUTZA

foarte intensă în această parohie care numără aproape 8.000 de familii într-o zonă foarte bogată și foarte bine văzută din New Jersey. De fapt, ceea ce fac eu acolo este considerat o normă întreagă, a full-time job, cum spun ei și imi ia destul de mult timp. Încît, de fapt, am două norme întregi, cum ar veni. Dar imi pot permite, pe lingă asta, și alte jumătăți de normă, să mai lucrez ca profesor, mai mult particular, adică am niște studenți care vin și care se pregătesc pentru facultate, alții care se pregătesc pentru doctorat. Acum nu am prea mulți, numai vreo 7—8 studenți, cu care lucrez și, cînd mai găsesc timp, mai scriu și ceva muzică, pentru că, deși nu am lucrat atît de mult, cum obișnuim să lucrez aici în domeniul compoziției, totuși, cel puțin o lucrare mare pe an am scris în acești opt ani. După cum se vede sînt ocupat, chiar foarte ocupat.

Românii nu știu cum să iasă din acest impas !

Al. P.: Sabin, imi spuneai că ai plecat de aici, din România, la 42 de ani. Erai un om format din punct de vedere al convingerilor tale despre ceea ce trebuie să știi în viața asta. Și ți-ai dat seama, pe bună dreptate, că noi trăiam într-un fel de lagăr din care tu ai izbutit să evadezi și evadarea ta a fost benefică sub toate aspectele. Atît pentru tine cît și pentru creația ta. Deci ai cunoscut foarte, foarte bine ceea ce era România în acea perioadă. Cum o găsești acum ?

S. P.: Încerc să înțeleg ce se întimplă

de stradă și fac politică și vorbesc de una de alta, îi văd pe stradă și-i întreb „nu ești la lucru?”, ei răspund: „ba da, dar am ieșit la o cafea”. Asta nu se poate în-timpla acolo. Am senzația că România toată este în concediu și așteaptă să se rezolve problemele de la sine. De unde? Sigur că noi avem nevoie în România de un ajutor din Germania, de un ajutor din Franța și din S.U.A., și eu știu că, de oriunde ar veni, tot degeaba. Avem nevoie de ajutoare, avem nevoie și de specialiști, de tehnologie, avem nevoie de idei, de bani. Dar asta nu rezolvă nimic. Pentru că și tehnologia, și ideile și banii mi-i dai acum și eu stau și, nu fac nimic. Lunea viitoare sînt în același punct. Eu trebuie să-i valorific. Să valorific ideile. Să valorific tehnologia, să valorific banii, să știu să-mi investesc banii. Chestia asta eu nu am înțeles-o. Și sînt de mai bine de două săptămîni în țară. Nu am înțeles de ce românul nu este în stare să se smulgă din chestia asta, să se schimbe pe el, să-și schimbe mentalitatea, să-și schimbe punctul de vedere, să-și schimbe părerea despre el însuși, despre vecinul lui și despre soția lui, dacă vrea să iasă din impasul asta. Este imposibil altfel. Pentru că vreau să vă spun ceva, românul luat de aici și plantat într-o altă țară unde este obligat să gîndească altfel, românul este cel mai puternic și cel mai, cum aș zice eu, cel mai rezistent vlăstar plantat într-un pămînt străin. Adică eu n-am întîlnit încă un român în Statele Unite care să nu se poată descurca, să nu reușească. Dar toți românii despre care vorbesc eu și care și-au schimbat modul de a gîndi, și-au schimbat modul de a concepe munca și viața, încît ei dacă ar reuși să schimbe treaba asta aici, în România, am avea din nou o țară prosperă și o perlă a Europei, nu cum este acum... la mare ananghie. Noi sîntem în necaz acum, în țară și cred că, principala cauză, deși nu mă pricep la politică, este înăuntru, în fiecare persoană și nu atît în de ce culoare e primarul nostru, că e liberal sau că e FSN-ist. În acest mo-

valori românești în diaspora

în România acum. Mărturisesc că nu am reușit să-mi răspund la toate întrebările care imi vin în fiecare moment. Singurele lucruri pe care le-am înțeles, și anume că, după acea efervescentă revoluționară cînd se putea orice și toată lumea visa la orice, am căzut din nou pe pămînt și am început să ne dăm seama de realitate, că trebuie să mergi încă mult în jos, ca să poți pleca iar, să-ți reconstruiești ceva. Deci astea le-am înțeles în cîteva zile: apoi am mai înțeles că s-au creat unele condiții, încît românul spune că acum în România se poate orice, e o țară a tuturor posibilităților. Ce nu înțeleg eu este că totuși românii nu pricep cum să iasă din acest impas. Treaba este a lor, în mîinile lor, și nu în mîinile altora. Oamenii vor să trăiască mai bine, vor să se smulgă din această criză materială în care trăiesc, dar fără să lucreze, fără să muncească. Eu, venind de acolo, din America, în care fiecare om folosește fiecare secundă, fiecare minut, realizez că acolo se muncește pe rupe. Cînd vin aici, am senzația că românii sînt toți în concediu. Nu vreau să insult pe nimeni, nu vreau să vorbesc de rău, dar asta este senzația mea. Obișnuit cu munca acolo, cînd văd că oamenii stau la colț

ment, cred că mai important decît asta este ca românul să se gîndească, să-și schimbe mentalitatea, pentru că, dacă la ora asta sînt niște milionari în România, ăia sînt cei care au profitat în mod necinstit de niște conjuncturi. Muncitorul ăla cinstit care se scoală la 5 dimineața și vine la 6 seara acasă, tot sărac e; și în București dacă întîlnești minerul, ăla este minerul care a făcut matrapazlicuri și tulburări. Dar nu asta este soluția. Soluția este tot de a rămîne cinstit, poate mai cinstit decît sîntem sau decît am fost vreodată și la eventualele mașini germane pe care le primim, să devenim noi nemți. Eu cred în treaba asta, că singura soluție pentru români este să-și schimbe, ba poate mai mult, concepțiile: să renunțe la niște preconceptii, la niște prejudecăți.

Al. P.: Da, păi „comunismul și societatea socialistă multilateral dezvoltată” au izbutit să scoată din mentalitatea românului ideea de muncă. Știi care era celebra zicere: „ei se fac că ne plătesc, noi ne facem că muncim”.

S. P.: Chestia asta, din păcate, este încă prezentă. S-a schimbat sistemul, s-au deschis niște ferestre, niște posibilități, dar ne ține ceva pe loc. Noi sîntem legați de niște prejudecăți, de niște idei învechite...

**Eu eram mai bine pregătit
decît acei faimoși profesori**

Al. P.: Să revenim la muzică, totuși, puțin. Care a fost impactul tău cu muzica americană ?

S. P.: Eu poate că n-aș fi rămas acolo. Eu am avut șansa să călătoresc prin S.U.A. aproape două luni de zile, cîte trei, patru zile într-un oraș mai mare, așa încît am văzut foarte multe, nu tot, dar am văzut foarte mult din S.U.A. Marile centre culturale ale Americii, marile orchestre, marile conservatoare; m-am întîlnit cu personalități, cu dirijori, cu compozitori, cu profesori, cu interpreți ș.a.m.d. și mi-am dat seama, în acest scurt interval de 7 sau 8 săptămîni, că de fapt, noi nu sîntem la coada lor, ci ca în multe domenii eu eram mai bine pregătit decît acei faimoși profesori, interpreți ș.a.m.d. Așa s-a făcut că, într-o după-amiază, într-un uriaș parc din New York, cînd trebuia a doua zi să mă duc la Washington să-mi iau biletul și să plec înapoi sau acum în după-amiază asta să mă duc să semnez hîrtia aia prin care să cer azil politic, a fost o după-amiază pe care n-am s-o uit toată viața mea. Mi-am zis că în următoarele 60 minute eu trebuie să hotărîsc ce fac. Mă urc în avion să mă duc la Washington sau mă duc în str. 34 să semnez, la avocatul meu, hîrțile pentru emigrare. Și în acea oră, în care am stat pe scaun și mi-am hotărît soarta, eu mi-am zis: „n-oi fi eu primul aici, dar nici ultimul”. Și pentru că mi-am dat seama că, profesional, aș putea să fac o figură bună, și nu numai eu, adică mulți colegi de-ai mei români ar putea să facă o figură foarte frumoasă. Pentru că m-ai întrebat de impact, sigur că sînt lucruri care te sperie, te impresionează în America, dar mi-am dat seama că noi aici, în România, am avut o școală, și sper că o mai avem încă, o școală bună, la toate nivelele; în artă, în medicină, o școală de inginerie bună. Medicii români din America sînt cei mai buni medici. Printre cei mai buni ingineri pe care-i are NASA, se numără și români.

Al. P.: Ce ți-ai propus și ce-ți propui să faci pentru a-i sprijini, într-un fel, pentru că posibilitățile tale materiale sînt mult mai mari, să-i ajuți pe colegii tăi, pe oamenii cărora deja le cunoști posibilitățile, potențialitățile.

S. P.: Sigur, am alte posibilități materiale. Să ne înțelegem: nu sînt milionar acolo, dar am niște posibilități de a ajuta. În primul rînd, eu am început de mult să ajut România la modul muzical. Acolo am cîntat mai multă muzică românească decît cînd eram aici, cînd eram dirijor.

Al. P.: Bine, nu mă refer la posibilitățile materiale. Eu mă refer la celelalte...

S. P.: Este un aspect. Am cultivat muzica românească în instituțiile muzicale în care activez eu. Una. A doua, am invitat soliști români să cînte cu mine, majoritatea fiind deja imprăstiați prin lume, pentru că atunci nu se putea să-i inviți, în timpul puterii comuniste, pe cineva de aici. Dar altfel, eu încerc să găsesc niște soluții acum pentru că mi-am dat seama că instrumentele pe care cîntă filarmonicele noastre din țară sînt foarte slabe, foarte proaste. Noi avem niște filarmonici foarte bune, niște instrumentiști excelenți, dar care cîntă la niște instrumente foarte slabe. Mă gîndesc ce pot să fac pentru ei, să vedem ce soluții găsim să le trimitem niște instrumente mai bune. Exista, de asemenea, posibilitatea de a crea un sistem de schimburi, adică să invităm tineri compozitori sau interpreți, acolo. Am luat legătura deja cu atașatul cultural de la Ambasada română din Washington pe care l-am cunoscut personal și care a venit la mine la un concert în Pennsylvania, unde s-a cîntat o lucrare de-a mea în primă audiere. Lili-ana Ciulei a fost prim-solistă și el a venit din partea Ambasadei Române. Atunci am stat de vorbă prima oară despre treaba asta și el mi-a spus că există această idee de a recrea un sistem de schimburi între tineri muzicieni americani și români. În măsura în care eu pot să ajut treaba asta, sigur, voi face tot posibilul, eventual să-l invit să cînte cu mine la orchestra mea ș.a.m.d. Dan Grigore va fi anul viitor invitatul meu să cînte acolo și am încă nume în minte pe care am să încerc să-i aduc acolo.

Al. P.: Ți doresc succes.

AL PASCU

personalități accentuate

— Doamnă Burada, cum ați devenit violonistă ?

— Ei, cum ajunge fiecare : îndemnată de părinți. La început a fost ca o joacă. Când aveam vreo cinci sau șase ani, mi-a cumpărat o vioară, mi-a pus-o în mână și m-a învățat să trag cu arcul. Primele lecții le-am luat chiar de la el. Într-un an — cred că era prin 1915 — venind maestrul Enescu cu un concert la Iași, tata m-a dus la dînsul ca să verifice dacă într-adevăr trebuie să fac muzică. I-am cîntat, după ureche, o melodie populară. A ascultat el ce-a ascultat cum scriștiam, ce prîsesem și eu în citeva luni și, lămurindu-se, mi-a spus : — **Dă-mi vioara !** I-o dau, o acordează puțin și mi-o înapoiază. — **Ei, cîntă acum altceva, sau tot ce-ai cîntat.** Am luat-o de la început cu ce știam, dar m-am oprit imediat : — **Nu pot să cînt.** — **De ce nu poți ?** — **Pentru că nu-i bine acordată.** Îți închipui mata ce răspuns i-am dat eu maestrului George Enescu ? Tata înlemnise. Maestrul însă, pe loc m-a luat în brațe și i-a spus tatei : — **Domnule Burada, țineți-vă serios de fata asta. Numai vioară să facă. O mai aduceți la mine după un timp să constat cum progresa.** E prea bun auzul ca să nu facă vioară.

Ce se întimplase ? Luindu-mi vioara, maestrul Enescu îmi dezacordase coarda Mi. În felul acesta și-a dat seama că de bun era auzul meu muzical. Urmarea a fost că m-au pus să studiez serios, de data aceasta și notele. Tata mă învăța. În Conservator am intrat cu dispensă de vîrstă.

— La Conservatorul din Iași.

— ... din Iași. Și cînd eram prin anul trei, am interpretat Concertul în la minor de Bach, la examenul de sfîrșit de an, iar maestrul Enescu, care făcea parte din comisie, m-a acopănat la pian. Cred că a fost mulțumit, căci mi-a cerut ca, după ce termin Conservatorul, să mă duc din nou la dînsul.

— **Ceea ce povestiți dvs. trebuie să se fi petrecut în primăvara anului 1922.** George Enescu fusese numit atunci într-o comisie care să redacteze noul regulament al conservatoarelor din țară. Pe de altă parte, din programul producției care a avut loc la finele anului școlar 1921—1922, reiese că ați interpretat acest concert, la Teatrul Național, în seara zilei de joi, 22 iunie 1922. Și asta nu se putea întimpla decît ca o consecință a rezultatului foarte bun obținut la examen.

Nu ne-ați spus cine v-a fost profesor de vioară la Conservatorul din Iași.

— Athanasie Theodorini, căruia îi păstrez o respectuoasă amintire. Macedonean din Monastir, ca și mama mea, fusese adus aici, în Iași, de tata, care-i remarcase talentul muzical. A plecat apoi la Berlin pentru a se perfecționa cu celebrul Joseph Joachim și, după aceea, la Viena. Ce mare pedagog !

— În ce an ați absolvit ?

— În 1926. Pe atunci Conservatorul era de 7 ani. Studiile celorlalți se făceau separat, iar la Conservator, numai disciplinele muzicale. După absolvirea Conservatorului, însoțită de mama,

tata se prăpădise încă din februarie 1923 — am plecat la București și am ajuns iarăși în fața lui George Enescu. I-am cîntat de astă dată Concertul de Mendelssohn-Bartholdy. La sfîrșit, i-a spus mamei : **Dă Burada, să nu trimiteți fata la Paris, ci numai la Viena. Că are finețe. Cum ce-ar putea câștiga la Paris are în măsura care-i trebuie. La Viena să se ducă !**

Ei, natural, sfatul lui Enescu a fost cel mai prețios posibil, dar dificultatea consta în partea materială a studiilor mele la Viena. Cu ce să plăci acolo ? Un șiling costa 22 de lei. Era foarte greu. Am fost nevoită să amin și, timp

de un an de zile, am dat lecții, am mai și cîntat, am făcut ce-am putut și, pe urmă, m-am dus la Viena să mă pregătesc pentru concursul de la Academia de muzică cu profesorul Karl Prill. Cu el am studiat repertoriul pentru concursul foarte, foarte greu care mă aștepta. Gîndește-te mata : am fost aproape 100 de candidați — unii din Londra, alții din Paris, din Viena, și eu, din România... Știți cîți am reușit ? Unsprezece. Iar diploma de absolvire am obținut-o doar șase. Era, într-adevăr, o școală foarte severă. Și ce profesori !

fi oferite. Aerul Vienei era îmbibat de muzică. Se făcea muzică și în familiile cu preocupări din cu totul alte domenii. Eu însămi am fost recomandat de dr. Stöer familiei unui director de cale ferată, care iubea muzica și făcuse studii ; avea un cvartet al lui... din pensionari. Timp de doi ani de zile, lunea de la 5 la 7, am fost vioara I-a în acest cvartet.

Cîteodată venea și un pianist care, la rîndul lui, m-a recomandat unui medic, iubitor și el de muzică. Acesta studiasse în tinerețe pianul, dar acum era doc-

În Iași, pe strada Teodor T. Burada, la nr. 4, locuiește ultima descendentă a unei dinastii de cărturari români, violonista pensionară Lucia Burada. Încurajată de vestigiile de familie, de care nu s-a putut lipsi spre a le dona muzeelor, ca și de amintirile unei exemplare existențe artistice, Lucia Burada își întîmpină vizitatorii cu un suris cald și cu o bunătate moldovenească prin care îi se apropie de suflet din primul moment.

Pentru vioară l-am avut pe Gottfried Feist ; pianul, cu Grette Hinterhofer ; cu Wunderer, orchestra ; cu dr. Stöer, Istoria formelor muzicale, și Istoria muzicii cu dr. Lach. Exigențele erau foarte mari și eu nu voiam să mă fac de ris. Mi se părea că cei din țară, și mai ales ieșenii, aveau privirile ațintite asupra mea.

— **Seriozitatea acordată de dvs. studiului reiese și din câteva rînduri cuprinse într-un articol apărut în numărul din 16 septembrie al ziarului Lumea :** „D-na Lucia Burada, ... continuîndu-și cursurile de perfecționare la înalta Academia muzicală din Viena, unde s-a clasat cu maximă strălucire, în cursul verii viene în orașul natal... Și aici, la Iași, cu aceeași râvnă își face studiile aceluiași ceasuri de exerciții, departe de larva publică...”

— Treceam în anul al doilea și mă gîndeam la absolventă. Apoi speram într-o bursă care să-mi permită să merg mai departe.

— **Pe diploma de absolvire, eliberată de Academia din Viena, predomină calificativul „vorzüglich” (eminent).**

— În cei trei ani petrecuți la Academia din Viena am făcut tot ce mi-a stat în putință pentru a mă împlini ca muziciană. Mergeam la concerte... L-am auzit cîntînd pe Kreisler și pe Menuhin — acesta în vîrstă de abia 14 ani, dar deja o celebritate. Mă duceam foarte des la concertele Filarmonicii de acolo. Tot la Viena am fost la un concert dat de Toscanini și de orchestra sa simfonică din New-York. Nu știu cînd au trecut anii aceia. Concertele, recitalurile erau cele mai mari plăceri care-mi puteau

tor de nas, gît și urechi : marele Hutter. Stătea în Graben, un cartier foarte central și aproape de gazda unde locuiam. La el ne întîlneam miercuri, într-un trio. Cînd am terminat Academia, mi-au făcut cu toții o masă, sfîrșită cu lacrimi, și din partea mea, și din a lor. Că plecam.

Pe urmă, am dat un concurs

Nu știam unde plec. pentru a fi angajată. Mai păstrez și acum cartea poștală de la Alma Rosé, fiica lui Arnold Rosé*, care intenționa să-și alcătuiască un cvartet, și mă chema la ea. Dar m-am angajat la Wiener Kapelle, o orchestră feminină condusă de Mario Guido, cu care am plecat în turneu. Așa am ajuns mai întîi la Berlin, unde UFA, cunoscuta casă producătoare, tocmai turna un film : Das goldene Saxophon (Saxofonul de aur). Scenariul prevedea două orchestre : o orchestră de femei, care o avea ca dirizoare pe actrița Luise Rainer, viitoarea vedetă americană, și o orchestră de suflători din Berlin — masculină, evident — condusă de Hans Albers. Din orchestra Luise Rainer făceam și eu parte. Fiind un film muzical, subiectul nu era complicat. A rulat și la Iași. A fost senzație mare : Lucia Burada pe pinză...

— **După terminarea acestui film, ați continuat să cîntați în orchestra lui Mario Guido ?**

— Sigur că da. Timp de șapte luni cît a durat turneul său prin Germania. Am dat concerte la Berlin, la Hanovra, Bremen, München...

— **Am omis să vă întreb : cît timp ați stat la Viena, vi s-a oferit prilejul să apăreți ca solistă ?**

— ...Ca solistă, am apărut în timpul unui concert dat chiar de

Academia de muzică. Împreună cu orchestra dirijată de profesorul Maireker, am interpretat Concertul în la major de Mozart.

— **Reîntoarsă în țară, ați fost întîmpinată pe măsura aprecierilor obținute la absolventă Academia din Viena ?**

— N-aș spune... Eu intenționeam să rămîn la Iași, dar negăsindu-se, pe moment, nimic pentru mine, am fost nevoită, la insistența maestrului Jean Bobescu, să plec la Cluj, unde am stat un an de zile în orchestra Operei. De aici, solicitată printr-o telegramă de maestrul Sabin Drăgoi, m-am dus la Timișoara, ca profesoară de violină la Conservatorul municipal. Și văzînd ieșenii mei că am ajuns tocmai în celălalt capăt de țară, mi-au găsit, pînă la urmă, un loc de asistentă la Conservatorul din Iași.

— **În anul 1942 a luat ființă orchestra simfonică a Filarmonicii „Moldova”. Ați intrat imediat în orchestra ieșeană ?**

— Da. Și pînă în 1942 s-au dat la Iași concerte simfonice ; instrumentisti se întruneau, mai întîi, sub emblema Societății „George Enescu”, apoi în cadrul Societății „Sport și muzică” ori sub egida Conservatorului. Iașul nu se putea lipsi de muzică, de muzică de calitate. Dar aceste formațiuni nu erau instituționalizate. La Viena, la Academie, îmi fusese insuflat acest cult pentru muzica de ansamblu instrumental și, predînd vioara la Conservatorul din Iași, era de datoria mea să mă aflu în orchestra acestuia, cot la cot cu studenții și cu ceilalți colegi, profesori. Mă simt mîndră că sînt membră fondatoare a ansamblului simfonic de astăzi al Iașului, însă am dorit să subliniez că toamna anului 1942 nu a constituit un început, ci o recunoaștere a valorii instrumentiștilor de atunci. Este semnificativ faptul că primul concert al noii orchestre filarmonice a fost dirijat chiar de maestrul Enescu. Cît de liniari eram... La vioara I-a — Alexandru Garabet, Ludvig Ackermann, la trompetă parcă-l văd pe Vasile Darim, la corn — Carol Nosec, la flaut — Hristache Popescu și alții, care au alcătuit prima generație de instrumentiști. Am trăit momente înălțătoare împreună. Îmi amintesc și acum de concertele dirijate de George Georgescu, apoi concertele lui Emanuel Elenescu, un muzician desăvîrșit. Mai veneau E. Gizio Massini, Ionel Perlea, Alfred Alessandrescu. Dintre ieșeni, dirija orchestra noastră Achim Stoia, care nu avea mină prea flexibilă, dar ca muzician era neîntrecut. Cu el am cîntat, după război, Concertul în mi major de Bach, acompaniată de orchestră. Altă dată, în primele luni ale anului 1944, am interpretat, în primă audiție, cu orchestra, la Iași, Concertul nr. 2, în re minor, de Wieniawski. Antonin Ciolan se afla la pupitrul...

— **Stimată Doamnă Lucia Burada, ca violonistă și ca profesoară, ce îndemnuri ați transmite tinerelor noastre generații de muzicieni ?**

— Cum să răspund eu la această întrebare atît de dificilă ? Și prin două cuvinte de încheiere, așa cum dorești mata... Toată lumea dă sfaturi, toată lumea pretinde sfaturi. Asta nu-i de-ajuns. Trebuie să pui mîna și să faci treabă. Pentru instrumentist, asta înseamnă să studieze. Studiul viorii, care este un instrument foarte capricios, nu se încheie niciodată. Ca și cunoașterea muzicii. Un violonist care nu exersează zilnic și nu acumulează mereu lucrări noi, ajunge să se plafoneze. Mai cred că marea datorie a unui muzician este să cînte, nu pentru a se afirma pe sine, ci spre a face muzica iubită de cei ce-l ascultă. A spus-o, prin alte cuvinte, și Dinu Lipatti. Dintre marii instrumentiști pe care i-am auzit, pianistul Sviatoslav Richter mi s-a părut că împlinește desăvîrșit această cerință ; tot efortul său se concentrează în a da sensuri clare muzicii. Iar dintre dirijori, ieșeanul nostru de altă dată, Sergiu Celibidache.

— **L-ați cunoscut pe Sergiu Celibidache pe cînd se afla încă la Iași ?**

— Cine nu-l cunoștea ? Era un tînar înalt, distins, foarte inteligent și îndrăgostit de toată muzica, pînă și de jazz, din cître tîpa destul de bine la pian. Cînd ne-am revăzut, după ani și ani, și m-am adresat lui cu „maestre”, a fost atît de drăguț să-mi spună : — **Cum Lucio, eu care mi-am înrosit palmele aplaudînd la concertele tale, să aud că-mi spui „maestre” ?** A fost unul dintre cele mai frumoase omagii primite de mine vreodată.

Consemnat de Val GAFTA

* Arnold Josef Rosé, violonist. Originar din Iași. În 1883 a înființat cvartetul care i-a purtat numele și a devenit cunoscut în concertat și la București, cu lumea întreagă. Cvartetul Rosé a acompaniamentul pianistic al lui George Enescu.

O moștenire de familie

— de vorbă cu violonista Lucia BURADA —

O vizitează multă lume : unii pur și simplu ca să o vadă și să o întrebe de sănătate ; alții interesați să-i pună la încercare țineria de minte ori să mai răsfoiască odată documentele moștenite de la ilustrul său tată. Dar nimeni nu s-a gîndit să o întrebe și să-i afle trecutul de muziciană. Pentru că marea umbră a tatălui concentrează tot interesul asupra acestuia, și chiar Lucia Burada, uitîndu-se pe sine și ignorîndu-și cu modestie trecutul artistic, consideră firesc să fie așa, retrăgîndu-se în spatele înaintașilor săi. Despre ea se scria însă cu entuziasm și speranță, cum făcea, încă în 1928 gazeta ieșeană Lumea : „D-na Burada e sortită să ajungă marea violonistă a Moldovei. Are în totul stoffa necesară. Ton de ampoare neobișnuită, cu vibrații calde și învăluitoare, purcese dintr-un temperament ardent, o mină stîngă de o exactitate exemplară, arcuș de o rară promptitudine în atac și străbătut de o forță care contrastează, paradoxal aproape, cu feminitatea executantei.”

— **Și activitatea didactică v-a absorbit în întregime.**

— M-a pasionat. Îți trebuie răbdare... Satisfacțiile sînt însă pe măsură. Am continuat totuși să dau mai ales recitaluri. Vezi d-ta, era o problemă. Sala trebuia plătită, afișele costau. Din mica mea leaaf de asistentă nu aveam cum acoperi cheltuielile. Cînd eram solicitată, cîntam cu dragă inimă. Am avut recitaluri în Iași, la Cîmpulung, la Galați, Brașov, București. Eram invitată adesea la Radio, unde interpretam uneori sonate de Beethoven, Mozart, César Franck. De cele mai multe ori însă, piese scurte și accesibile, așa cum mi se cerea.

— **Cine vă acompania ?**

— Am cîntat mult cu maestrul Antonin Ciolan, spre fericirea mea, pentru că, într-adevăr, era o bucurie să fii secondată de un asemenea muzician. Un pianist extrem de sensibil și un camarad desăvîrșit, în recitalurile mele, a fost și profesorul Nicolae Marcovici. Mai era și Virgil Gheorghiu, care și-a găsit sfîrșitul în timpul cutremurului din 1977. Am cîntat și cu alți colegi, de care mă leagă multe amintiri dragi.

Din această perioadă, nu pot să nu amintesc de scurta existență a cvartetului „Femina”, constituit, la începutul anului 1936, datorită Clemansei Plăcînteanu (Mansi Barberis, cum este cunoscută). Repetăm la ea acasă : eu — vioara I-a, Jeana Botez — vioara a II-a, la violă — Mansi Barberis, iar la violoncel — Mariana Iarosevici. Din păcate, cvartetul nostru s-a dezmembrat mult prea repede, doar după cîteva concerte, prin plecarea violoncelistei. O a doua Mariana Iarosevici n-am mai găsit.

ABD-RU-SHIN

În lumina adevărului — Mesajul Graalului Ia răspintia destinului nostru (II)

BUCLA SE INCHIDE

În creație, care reprezintă modelul perfect de organizare și procesare, toate evenimentele au natura sigură de a fi cit și utilizate multiple. Mesajul Graalului se înscrie într-un astfel de cadru. El a venit desigur să umple lacunele cunoașterii noastre, fiind adus într-un moment în care avem cea mai mare nevoie de așa ceva, întrucât suntem în curs de a trăi faza finală a unei lungi călătorii.

În fapt, pentru că am aspirat să ieșim din inconștient și din responsabilitate, am fost admiși — ca sermeni de spirit — să facem o etapă de stagii de formare în diferite planuri care se opționează începând de la sfera spirituală până la planul materiei dense. Încă de la origine, durata acestor stagii era limitată în timp și acesta ajunge acum să expire. Sedența ne plasează într-o situație deosebită, căci avem de dat socotă și de justificat folosirea posibilităților și a timpului care ne-au fost puse la dispoziție pentru evoluția noastră.

Contrar celor ce se întimplă la examenele terestre, acum nu ni se cere o cunoaștere intelectuală. Va fi jderată însăși înțelegerea noastră personalitate și în special maturitatea spirituală. Tot ceea ce ne-a fost dat să trăim, multiplele ocazii întâlnite, nu aveau decât un singur scop: de a trezi, a îmbușca și a prindea spiritualitatea noastră. Fiecare eveniment, trăit, fie el a fost plăcut sau dureros, ne-a impregnat prețiosul nucleu spiritual. Astfel, ființa umană este de fapt — în fiecare moment — suma întregului ei trecut și rezultatul aspirațiilor profunde și al eforturilor sale.

Judecata și trierea subtilă la sfârșitul evoluției lor au fost concepții comune tuturor popoarelor. Din acestea însă, au rezultat numeroase interpretări prin care — în lipsa unei cunoașteri precise — imaginația căuta să reprezinte desfășurarea judecării. Drept urmare, scena Judecării de apoi se regăsește foarte frecvent sculptată deasupra portalurilor bisericilor din Evul Mediu, în special la Notre Dame din Paris, la catedralele din Rouen și din Autun. (N. TR.: fresca exterioară de la Veroneț este unul din exemplele la fel de semnificative și din țara noastră). Această scenă este prezentă de asemenea, pe vitraliile catedralei din Bourges. Cei mai mari pictori — ca Michelangelo în frescele din capela Sixtină, Tiziano, Tintoretto și mulți alții — s-au inspirat și ei din această temă.

În aceste opere de artă, caracterul ne-

realist și naiv al desfășurării presupuse pentru Judecată contrariază simțul nostru al realității și cu greu ne face să o luăm în serios. Acum însă, Abd-ru-shin ne descrie această ultimă Judecată ca un rezultat natural, logic și implacabil, al ciclului de evoluție din care facem parte. El ne explică: „Această Judecată este diferită de ceea ce vă imaginați. Voi știți despre o Carte a Vieții pe care Judecătorul lui Dumnezeu o va deschide pentru fiecare la ora hotărâtă!

Cartea Vieții conține numele tuturor creaturilor chemate la existență și nimic altceva.

Cit despre paginile scrise din Marea Carte a Vieții, pagini pe care sunt notate „pentru” și „contra” asupra tuturor gândurilor și a tuturor acțiunilor individuale, acestea sunt înseși sufletele, pe care s-a imprimat tot ceea ce au trăit și au îndeplinit în cursul peregrinărilor ființei lor.

În acestea Judecătorul va fi în măsură să citească clar acele „pentru” și „contra”. Totuși, încă vă reprezentați rău modul respectiv de a citi. Dar acesta este mult mai simplu decât ceea ce încercați să presupuneți.

Judecătorul nu va face să apară fiecare suflet, separat, înaintea Lui sau la picioarele tronului Său; la porunca lui Dumnezeu. El va trimite lovituri ale spaidei Sale în Univers! Aceste lovituri de sabie vor fi în fapt iradiatii care fiind emise, vor atinge toate lucrurile din creație!

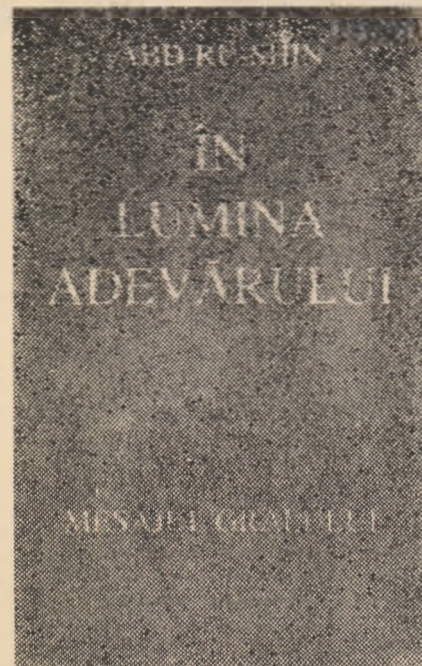
Remarcați marea simplitate și naturalul uimitor! Nici conștient și nici intenționat. Cel care va aplica Justiția nu va trimite radiațiile unuia sau altuia. Nu. El le emite pur și simplu la Porunca sacră a lui Dumnezeu, căci aceasta este Forța lui Dumnezeu; nimic altceva nu va putea acționa în acest fel, decât Voința Sa Preasfântă!

Loviturile purtate de iradiere — adică radiațiile — vor traversa deci întreaga creație, însă cu o forță ce nu a fost atinsă niciodată până acum.

Nimic nu va fi capabil să se sustragă acțiunii lor! În acest fel, raza Forței divine va atinge fiecare suflet, la ora fixată după legea care conduce activitatea creației.

În momentul în care îl atinge raza divină — o rază care lui îi este total invizibilă —, tot ceea ce sufletul uman poartă încă în el trebuie să se reanime și de asemenea să se manifesteze, să se traducă în acte pentru ca, prin acestea să se termine ciclul său, zdrobind sau ridicând acest suflet.

- Adevăratul sens al existenței...
- Soarta și voința liberă...
- Importanța rolului spiritual al femeii...
- Era Vărsătorului și venirea Fiului Omului...

În acest fel se exercită Judecata universală în simplitatea sa naturală! Dar de această dată, este „ultima Judecată”, care v-a fost anunțată atât de des. Deznodământele sale sunt însă cu totul diferite de ceea ce vă imaginați. Cele ce vi s-au spus odinioară despre acest subiect le-ați primit sub formă de imagini, întrucât nu le-ați înțeles deloc sub o altă formă.

Totuși, grație Mesajului Graalului, cunoașterea voastră asupra activității în creație s-a extins și, prin acest fapt, vi se poate spune acum mai mult: astăzi, grație Mesajului meu, puteți deja să-l înțelegeți.” (Vol. I — conf. 27).

Iată-ne deci preveniți! Desfășurarea marii trageri la răspundere ne este cunoscută acum într-o formulare întru totul accesibilă. Fără a fi fixați asupra zilei și orei, știm totuși că epoca împlinirii sale este chiar aceasta a noastră și semnele de avertisment o confirmă zi de zi.

Deci, faptul de a ne informa de pe acum despre ceea ce va veni are evident un scop precis și, întrucât vine de la Dumnezeu, nu poate fi decât constructiv. De parte de a voi să ne aducă frică sau să ne descurajeze, această cunoaștere vrea să ne rețezească, să ne stimuleze pentru ca, într-o tresărire energetică de ultimă oră, să facem totul spre profitul nostru.

În sec. VIII î.e.n. a trăit Iezechiil, unul dintre cei patru mari profeți ebrei. Într-o formulare figurativă destinată mentalității timpului său, el transmitea următorul mesaj: „Au doar voesc eu moartea păcătosului, zice Domnul Dumnezeu — și nu mai degrabă ca să se întoarcă de la căile sale și să fie viu?” (Iezechiil, 18 : 23).

La 6 august 1945, explozia primei bombe atomice asupra Hiroșimei a distrus orașul, făcând șasezeci de mii de morți și

peste o sută de mii de răniți. Albert Einstein, care printr-o scrisoare către Președintele Roosevelt declanșase cercetarea nucleară americană, scria pe atunci: „Puterea dezlanțuită a atomului a schimbat totul, cu excepția mentalităților noastre și astfel alunecăm către o catastrofă fără egal.”

Iezechiil, profetul, ceruse o schimbare a conștiinței. După douăzeci și șase de secole, Einstein, savantul, constata că aceasta nu avusese loc și că, din această cauză, cel mai mare rău este de temut, dat fiind faptul că tehnica și puterea de distrugere continuă să progreseze, pe cînd nivelul moral nu le urmează.

Mesajul Graalului repetă în prezent porunca de a ne schimba conduita și îi subliniază chiar urgența extremă. Pentru a justifica hotărîrea noastră, el ne explică Universul, legile care îl conduc și întreaga noastră subordonare la mecanismele sale. Ne face astfel să vedem limpede necesitatea și desigur interesul ce-l avem în a juca întregul joc și a ne insera în elanul acestor mari principii executorie și reglatoare care sunt legile cosmice. (Va urma).

Ernest SCHMITT

(Château-Thierry! — FRANCE)

NOTE: — volumul I al operei „Mesajul Graalului” a fost tradus în limba română și este disponibil (în lei) începînd din luna iunie a.c. — persoanele care doresc primirea gratuită a broșurii „Conferențe choisies” (extrase din Mesajul Graalului) se pot adresa în scris la „Editions Francaises du Graal” — 23, rue Colbert — 93100 Montreuil/Bois — FRANCE. Se pot adresa de asemenea și la București, la căsuța poștală C. P. 34 — 50.

Despre ocultări mai vechi și mai noi

(urmărire din pag. 8)

toată primele arhetipale, cu acele pattern-uri cum le spunea el, din care se evoluat lucrurile și fenomenele. El credea că un mit originar „începează” continuu în literatura secolelor, luînd doar aparențe diferite de la caz la caz, de la epocă la epocă. Începătoria de acum patetică, așa spune eu ca individ post-modern și post-istoric, dintre bine și rău trece periodic prin inefabile reactualizări în forme diverse, de la Făt-Frumos-ul inițial, confruntat cu monstrul mitologic, pînă la detectivul sclipitor cazuist. Dupin-ul nostru modern, în luptă cu mereu mai absconse mafii internaționale. Acesta este, banalizat, modelul criticii arhetipale fundamentate de Frye în literatură, dar cu rădăcini mai adînci în Freud și Jung. Nu e aici locul unei discuții extinse asupra ei însă, în pînă la trivializarea printr-o excesivă aplicare, eficiența și stabilitatea îi rămîn incontestabile.

Pe lângă cadul la păcatul protocronismului, îmi place să cred că sâmburul Vasile Lovinescu a ajuns la acest tip de investigație prin trăsăturile personale și mai ales — atenție — cu intenții deosebite. El a fost de la început un maestru al științei simbolice, un Mesocris Greb aflat la sfîrșitul drumului inițiativ și aplecat, cu o altă înțelegere, asupra evenimentelor și fenomenelor cotidiene. Teorii, practici și simboluri ale ocultismului antic (egiptean și celtic) sau moderne sînt identificate constant de el, cu argumente întăritate, acolo unde te aștepti mai puțin, de la postă istoric și laș, pînă la Creangă, Alecsandri sau Mateiu Caragiale, fiind alături de Mircea Eliade și Al. Paleologu, printre foarte puținele specialiste al genului în cultura noastră. De aceea, subiectul acestui câmp noi — Permanență și ocultare —, deși tratat mai direct decât oricare alt volum al autorului publicat pînă acum: la modelul „criticii” arhetipale, nu-și pierde subiectul metafizic specific. Sensul investigației mitologice e evident: există funcții mitice arhetipale care se permanentizează, în mod necesar, în subconștientul colectiv, în tradiția spirituală a unei sau mai multor comunități. Titularul dispare dar func-

ția rămîne în această formă de permanență, de „latentă”, de „amorțire”, e ocultată altfel spus, urmînd să fie reactualizată la intervale astronomice sau simbolice. Reactualizarea devine tot mai echivalentul aceluși pattern migrator prin vîrstele spirituale ale umanității. Analiza formelor de reactualizare a unor funcții arhetipale e făcută de Vasile Lovinescu remarcabil în cele trei eseuri, cum spuneam, complementare.

Arhetipul „monarhului ascus” (Monarhul ascuns) este prima formă de migrație (reactualizare) a cărei permanență se află în stare de virtualitate (amorțire) sau mai precis ocultare („ascunderea”). Monarhul mort dar viu își face simțită prezența ciclic în mai multe mitologii, de la cea străveche celtică, pînă la cea iraniană sau cele ale tradiției engleze (Arthur, sîrbești (Marco Kralievici), rusești (Alexandru I) sau românești (Ștefan cel Mare). Analiza ultimului, pe baza unei vechi icoane a arhanghelului Mihail, ca „arhetip transcendent” (migrator) este deosebit de captivantă. Această moarte vie, deci o formă de resurrecție periodică, poate fi asociată în alte versiuni cu letargia, amorțirea sau adormirea temporare. Cataleptia, prostrația pot înlocui ocultarea pe interval mic (Frumoasa adormită) și sînt recurente în legenda regelui Arthur, în Frumoasa adormită sau Albă ca Zăpada. O altă funcție ocultată și reactualizată la noi pare a fi cea a lui „Ciubăr-vodă” (Ciubăr-vodă) iar reflectarea ei în drama Despot-vodă a lui Alecsandri, prin prisma decodificării autorului, este iarăși convingătoare ca de altfel, toate ipotezele ridicate de acest volum, indubitabil avînd și o aderență parabolică, așa spune eu, chiar dacă neașteptat pentru unii. După modelul „monarhului ascuns”, nu puține sînt funcțiile și titularii lor, în societatea noastră actuală, cu o predispoziție vădită spre tradiționala ocultare.

Codrin Lăviu CUȚITARU

Glissando

(urmărire din pag. 2)

Atunci, să fi acceptat dificultățile nefastei epoci de josto-staliniste? Timoratul bibliotecar este, în fibra lui intimă, un conformist. Firea pasivă (de vi-sător...) explică, în bună măsură, această predispoziție spre consimțire. Supunerea în fața rigorilor, oricît de aspre, ale unui sistem ostil oricărui accent de individualitate s-ar putea să fie și un soi de metodă de protejare a ființei periclitată. Chiar văzînd în juru-i atitea și atitea grozăvii, reflexivul nu se revoltă, nici măcar lăuntric (altfel n-ar mărturisi, cit resemnat, cît filosofic, că el nu e un dușman al regimului comunist!). Absența gesticulației de opoziție se compensează, într-un fel, prin subterfugiul cufundării în sine. În rest, îi rămîne, abia schițată, ironia („Peste zece ani”, profetește, în anul 1953, un tovarăș, „se vor găsi de toate, iar peste treizeci va fi belșug”. Ești tinăr, „oftează individul, vei vedea ce viață va fi în țară prin 1980—1985”). Dar și riscul de a se contrazice.

Pentru că, dacă libertatea nu se poate obține în afara implicării în social, ce fel de „libertate” este aceea a pasivității? Înțelepciunea, impură, a acceptării are toate șansele să sfîrșească într-o captivitate încă mai distructivă decât aceea pricinuită de absolutismul imaginariului.

Plăcut la lectură, de o subtilă ambiguitate, romanul lui Ion Gheție, S.O.S., își lansează mesajul pe unda unor fine interferări.

JEAN-LUC WAUTHIER — Belgia

După cum observă, cu o viguroasă acuitate pentru cei 90 de ani ai săi, cunoscutul scriitor Albert Ayyguesparse (excelent tradus și la noi anul trecut de doamna Rodica Lascu-Pop cu două microromane: *Momentul adevărului* și *Nonconformistii*), în volumul *Tessons d'Absence*, din care am tradus poemele pe care le prezentăm acum cititorilor români, Jean-Luc Wauthier scrutează „profundimile ființei, explorează tainele cele mai ascunse ale acesteia și pătrunde adesea în punctul extrem al cunoașterii umane”.

Născut în anul 1950 la Charleroi, Jean-Luc Wauthier, poet, eseist, prozator, redactor-șef al prestigioasei publicații „Journal des Poetes”, debutează în anul 1975 cu placheta *Mon pays aux beaux noms*. Apoi, în Belgia și Franța, publică încă douăsprezece volume de versuri,

eseuri, monografii — amintim între acestea: *La neige en feu* și *Secrete evidence* (Ed. Saint-Germain-des-Près, Paris, 1980 și 1984), *Le domaine* (Ed. Le Tailis Pré, 1991), *Douze miroirs pour entrer en poésie* (Institut European Inter-universitaire, 1980), *Gustave Camus* (Institut Jules Destree, 1981), *Jean-Pierre Saintenois* (Ed. de la Francité, 1987), *Ayyguesparse* (Fondation Plisnier, 1987) —, pentru ca în toamna anului trecut să tipărească un excepțional volum de proze scurte, *Libertés nouvelles* (conotațiile titlului sint dea dreptul frapante și dureroase pentru scriitorii români), salutat elogios de critică și călduros receptat de public. Pentru prodigioasa lui activitate creatoare, Jean-Luc Wauthier a fost încununat cu numeroase și prestigioase premii literare, între care figurează: Premiile Houssa și Poiak ale Academiei din

Belgia (în 1977 și 1985), Premiile Lobet și Plisnier (1985) și Premiul Rose d'Or al Societății Poetilor Francezi (Paris, 1992).

Parcurgind volumul *Cioburile absenței* (Ed. Bernard Gilson — Pré aux sources, 1988) am întilnit în poemele sale un lirism profund cu o tulburătoare simbolistică, lirism care, chiar dacă nu-și propune, realizează o revitalizare de consistentă tradiție clasică a expresiei poetice. Element definitoriu pentru universul liric al lui Jean-Luc Wauthier, Umbra, simbol hotarnic („echivalent al dublului, imaginea însăși a lucrurilor trecătoare, ireale și schimbătoare”, după cum o definește Jean Chevalier în al său *Dictionar de simboluri*), este un liant subtil al poemelor, prin intermediul ei interferindu-se aparența și realitatea. Caracteristici pe care, sperăm, le veți regăsi și în grupajul următor.

STRIGĂTUL UMBREI

lui Andre Schmitz

Poem, vitraliu sfărâmat în tândării în care se mistuie strigătul umbrei
O privire întrebătoare
nu de tot pustiiată
(„Zi bună”, vom spune
celor ce vor veni
să pâlăvrăgească împreună cu noi).

TRĂIREA CELUILALT

Celălalt (cel care-mi adulmecă pașii
de-a lungul pîrtilor de zăpadă)
nu știe nimic
(cel puțin, așa sper
cel puțin, așa cred).
Intră la mine,
îmi cere un foc
prefăcîndu-se că a greșit etajul.

Prostește, îmi îmblinzesc moartea,
dispar, scriu poemul
semnîndu-l cu un gest crispat.
Cînd totul s-a sfîrșit,

celălalt pleacă,
îmi închide ușa-n nas,
și fără a scoate un cuvînt,
ia cu el cheile casei.

OCHIUL CARE DESTRAMĂ

lui Philippe Jones

Dacă izvorul ne caută
dacă arborele ne presimte
frica ne definește
obraznicia ne impresioară.
Nici o mină miloasă
Nici o privire de mulțumire
aici
doar setea care usucă
doar securea care doboară
doar ochiul care destramă.

PE FOILE ALBE

Una după alta
capacele
te vor ademeni să renunți la cuvinte
să duci, cu picioarele pe pămînt,
o viață anostă dar sigură.
Și-ai vrea să mai răspunzi
la chemarea poemului

dar nu vei mai avea nici curajul
nici pofta de a trăi de pe o zi pe alta

Apoi, într-o bună zi vei regreta vremele
apuse
și-ți vei lepăda zdrențele tale terestre
pe impasibila plajă a timpului
„Mina
măcar mina
pentru a se împreuna
cu foile albe”
vei zice atunci...

ACORDURILE ABSENȚEI

lui Georges Thines

Marmoră sau memorie
viața se căiește
se retrăiește
își înlănțuie acordurile
anunță elipsele
mării și ale cerului
ale tăcerii și ale strigătului
Totul acuză
și totu-i tăcut.

Pămîntul va sorbi îndelung
umbra furioasă a vîntului.

DE CEALALTĂ PARTE A UMBREI

Ce amintire ia chipul rușinii,
fusesse întrebare.
Nimic n-a răspuns
Și, pe cînd traversa,
disprețuise privirea noastră tulburătoare
de teamă
aruncată spre valuri.

Dar pentru noi cei ce rămăseserăm încă,
totul trebuia descoperit,
undeva acolo, mult prea departe,
de cealaltă parte
a umbrei.

IMPROMPTUS

I

Cine-i acolo, în spatele ușii?
Necunoscutul oare să fie, uitatul,
Cel străbătut de o prea îndelungă absență?
Să fie oare orbul cu buze de sare,
păsărarul în sfîrșit capturat
ingerul tăcut?

(Nu, minunile nu se întimplă astfel
Nimeni nu va fi în spatele ușii
Iar tu vei rămîne singur, strangulat de
zgomotul
unei îndepărtate plăceri).

Prezentare și traduceri
Valeriu STANCU

LIRICĂ FRANCOFONĂ CONTEMPORANĂ

GERARD BAYO — Franța

Născut în 1936, lingă Bordeaux, avînd, cum îi place să spună, aceeași meserie ca și Josef K., cunoscutul erou kafkian, Gerard Bayo, acest liric, dintre cei mai interesanți pe care îi are Franța la această oră, este un poet pentru mîine. Pentru mîine cînd, sătui de inutile jocuri, oamenii vor reînvăța să privească în ei înșiși, bucurîndu-se de strălucitoarea priveriște a universului. Pentru acel mîine care, așa cum spunea Malraux, va fi religios sau nu va fi deloc.

Cele șapte cărți de poezie ale sale, eseurile despre Rimbaud sînt tot atîtea căi spre adîncurile sufletului omenesc, tot atîtea mîini întinse celui de lingă tine. Îndrăgostit de România și de poezia ei, așa cum o mărturisesc și versurile de față, Gerard Bayo este un frate al nostru pe care se cuvine să-l ascultăm cu atenție.

FEMEIE LA ARIEȘENI

M-a deșteptat frumusețea cîntării.

Și pămîntul era gol.

Și-n nesfîrșita durere a lumii — acest cînt

Se-ntorcea la cel care aruncă pe jar podoabele-mi false,
zdrențele mele necunoscute.

În încăpere tu ședeai

lingă prag. Ochii ți i-am văzut.

Acum pulberea, pulberea în cele patru vînturi

peste crîngurile frumuseții cernută-i

și-apoi adunată. În cele patru vînturi

în pulbere zace iubirea.

de cînd în căușul palmei sale deschise

pe drum aparența se-ncheagă.

În încăpere tu ședeai

lingă ușa. Ochii ți i-am văzut.

RÎU

O Mureș, la chemarea numelui tău

Și pe spatele tău, între aripi pleca-voi

atunci cînd, traversînd înluminate păduri,

drezina zorilor

cu bucurie mă-ndeamnă să te-nsoțesc.

O precum un nor șuierînd, Mureș,
Un nor întunecat sub incenușatul văzduh.
Nu mai e dimprejurul, aicea trăit... Du-mă.
Singurul tău decor e voința,
bucuria celui pe care pornești să-l străbați.

Eternă ți-e unda, și lent
pasu-apăsat, monoton. Albastre degetele copilei,
acoperîndu-și fața cu fulgi de zăpadă... Du-mă.

pasul tău e sonor, ca dorința ce crește,
ca dorința, o cerșetorie.

Traversînd înluminate păduri,
pină-n sat lingă morminte tu du-mă;

e-aceeași și-aceiași iubitul.

CENUȘIE E ACEASTĂ ORĂ TĂCUTĂ

„Vezi-mă, vezi-mă. Privește-mă.”

De ce, fără ca măcar un singur cuvînt
Să-mi iasă din gură, i-am strigat astfel
Căii Victoriei în dimineața aceasta sub bustul
Cu nume scrijelit? Vroiam să trăiesc chiar înlăuntrul
acestui ceas al uitării care deja ne-a luat
suferința. Suferința de a iubi.

Aici, dăruindu-te cu muream. Și prin ochii mei tu vedeai
pe orișice chip. Dăruindu-te muream împreună cu tine

În amintirea voastră, prieteni, mi-a închis ochii
(Și voi de asemenea
prîmeați)

Un semănător ce nu știe să culegă e moartea.

Prezentare și traduceri
Horia BĂDESCU

Cititorii din străinătate se pot abona și direct la redacție, prin depunerea în contul nostru 47.21.71.66.50.10 la B.C. Iași, a sumelor corespunzătoare — în dolari S.U.A. sau echivalent în alte monede convertibile. Zona europeană: 96 dolari S.U.A. (1 an). Zona americană și australiană: 108 dolari S.U.A. (1 an). Abonamentul este inclus și serviciul de expediere efectuat de redacție. Cont în lei la B.C. Iași: 655160830.

Redactor șef: IOAN HOLBAN

Secretar general de redacție: VASILE CONSTANTINESCU

Redacția: Sorin LUPAȘCU ● Bogdan Mihai MANDACHE ●

Ștefan OPREA ● Cassian Maria SPIRIDON ● Valeriu STANCU ●

Nicolae TURTUREANU ● Secretariat de redacție: Virginia BUR-

DUJA ● Mariana STANCU ● Carmen VERICEANU ● Contabil șef:

Nicolae VECHIU ● Secretare dactilografă: Adela GACEA ● Ange-

lica MORARU ● Sector difuzare: Cătălin NICOLAU ● Corespon-

denți din străinătate: Paolo GIANFELICI (Italia) ● Horst FASSEL

(Germania) ● Petruța SPANU (Polonia) ●

Tiparul: S.C. „Dosoftei” S.A., str. Sf. Lazăr 49
Iași, 6600.

Redacția și administrația: str. V. Alecsandru
nr. 8, Iași, 6600.

Telefoane. Redactor șef: 98/146433; Redacția
și secretariat redacție: 98/113906; Contabil
șef și Difuzare: 98/113923.

Poziția în Catalogul Presei Interne: 843
ISSN: 1220-4560.